

U33192

Ms. No. 24-12-03

Title - MUNTAKHBAAT - e - HINDI (Edition - 2)
Author - John. Shakespeare .

Publisher - (London) Cox And Baylis

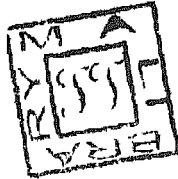
Date - 1824

Pages - ~~1000~~ 150 + 28 + 51 + 7

Subjects - Hindustani Zulfen - Europe ; Hindi
Zulfen - Tafheen - O - Tasaddiq .

مُنْتَخَبَاتِ هِنْدِي
هِنْدِي زَبَانِ كِي طَالِبُونِ كِي فَايْدِي كِي واسْطِي
اِنْتِخابِ كِيا هُوا
جان شِكْسِپِر كا

سنه ايڪٽ هزار آڻه سِي چَوِيْس عِيسَوِي ميِن
مُطابِقِ سنه باره سِي اَنْتالِيسِ هِجْرِي كِي
سِرِ نَوَسِي چَهايا گِيا

پهلي جلد ✓

LONDON.

Printed by COX and BAYLIS, 75, Great Queen Street,
Lincoln's-Inn-Fields.

1824.

M.A.LIBRARY, A.M.U.

U33192

۸۹۱۵۳۰۸

۲۳ ش

(۵۲)

۳۳۱۹۲

نقلیات

21 SEP 1963

۷۱

۱ نقل

کسی کُتی فی دریا کناری ایک ہڈی پائی اور منہ میں لی جون پرچھا بن اُس
کی پانی میں دیکھی سمجھا کہ دوسری ہڈی ہی ماری لالچ کی منہ پسارا کہ
اُسی بھی پانی سی نکال لی آخر ہڈی جو منہ میں تھی کھو دی

۲ نقل

یوں کہتی ہیں کہ شادی نام ایک بنی فی بازار سی گھڑا بھر کڑوا تیل خریددا اور
وہاں کپڑا ہو پکارنی لگا کہ جو کوئی مچھتی اسی میری دکان تک پہنچاوی
تو ایک ٹکا اُسی مزدوری دونگا دلوالی نام ایک نعل بند وہاں کپڑا تھا وہ گھڑا
اپنی سر پر اٹھا کر اُس کی دکان کی طرف لیچلا اور چلتی ہوئی پہ دل میں
منصوبہ کرئی لگا کہ اس لکی کی مرغی کوںکا وہ بیس اُنڈی دیگی پھر بائیس

دِنَ کي بَعْدِ پيس بچي نکالِيئي جب وي بڑي هونگي اُن کو بچکر بکري
 خریدونگا اُس کي کچھ سي گاڻي پهر اُس سي گهوڙي گهوڙي سي اُونٽني پور
 هٿهني مول لونگا

جب اس سوداگري سي بهت دولت هاتھ آي تب چار بياھ کرونگا هر ايڪ
 جو رو سي چار چار بيٺي تولد هونگي جب وي جوان هوکر شهنشادون کي طرح
 نازي گهوڙون پر سوار هوکر شڪار کا اراده کرينگي تو مٿين اُن کي جلونگا
 تانہ اور لوگ اُن کي تعظيم و تڪريم کرين

اس بيہودہ خيال مين گھريکا دھيان عجاتا رھا وہ سر سي زمين پر گرکي پھوٽ
 گيا اور سارا تيل بہہ گيا تب بيٺي ني اُس کي سر کي بال پگڙرک آيسا لٽايا
 اُسي وہ مار عمر بھر نہ پھوليگي

۳ نقل

کسي مکان کي بيچ پانچ سات سپاهي بيٺهي آسمين ڏينگ مارتِي تهي کوڙي
 ڪٽتا تها مين ني چار گھاو کھاي اور کوڙي ڪٽتا تها پانچ غرض هر ايڪ ني اُپني
 اُپني لڙني اور زخم کھاني کا احوال بيان کيا ايڪ بُوڙھا ٿڙھول اُن کي پاس

بيٺا ٿو ٻوڙ ۾ ميان جواني مٿي هم بهي سڪرون لڙايان لڙي اور همڻي بهي
 هزارون زخم کڙي آهي ڪه ڪهين بدن ٻوڙ ۾ ڏهڻي ڪي جڳهه باقي نهين رهي
 هماري آڳي اب ڪوئي ڪيا لڙيگا اور ڪيا زخم کڙيگا

اٽني بات ڪي سٺي هي ان مٿي سي ايڪ جوان خفا هو ڪر ٻوڙ ۾ ميان
 ڪڙي تو اٿارو ڏيکين ٿم ٽي ڪهان گهاو ڪڙي هيڻ وه هٽڪي ٻوڙ ميان گهرو نه وه
 زمانه رها نه وي دن رهي نه وه جواني رهي نه وه تيار رهي نه وه جسم هي
 رها اب ڪيا ڏيکيو ڪي اٿنا ڪه چٽ هئا

۴ نقل

ايڪ عرب بدوي شهر بغداد مٿي آيا اور گادي نان بائي ڪي دڪان مٿي ڏيکيو
 ڪر مضطرب هئا بچاره مٿي ٻوڙي جيئا ٿي ڪه ڪه روئي ڪا منهن ڏيکيا صبر
 ڪا گريبان چاڪ ڪر ڪي نان بائي ڪي پاس ڪيا اور ڪها آي خواجه مٿي پٽ بهر
 روٽيان ڪلايڪا ڪيا لوگي اس ٽي اس جوان ڪو آرون ڪي مانده خيال ڪيا ڪه ڪندا
 ڪيا ٿيگا اڪر بهت ٻوڙ هئا تو ٻوڙين روٽيون سي زياده نه ڪيا سڪيگا ٻوڙ آي عرب
 آڏي ڏينار دي اور جتي چاهي ڪها

عرب بي آڏهي ڏينار دي اور دڄلي كي ڪناري بيٺا نان باي روڻيان نڪال نڪال
 ديئا تها اور وه پائي مين بهگو بهگو ڪر ڪهانا تها روڻيان آڏهي ڏينار كي قيمت سي
 گذر ڪر چار دانگ تلڪ پهنجن بلڪه اسي گذر ڪر ڏينار كي نوبت آي نان
 باي بي اختيار هو ڪر بولا اي عرب ڪتي ڪهاڻا اس ني جواب ڏيا ڪه جب تلڪ
 به پائي بهيگا مين ڪهانا جاوڻگا

٥ نقل

نقل هي ايڪ جنگل مين ڪوي لوهڙي ڪهاني كي تلاش مين هر طرف پڙي پهرتي
 تهي ڪه نظر اس كي ايڪ مرغ خانگي پر جا پڙي جو درخت كي ٻيچي چرنا
 تها گهاٽ ڪري چاهه ڪه اس ڪو شڪار ڪري ايڪ بارگي ايڪ نقاري ڪو ڪسي
 درخت مين لٽا هوا ڏيکها ڪه ڏالين كي اگني سي سهمنڪ آواز اس سي
 نڪلي هي اس نقاري ڪي پڙي هي مهيب آواز سي اس ڪو نيم مرده سمجه ڪر
 دل مين اٿي سوچي ڪه گوشت و پوست اس ڪا موافق ڏيل اور آواز ڪي هوگا
 درخت ڪي طرف مروج هوي تو مرغ اس حادثي سي واقف هو ڪر بهاگا
 لوهڙي به هزار تڪليف درخت ڪي اوڀر چڙهي ڪوشش ڪري رهي بهان تڪ

آخرش قابو پاڪي اُسي ٻي تير سي مارا سوار کي جب تير لگا تو جهڙجلاڪر اُپني
 دانئون سي اُس کو ٻي مار رکها اور آپ ٻي وهان مر رها غرض پرمڻ شڪاري
 هرن اور خوک تينون ايڪ هي جگه پر مکرره گئي
 گهڙي دو ايڪ کي پڇهي اُسي ميدان مين ارڻه لوڻي نام ايڪ گيدر وهان آ
 پنجا خوشي بهت سي کي اور خدا کا شڪر بجا لايا اور کہا ايسي غذاي لطيف
 جڳهي ڪمهي ميسر نهين هوي تهي جيسي آج هوي اب چند روز اچي طرح
 فراغت سي کهاونگا اور ڪبابون کي واسطي اچها اچها گوشت سکاڪر رڳونگا خير وه
 حريص به خيال اُپني دل مين باندھ کي پيلي ڪمان کي چلي کو لگا چبائي ڪمان
 توجڙهي هوي تهي جب زه ڪت گئي تب ڪمان کا گوشه آيسا زور سي سيني
 مين اُس لالچي کي لگا که پاني نه مانگا

۸ نقل

نقل هي که کسي بڙهيا کي مهستي نامي ايڪ بيٺي تهي نهايت خوبصورت
 اور حسين ، قصارا زمانڪي گردش سي بیمار هوي اور تپ کي سوزش
 سي بيتاب ، بڙهيا اُس کي گرد پورتي تهي اور دعا و نياز سي ڪهتي تهي

آي جانِ مادرِ ميري جانُ تجھ پر قربان ھو چيو مٿين ائين تين تجھ پر صدي
 ڪرون هميشه صبح کي وقت آه و ناله ڪرکي ڪنھي يا خدا اس نو جوان کو
 بخش اور اس بڙھيا پھوس کي جان جو ائين زندگي سي سير هي اُسکي بدلي
 لي غرض شفقتِ مادرِ سي بڙھيا شب و روز دعا و زاري ڪري تھي ۽

انفاقاً اُسکي ايڪ گاي ھار سي آئي اور باورچي خاني مٿين جاکر شورئي کي بوسي
 سر کو ديگچي کي اندر ڏال جو ڪچھ تها ڪھا گئي جب سر نڪالئي لڳي بڪال نه سڳي
 بيتاب ھوي اور اسي طرح ديگچھ سر پر لي باورچي خاني سي نڪل ڪر اس کوني
 سي اس کوني پھرتي تھي ناگاہ بڙھيا کي نظر اس بھانڪ صورت پر پڙي بہت
 ڏري اور سمجھي ڪہ اوک جو ڪنھي تھي ڪہ فرشتہ آکر جان قبض ڪرنا ھي سو
 بھي ھي بي شڪ مھستي کي جان قبض ڪرنيو آيا ھي چلائي اور ناله و زاري
 ڪرکي ڪنھي لڳي ملڪ الموت مٿين مھستي نھن ھون مٿين تو ايڪ مھستي
 بڙھيا ھون اگر تو اُسکي روح قبض ڪري آيا ھي تو مھستي گھر کي اندر ھي وھان
 جا اور اُسکي روح قبض ڪر اور مچھي چھوڙ

۹ نقل

يُون سُنَا هِي كِه اِيڪ مُرْد مُلٽاڻِي بازار سي بڳري خريدڻي اُس کي رسي هائڻه
 مِين پڳري هُوي اُپني گهر ليئي آتا تها جب نڙديڪت گاڻون کي پهتچا کي اِيڪ
 رند اِيڪ جڳهه ڪهڙي تهي آپس مِين صلاح کي كِه اِس آدمي سي کسي چهل بل
 سي بڳري اُڙايا چاهيئي سب في اِيڪ دل اور اِيڪ زبان هوڪر بندش باندهي اور
 تين چار جڳهه جدا جدا راه مِين بيٺهي اُنڻه مِين سي پهلي اِيڪ في اُس سي
 ملاقات کي اور ڪها كِه آي بهايي پيه نچس ڪُتا توني ڪهان پايا آي جواب ديا كِه
 پيه ڪُتا هِي كِه بڳري مِين اسي بازار سي مول ليئي آتا هون ليڪن دل مِين ڪُچھ
 شڪ پڙي منڻه پير ڪر بڳري کي طرف ديکها معلوم ڪيا كِه بڳري هِي تب ڪانڊهي
 پرر ڪه لڄلا تيوڙي دور بڙها تها كِه دوسري سي ملاقات هُوي وه بولا آي مُلٽاڻي
 اِس ڪو ڪانڊهي پرر ڪه ڪر ايجانا هِي اگر پيه موتي تو ڪهڙي تيري ناپاڪ
 مڻگي

مُلٽاڻي اُپني داه مِين سوچا كِه آڳي اِيڪ ڪُتا ڪه چڪا هِي دوسرا بهي ناپاڪ
 ڪها هِي ڪانڊهي سي اُتار ڪر پير ڏريا ليا تهوڙي دور آڳي چلا تها كِه اِيڪ بوڙها
 درخت کي نچي سي بول اُتُها كِه آي مُرْد تو ديوانه هِي كِه آنڪهن کي جوت
 هِي گهٽ گهيي، كِه ڪُتا سا ناپاڪ جانور هائڻه مِين پڳري ليئي جاتا هِي بي

سب باتیں سنکر تب تو یقین ہوا کہ شاید کچھ عقل میں بیاب میں خلل
 ہوا ہی کہ کُتی کو بکری جانکر مول لیجاتا ہوں کچھ اندیشہ نہ کیا بکری کی
 رسی ہاتھ سے چھوڑ دی اور آپ کپڑوں سمیت ندی میں جا کون پڑا نہا
 دھو گھر کی راہ پکڑی اور بکری اُنہ رندوں نے ایجا کر شوق سے چٹ کی

۱۰ نقل

نقل ہی کہ ایک باغبان تھا جو بیوقوف کی ماری کسی ریچھ سے دوستی
 کرکے ہمیشہ کیا باغ کیا کہیت میں دونوں اکتھي رھتی ریچھ نے بھی محبت
 پا کر اُسی اُلقت پیدا کی تھی یہاں تک کہ جب باغبان سو جانا سرھالی بیٹھ
 مٹھ پر سی اُسکی مٹھیاں ہانکا کرتا

ایک دن باغبان سوتا تھا مٹھیاں بہت سی اُسکی مٹھ پر جمع ہوئیں اور
 ریچھ بدستور آکر مٹھی ہانکنی لگا ہر چند مٹھیوں کو ادھر سی اڑانا ادھر سی
 جمع ہوتی تھیں وہ اس حال سے کھنسا یا اور بڑا سا ایک پتھر اُٹا کر اس
 خیال سے کہ مٹھیاں دب کر مر جائیں گیں باغبان کی مٹھ پر دے مارا تو سر
 اُس بچاری کا پس گیا ۵ یہیں سے دریائے کیجی جو غلندون نے کہا

هي ڪه نادان دوست سي دانا دشمن بهلا هي دانا دشمن جو جان ڪي در پي
هو بهتر هي اس دوست سي جو نادان هو

۱۱ نقل

سو ڪايتھ عقل مند لکهي پڙهي ڪسي مڪان پر بيٺي بحثي تهي ايڪ ڪهتا تها
ڪه آدمي اتم برن پيدا هوني سي پنڌت چتر هوتا هي اور دوسرا ڪهتا تها ڪه
اچي سنگت سي انکا بحثا ديگه ڪسي مردي آدمي ني ڪها ڪه اس بحثي
سي تو تمھارا قصه نه مٿيگا بهتر هي ڪه اس معاملي مين ڪسي ڪو منصف
مانو يه بات ان دونون ڪو پسند آي اور سورڌاس جي ڪي پاس جاگر هر ايڪ
ني اپنا دعوا اظهار ڪيا سٺي هي سورڌاس ني انڪي جواب مين يه دوها پڙها

سوات بوند سڀي مڪت ڪڍي بهيو ڪپور

ڪاري ڪي مڪه بش بهيو سنگت سوڀا سور

۱۲ نقل

ایک سپاہی بڑا جُورِی تھا جب جیتا تب ماری خوشی کی آیا غافل ہو جاتا کہ کوئی اُس کی پہرِی کی کپڑی بھی اُتار لیتا تو بھی اُسی معلوم نہ ہوتا اِسی اُمید سی دس پانچ شہدی ہر وقت اُسکی ساتھ لگی رھتی اور جد قابو ہانی تد اُسکا مال اُراتی ایک روز وہ کسی غیر مہفل میں جُوا کھیلنی کو گیا اور لگا جیت جیت رُبی اپنی آگی سی پیچنی کھسکائی اور اُسکی ساتھ کی لُفندری لگی اُڑائی اس میں کسی نی دیکھکر ایک سی کہا کہ دیکھو کسی کی کوڑی کوئی اُڑاوی دُوسری نی جَوَاب دیا کیا تُم نی بہ مثل نہیں سنی جو تعجب کرتی ہو کہ اندھی پیسی کُتا کھائی پانی کا مال اکارتہ جانی

۱۳ نقل

کوئی بنیان بٹوہی بات بھول کی ایک بن میں جا نکلا اُسی وہاں اور تو کوئی نہ نظر آیا پر ایک جوگی دیکھائی دیا اِس نی اُسی دُندوت کرکی پوچھا ناٹھ جی آتی ہو کہاں سی اور جاوگی کہاں جَوَاب دیا بابا ہنگلاج جوالا مَکھی ہردوار کُرجھیتر کرکی تو آتا ہوں اور کاشی ہو گنگا گوداوری کا میلا

ڪر سیت بڻده رامیشور ڪو جا وڻگا ٻڻي ٿي ڪها مہاراج۔ ایک بات پوڄھون
جو خفا نہو بولا بابا ایک نہین دو ڪها مہاراج ہم گڑھستی ہین جو دیس
دیس پھریں تو کچھ دوش نہین آپ فقیر هو بهتڪ بهتڪ کیوں پھرم گنوا تي
هو ایک ٿور بیٹھ کر کس لئي اپنی بھگوان کا دھیان نہین کر ٿي ڪها بابا تو ني
پہ ڪھاوت نہین سني

بھتا پاني نرمل بڻدها گندھيلا هو ٿي

سادھو جن رمتا بھلا داگ نہ لاگي کوي

۱۴ نقل

ڪوئي مردي آدمي کسي طالبِ اِلم کي زباني ایک عالم کي اِلم کي تعريف
منکر مشتاق هو اُس کي گھر ملاقات ڪو گيا وُه اپني دروازي پر بيٺا ڪتاب مطالعہ
ڪرنا تها پہ سلام ڪر ان کي سوئہين مَدب بيٺھ بولا حضرت سلامت پہ ڪوئي
ڪتاب هي جواب ديا تو ڪرن هي جو مڃھ سي پوڄھتا هي ڪها آپ کا خادم
هون بولا جا جڳهي اسکي سمجھني کي لياقت نہین اس ني ڪها بس معلوم هوا
ڪہ آپ اِلم غيب کي ڪتاب ديکھتي هين ڪہ جس سي بي ملاقات آپ ني
ميري لياقت دريافت کي اس بات ڪو سن وُه شرمندہ هو بولا اخلاق کي ڪتاب

هي تب اس ني هٽڪريهه ڪها ڪه آب اسي سي ابي صاحب اخلاق هين
اور اپني راه لي

+

۱۵ نقل

کسي تاجر کا لڙڪا بڙا خانہ جنگت هُوا جب وه خانہ جنگي ڪرڪي پکڙا جاتي
تب اُسکا باپ رهي ديگر جهڙا لائي ايڪڙ روز وسڪي باپ سي کسي اُسڪي
بھائي ني سمجھاکر ڪها ڪه جو تُم اسي طرح بيٺي ڪي مامي پي ڪي نت ڏانڊ
پھروگي تو ايڪڙ دن سب دولت ڪهو بھوڪهي مروگي اُسي پوچھا مين ڪيا ڪرڻ
جواب ديا اب خانہ جنگي ڪرڪي قيد پڙي تو نه جهڙا و پھر آب هي سيدھا هئا
جاڳا ڪها بھت اچھا غرض وه خانہ جنگي ڪر قيد مين پڙا اور اس ني نه
جهڙا پائچ چار برس وهين رھني ديا اسمين کسي بھلي آدمي ني آکر اُسي
ڪها ڪه اب تھاري بيٺي ني خانہ جنگي سي هاتھ اُٿايا اور توبه ڪي انھون ني
اُسڪي بات مان اُسي جهڙا منڱايا ايڪڙ دن وه باتون هين باتون مين کسي پر
خفا هُوا تد اُسڪي باپ ني ڪها ميان پھ وهي مثل هي رسي جلگي پر بل نه گيا

۱۶ نقل

لاڙ ڪپور نام دو ڪلاؤنٽ اڪبر کي بيان ٿي اڪثر بادشاهه اُن سي چهل ڪري اِس
 سي وي بهي گُستان هورهي ٿي اِيڪ دن بادشاهه ني اُن مين سي ڪسي ڪو ڪها
 گاڙو ٻولا ٺهين جهان پناه بيل پهر حضرت ني فرمايا ابي ڪجهه بول جواب ڏيا
 مول بيس رڻي پهر شاهه ني ڪها ڪيا حرام زاده هي اُس ني ڪها حرام زاده هو تو
 ڪوڙي نه اُون اِٿي بات ڪي سُنڻي هي بادشاهه ني خفا هو ڪر انهن ڪها ڪه مير
 ملڪ مين رهي تو بي طرح پيش آونگا اور قلعي سي نڪلوا ڏيا ي ماري ڏر ڪي
 دن ڪو تو دو ڪوسي چو ڪوسي شهر کي باهر گانو مين نڪل جاني اور رات ڪو آي
 اسي بهانٽ نٽ شام ڪو آي اور دو گهڙي کي ٽڙڪي چلي جاتي اتفاقاً اِيڪ
 روز ي ادھر سي جاتي ٿي اور ادھر سي شڪار ڪئي بادشاهه گهوڙ پر سوار چلي
 آي ٿي يه دور سي ديکھڻي هي اِيڪ اوڻجي ٻڙ کي درخت پر جا چڙهي اور
 انهن تي بهي گهوڙا مار اسي پيڙ کي ٻڇي لا ڪهڙا ڪيا اور انهن پيمان ڪر ڪها
 ڪيون بي مين تي جو ٽمسي ڪها ٿا ڪه مير ملڪ مين ٺهڻا جواب ڏيا بلڻا
 ڪيون هم سب ملڪن مين پير آي جهان ديکھيو تهاڻ آپ هي ڪو ملڪ ديکھيو
 يا تين هارمان اب آسمان کي راه لڻي هي اِس لطيفي سي خوش هو بادشاهه ني
 اُنکي تقصير معاف ڪي اور نوڪري بحال

ایک دن اکبر بادشاه فی بیربل سی کوی بات کھکی اُسکا جواب پوچھا بیربل
 فی وہ جواب دیا کہ جو بادشاه کی دل میں لہرا تھا سنکر شاہ فی کہا کہ یہی
 بات میری بھی جیمین آئی ہی بیربل بولا کہ پیر مرشد یہہ وہی بات ہی
 جو شو سیالی ایک مت شاہ فی کہا کہ یہہ مثل بھی تو مشہور ہی جو سر سر
 عقل گر گر بدیا پھر بیربل فی عرض کی کہ جہان پناہ مزاج میں آوی تو اس
 بات کو آزما لیجی فرمایا بہت اچھا اتنی بات کی سنی ہی بیربل فی شہر
 میں سی سو عقلمند بلا بھیجی اور دو پھر رات کی وقت بادشاہ کی حضور
 انہیں ایک خالی حوض بناکر کہا حضور کا حکم ہی کہ اسی وقت ہر ایک
 آدمی ایک ایک گھڑا دودھ کا بھر کر اس حوض میں لا ڈالی

حکم بادشاہی کو سنی ہی ہر ایک فی اپنی جی میں یہہ بات سمجھکی کہ
 جہان ننانوی گھڑی دودھ کی ہونگی تہاں میرا ایک گھڑا پانی کا کیا معلوم ہوگا
 پانی ہی لا ڈالا بیربل فی شاہ کو دکھایا شاہ فی اُن سب سی کہا تم نی کیا سمجھکی
 میری حکم کو نمانا سچ کہو نہیں تو بیطرح پیش آؤنگا وں میں سی ہر کسی فی
 ہاتھ باندھ باندھ کر کہا کہ جہان پناہ خواہ مار پی خواہ چھوڑ پی غلام کی جی
 میں یہہ بات آئی کہ جہان ننانوی گھڑی دودھ کی ہونگی وہاں ایک گھڑا پانی کا

ڪيا معلوم هون ٿا ته سڀ ڪي زباني سُنڪر بادشاهه جي پيريل سي ڪها جو کانون
سُنڀي ٿي سو آنڪهون ڏيکيا ڪه سو سڀني ايت ڪم

۱۸ نقل

ڪسي مڪان پر ڪوئي مَلا بيٺا لڙڪي پڙهاتا ٿيا ڪه ايت لڙڪي ڪي باپ جي آڪر
اُسي اُلهنا ڏيا ميان صاحب ميري بيٺي ڪو آپ جي ڪُچي نه ٿيڻ ڪيا ڏيکيو
ايت ڪه ڇهون ڪي ساڻه ۽ ڪه ٻيا پهرتا هي اور ميرا ڪها نهين مانتا اتي بات
ڪي سُنڀي هي ميان جي خفا هون بولا ڪه هان صاحب نيڪي برباد ڪنهن لازم
مين جي ايت برس محنت مشقت ڪر لکها پڙها گڏهي سي آدمي بنايا اور تم
جي ٻه بات ڪي اب مڃي ٿم سي ڪُچي ليني پاني ڪي اُميد باقي نهي ٻه
ياس ڪا ڪلمه سُن ڪر لڙڪي ڪا باپ تو ميان جي ڪو بهت سي تسلي ڏي ڪي
چلا ڳيا پر ايت دھوي اور دھوي ٻڙي دولتمند جنهن جي ميان جي ڪي زباني
ٻه بات رستي مين ڪهاري هون سُنڀي ٿي ڪه مين جي ٿمھاري لڙڪي ڪو برس دن
مين لکها پڙها گڏهي سي آدمي ڪيا وي دنون جوڙو خصم آ موجود هون اور
هاتھ جوڙو بولي ڪه ميان جي صاحب جتني رهي چاهي لڃي اور ميري
بي گڏهي ڪو آدمي بنا ڏيڃي

مَلا يَ اُنَ دُونُونِ كِي بَاتِ سُنُڪِي دِلَ مِينِ بِجَارَا كِهَ بِي هِيَّيَ كِي اُنْدِهِي مَتِ كِي
 هِينِي گَانٿَهَ كِي پُوري مِيرِي قِسْمَتِ سِي اَنَ مِلِي هِيَن اِنَ سِي رُپِي كِيُونِ نِهِيَن
 لِيَتَا يَهَ سَمَجَهَ اِنَ يَ اُنَ سِي كِهَا كِهَ هَزَارُ رُپِي دُو اَوَرُ گَدَهِي كُو بَانْدَهَ جَاوِ اِيڪُ
 بَرَسِ كِي بَعْدَ آڪَرِ لِي جَاوِ اِسَ بَاتِ كِي سُنُتي هِي وَي جِهٽِ تَوَرَا دِي گَدَهَا
 بَانْدَهَ گِييَ اَوَرِ اِيڪُ بَرَسِ بَعْدَ پَهَرِ اَنَ مَوْجُودِ هُوءِ اُنَ كُو دِيكُهِي هِي مِيَاڻجِي
 يَ كِهَا كِهَ دُو دِنِ پَهْلِي آتِي تَوَ اُسي پَانِي اَبَ تَوَهَ جَاڪِي جَوَنپُورِ كا قَاضِي هُوا
 اُنْهُونِ يَ پُوڇَهَا كِهَ اَبَ هَمَ اُسي كِيُونُڪَرِ پاوِيَن مِيَاڻجِي يَ كِهَا كِهَ تُمَ اُسَ كِي
 بَانْدَهِي كِي رَسِي اَوَرِ دانَهَ كِهَانِي كا نَنَدُولا لِيجاڪِي سَوَنهِيَن كِهَرِي هُو دِگَهَلَا وَ جَبِ
 وَ پَهچَانُڪِي تُمَهِيَن پاسِ بَلَا وَي تَبِ تُمَ نِرَالِي لِيجاڪِي سَبِ اَحْوالِ كِهِيُو اِنِا
 اَحْوالِ سُنُڪَرُو تُمَهِيَن بَهتِيرَا ڏِراوِيگا پَرِ تُمَ نَهَ ڏَرِيُو اَوَرِ كِهِيُو كِهَ جُو تُمَ هَمَارِي بَاتِ
 نَهَ مانو تُو چَلُڪَرِ مِيَاڻجِي سِي پُوڇَهَ لَو

غرض وَي دُونُونِ جَوَنپُورِ گِييَ اَوَرِ اُسي طَرَحِ ڪَرُني لَڪِي تَبِ قَاضِي يَ اِنَ دُونُونِ كُو
 پاسِ بَلَاڪَرِ پُوڇَهَا كِهَ تُمَ يَهَ ڪِيَا ڪَرُتي هُو بُولِي نِرَالِي چَلُو تَوِ اِسَ كا اَحْوالِ كِهِيَن قَاضِي
 اُنْهِيَن نِرَالِي لِيگِيَا پِيرِ اُنْهُونِ يَ سَبِ اَحْوالِ كِهَ سُنَايَا قَاضِي يَ دَرِيَاڻَتِ ڪِيَا كِهَ
 ڪِسي شَخْصِ يَ اُنْهِيَن تَهڪَايَا هِي اِسَ سِي اِنَ كِي بَاتِ يَن قَبُولِ ڪِيي ڪِسي طَرَحِ
 مِيرَا پَهچَا نَهَ چَهوڙِ بَنُگِي يُونِ سَمَجَهَ قَاضِي يَ كِهَا جُو تُمَ نِي كِهَا سَوَسَبِ سِجَ پَرِ
 اَبَ تُمَ هَمَ سِي ڪِيَا چَاهُتي هُو بِي بُولِي هَمَ بِي اَوَلادِ هِيَن هَمَارِي مالِ اَمَوالِ كِي

وارث هوكي مرنِي سي مڙِي ديجو پِي هِن چاهِني هِن آخر ماري شَرَم کي ناضي
 ني اُن کي بات قبول کي اِس ليِي کِه کُڙي اُور نه سَني

۱۹ نقل

اڪبر بادشاه کي روبرو ايڪڙ روز ميان تان سين ني سُورڊاس کا پِه پسن
 پند ڳايا

جسودا بار بار پِهه پياڪهي

هي کوو برج مين هتو همارو

چات ڳالِهه راڪهي

شاه ني اِس کي معني پوچهي ميان ني کہا جسودا گهري گهري پِهه کهي هي
 هي کوڙي برج مين دوست همارا جو چلتي هوڻي گوپال کورکهي ميان تو ڳائي
 سمجهاڻي چلي گئي اِس مين آي پيريل حضرت ني اُن سي پهي اُس کا ارته
 پوچها پيريل بولي پيرو مرشد بار کهي هِن دروازي کوسو جسودا دروازه دروازه
 پِهه کهي هي کِه هي کوڙي برج مين دوست همارا جو گوپال کونجاني دي اتني
 مين راجا ٿوڙل مل آي حضرت ني اُن سي پهي معني پوچهي کہا حضرت

سلامت جسودا ڪرڻن کي ما بار ڪهڻي هيئن پاني ڪو اور دروازي ڪو سو پاني ٿا
 دروازه هوا گهاٽ اس سي معنيٰ ي هويٰ ڪه جسودا گهاٽ گهاٽ پيه ڪهڻي هي
 ڪه هي ڪوئي برج مين دوست همارا جو گوپال ڪو چلني سي باز رکهي اس درميان
 آئي ملا فيضي بادشاهه ني ان سي بهي وس کي معنيٰ پوڄي جواب ديا جهان
 پناه سلامت بار بمعنيٰ آب اور درپهان آب سي مراد هي آتسو اور درسي
 مراد هي آنڪه اس سي معنيٰ بي نڪلي ڪه جسودا روڪريه ڪهڻي هي ڪه هي ڪوئي
 برج مين دوست همارا جو گوپال ڪو نچائي دي

اس عرصي مين آئي نواب خاٽحانان شاهه ني ان سي بهي اس کي معنيٰ
 پوڄي تب نواب ني عرض ڪي ڪه قبله عالم اس بسن پد کي معنيٰ ڪيي اور
 ني بهي ڪهي هيئن اس بات کي سنڻي هي جس جس ني جو جو معنيٰ ڪهي
 بهي حضرت ني ڪه سنائي تب نواب ني ڪها جهان پناه پيه تو اس بسن پد کي
 معنيٰ نهين پرهان هزايڪ ني اپني دل ڪا خيال بيان ڪيا شاهه ني فرمايا سو
 ڪيا بولا وه بچارا ڪلاونٽ جيسي ايڪ نوم نوم لفظ ڪو گهڙي گهڙي ڪهڻا هي وس کي
 دل مين بهي خيال بندها ڪه جسودا بهي گهڙي گهڙي ڪهڻي هي اور پيربل ذات
 ڪا باهمن در در ڪا پهرني والا اس کي بهي دل مين بهي خيال بندها ڪه جسودا
 در در ڪهڻي هي اور ٽوڙل مل مُتصدي اس کي خيال ني بهي بندش باندهي

ڪه جسودا گھاٽ گھاٽ ڪهٽي هي آور فيضي شاعر اُسي سواي روني ڪي آور مضمون
 نه سوچيا اُسي اُس ڪي خيال مين آيا ڪه جسودا رورو ڪهٽي هي ٻه بات سن
 ڪر شاه ني فرمايا ڪه بهلا اب تم ڪهو اُسڪي ڪيا معني هين عرض ڪي ڪه جهان
 پناه بار ڪهٽي هين بال ڪو سو جسودا ڪا بال بال ٻه ڪهٽا هي ڪه هي ڪوئي برج
 مين دوست همارا جو گو بال ڪا چلنا موقوف ڪري معني ڪي منتي هي شاه
 ني خوش هو سب ڪي داد دي آور وسعت زبان برج ڪي نهايت تعريف ڪي

۲۰ نقل

ديبا پور شهر مين ايڪٽ پارس ناتھ دھوبي تها قضاڪار اُس ڪي گدھي ڪي پيٽھ
 پر يونين ايڪٽ زخم سا نه وڌ هو ڪوون ني چونچين ايسي مارين ڪه گدھا نيٺ
 مجروح هو ڪيا بيان تڪ ڪه ڪهانا پينا جهٽ ڪيا آور نهايت دٻلا هو ڪيا دھوبي
 ني ديکيا ڪه دو تين روز جو اور اس ڪي پيٽھ ڪيلي رهتي هي تو ڪوي اسي مار
 ڏالينگي دھوبن سي ڪها ڪوئي ڪهٽا هو تو دي اس ڪي گهاو ڪو جهپاون وڌ
 بولي ڪه شير ڪا چيالا مدد سي هماري گهر مين يونين پڙا هي ڪهو تو نڪال دن
 اُسي اُس ڪي ڪمر پر ڏال دو دھوبي ني خوش هو ڪر گدھي ڪي پيٽھ پر گهاو ڪي

حفاظت کي لِي باندھ ديا ووتھين اُس کي شڪل شير کي سي دکھائي ديني لڳي
تب وُه گدھا گهر سي نڪل کر ڪهيتون مين چرچڱت کر ڪهاني لڳا

لوگون ني جب اُس کي شير کي سي صورت ديکھي جانا کي يه شير هي گهر
جهوڙ جهوڙ بھاڱي لڳي گدھي ني جو ڪسانون کي ڪهيتون کو رکھوالون سي سونا
پايا تو چند روز خوب سا ڪهاڪر موٽا تازھ هوا اتفاقاً ايڪ روز ڪسي ڪهيت مين
ايڪ هرن چرنا تها اُس ني جانا کي يه شير هي وُه بھاڱي لڳا گدھي ني اسي
ڪها توڏر مست مين شير نهين هون اراده ميرا يه هي کي تجھ سي دوستي ڪرون
هرن ني يهي دريافت ڪيا کي واقعي يه شير نهين گدھا هي خير دونون مين
دوستي هوي ايڪ هي جڳھ شب وروز رھني لڳي فراغت سي بي روڪ ٽوڪ
لوگون کي ڪهيتيان ڪهايا ڪرين ڪھلي بندون جهان چاهين سير ڪيا ڪرين

قصاڪار ايڪ دن ڪهين چرتي چرتي وي دونون اسي ڪهيت مين جا نڪلي کي
وُه نهايت ترو تازھ اور سبز هو رها تها اور ايڪ ڪسان بيبي اُس کي رکھوالي کي
واسطي وهان بيٺها تها اُس ني اُس گدھي کو شير کي شباھت مين ديکھا تو
اُس ني جانا کي يه باڳھ هي اُس کي ڏرسي ڪهيت کي پيغار مين جا چپا
بي دونون خاطر جمع سي اُس ڪهيت مين چرني لڳي يڪايڪ گدھا وهان خوش
هوڪر رينگني لڳا هرن ني يه مڪروھ آواز اُس کي سُنڪر اپنا چرنا جهوڙ کي اُدھر

کان رکھا گدھي ني پوڇها يار تُو کس واسطي چرنا چهوڙڪر چڻڪا ڪهڙا رها اُس ني
جواب ڏيا ته تُم ميري احوال ڪو ڪيا پوڇهتي هو ائيني ڪام مين لڳي رهو گدھي
ني ائيني سرڪي قسم ڏي ته بهائي سچ ڪهو مڃهه سي کون سي حرڪت بيجا
هوئي ته وه ٿمھاري پريشانِي ڪا موجب هوئي

هرن ٻولا آي يار تيري خوش اِڃائي في ميري دل ڪو مرنڌاڪر ڏالا ايڪ عشق کي
سي حالت ميري آنڪھون کي آڳي پهر گئي ڪيا هي تُو اُس وقت خوش اِڃائي
سي ڳايا ته تير عشق ڪا ميري جگر مين ترارو هو ڳيا

گدھا ٻولا ته بهائي مڃهي ايتڪ معلوم نه ٿيا ته ٿمھين بهي علم موسقي سي ڪمال
ٻهڙه هي نهين تُو مين ٿمھين اڪثر سنڀايا ڪرنا خير جو هو سو هو آينده آيسا نه
هوگا مين ٿمھين هر وقت سنڀايا ڪرونگا سنڀتي هو يار مين دنيا مين بهت پورا هون
پر ائيني اُس علم ڪا گاهڪ ڪسي ڪو مين ني نڀايا جو اُس ڪو اپنا هنر ڏکڻا وڻ پهر
هرن قسم ڏيکر پوڇهتي لڳا ته سچ بنا تيرا اُستادن کون هي گدھي ني ڪها ته مين
اوايل مين اڪثر ايڪ ندي کي ڪناري جايا ڪرنا ٿيا وهان بهت سي مينڌڪ
راگت کي چرچي مين رها ڪرتي ٿي مين ني ٻه سوز ٻڙي محنت سي سيڪها هي
ٻه بات سُڪرو بهت هنسا اور ڪها ڪيون نه هو جب تُم آيسي بزرگون کي خدمت
مين رهي تب آيسي صاحب ڪمال هوئي ان شاء الله تعاليٰ پهان سي گهر پنهڻڪر

خاطر جمع سي مين سئونگا گدھي ني کہا بھاي جو تم متوجہ ہوکر گھر مين
 سونگي تو مين دل کھول کر گاؤنگا اور اچھي اچھي دھريد سئونگا بالفعل اگر
 کہو تو آستي آستي تمھاري سامھني کچھ گاؤن

هرن ني جواب ديا کہ آي يار اگر تو اس وقت گاؤنگا تو اپني پرڏہ دري آپ هي
 کريگا وہ بولا گانيوالي کو تو جان کندي هي اور ستي والي کو راحت تو سنيگا مين
 گاؤنگا اس مين کیا بُرائي هي هرن ني پھر صريحاً کہا کہ اس وقت بولنا تيري
 حق مين خوب نهين اسي کچھ عقل تو نه تهني کہ اشارہ کنايہ سمجھي بلکہ
 وہ گدھا اپني حماقت سي بيه سمجھا کہ اگر مين نه بولون تو بيه جانيگا کہ
 جھوٹا هي اپني منہ کو کھول کر بزي زور شور سي ريئکنني لگا هرن اس کي
 مصاحبت سي متنفر ہوکر بھاگا کسان جو چپکا خندق مين چھپا هوا تھا اس کي
 آواز سنکر نہاييت خوش هوا اور جانا کہ بيه گدھا هي ايک لٹھ ليکر دوڑا اور
 پھرا پھرا کر پانچ چار ھاتھ ايسي ماري کہ اس کا سر پھٽ گیا اور کپو پري
 چور ہو گئي

۲۱ نقل

نقل هي ڪه ڪسي ڪسان کا ايڪ پھولا پھلا باغ تها (بيت) گلستان جوائي ڪي گذار
 سا “گل و سبزه سیراب آور دھڙها” گوشه چمن مین ايڪ جھار گلاب کا تها
 نہال ڪامرائي سي تازہ، اور درخت شادماي سي هرايڪ شاخ اُسڪي زياده، هر
 صبح پھول ڪھلتي اور باغبان انھن ديکھ ڪر خوش هوتا ايڪ روز پھولون کا تماشا
 ديکھڻي ڪو نڪلا تها ايڪ بلبل ڪو ديکھا ڪه منھ ڪو گل ڪي صفحي پر رکھي
 چڻچي مار رهي تهي اور اُسڪي رنگين پتيون ڪو اپني تيز چوڻچ سي توڙتي
 تهي باغبان گل ڪي پریشاني ديکھ بيضر هوا اور بلبل سي رنجيده هوڪر فريب کا جال
 راه مین بچايا اور حيلي ڪي داني ڌال ڪر اُسي پڪڙ پنچري مین بند ڪيا اُس
 بيدل بلبل ني طوطي ڪي مانند زبان ڪهولي اور ڪها آي عزيز مجھ آڙده خاطر ڪو
 ڪيون قيد ڪيا تو ني جو ميري خوش آوازي تجھي اس بات پر لاي تو ميرا
 آشيانه تيري هي باغ مین هي اگر ڪوي اور بات تيري خاطر مین آي هو اُسي
 مجھي اطلاع ڪر تو صبر ڪر چپ رهونگي

ڪسان ني ڪها نهين ڄاڻي هي ڪه تو ني ميرا ڪيا احوال ڪيا اور گلون پر جو وسيله
 ميري زندگي کا هي ڪيا خرابي لاي اور مجھي بسبب اُسڪي ڪيسا آڙده ڪيا بلبل
 بولي اس بات سي در گذر اور سوچ تو سهي ڪه مین اتي قصور سي جو ايڪ

گل کو پریشان کیا پانچری میں بند ہوئی اور تو جو دل کو رنجیدہ کرتا ہے
 تیری حالت کیا ہوگی اس بات نے اُسکی دل میں اثر کیا بلبل کو آزاد کر دیا
 بلبل اُسکا شکر ادا کرکے ہوا جب تو نے مجھ سے نیکی کی تو البتہ میں بھی
 اُسکی بدلی بھلائی کروں معلوم کر جس درخت کی نیچے تو کھڑا ہے یہاں
 ایک آفتابہ اشرفیوں سے بھرا ہوا گڑا ہے نکال کی اپنی کام میں لا کسان نے
 جب وہ جگہ کھودی اور بلبل کی بات سچ ہوئی کہا آئی بلبل تعجب ہے
 کہ آفتابہ زمین کی نیچے تجھے نظر آیا اور دام خاک کی اوپر تو نے نہ دیکھا
 بلبل نے جواب دیا تو نہیں جانتا ہے جب قضا پہنچی نہ دیدہ دانش میں
 روشنی رہی نہ تدبیر عقل کی کچھ فائدہ کری

۲۲ نقل

کسی شہر میں ایک بڑھی اور سنار سی ایسی دوستی تھی کہ جو کوئی انہیں
 دیکھتا تھا سو بھی کہتا تھا کہ یہی عاشق و معشوق ہیں اگر یہ نہیں ہیں تو
 حاجا ہی بھائی تھیں اتفاقاً وہ دونوں سفر کو گئی کسی شہر میں جا کر مجلس
 ہوئی اور آپس میں کہنی لگی کہ اس شہر میں فلاں جگہ بخانا ہے کہ اُس

میں کئی بُت سونے کی ہیں یہاں سے برہمنوں کی صورت بن کر چلی اور
 عبادت میں مشغول ہو گئی کسی وقت فرصت پا کر دو چار بُت چرائی اور
 مزی سے اُن کو بیچ کر گڈوان کیجی

پہ بات تھہرا کر وی دنوں اُس بُتخانی میں گئی اور عبادت کرنی لگی وہاں کی
 برہمنوں نے جو ان کی عبادت دیکھی تو سب شرمندہ ہوئی اور ہر روز ایک
 دو برہمن اُس بُتخانی سے جاتی اور پیر نہ آتی اگر کوئی پوچھتا کہ تم نے کیوں
 اُس بُتخانی کو چھوڑا تو وہ یہی کہتی کہ کئی دن سے دو برہمن ایسی دھرم
 صورت صاحب لاج پوجا کرنی والی آئی ہیں کہ ایک دم بیگوان کی دھیان سے
 سر نہیں اٹھاتی اور کسی سے انکھ نہیں ملاتی اس واسطی ہم چلی آئی ہیں
 کیوں کہ اُن کی برابر ہم سیوا اور تمسنا نہیں کر سکتی

جب اُن دنوں کی سوا اُس بُتخانی میں اور کوئی نہ رہا تب انہوں نے شب
 کو فرصت پا کر کئی بُت سونے کی چرا کر اپنی گھر کا رستا پکڑا اور وہ نزدیکی
 شہر کی پہنچ کر کسی درخت کی نیچے اُن بُتوں کو گاڑ کر اپنی اپنی گھر گئی
 بعد آدھی رات کی سنار اکیلا جا کر اُن بُتوں کو وہاں سے اُٹھا کر اپنی گھر لی
 آیا اور صبح کو جا کر اُس نجار سے کہنے لگا کہ آج بڑھی بی ایمان جھوٹی دنا
 باز چوٹی میری آشنائی کا پاس نہ کیا اور ایسی قدیم دوستی میں خلل ڈالا کہ

اُن بُتون کو تُو چُرَا لایا اِس بی ایمانی سی کي برس جیڳا اور کي دن گذران
کریگا کیا خوب اب زماني مین دوستی کا بھی اعتبار نہ رہا

وہ اُس کي باتین سُن کر دل مین حیران ہوا کہ یہ کیا بکُتا ہی آخر لاچار ہوکر
کہنی لگا کہ آی زرگر جو کیا سو کیا اور جو ہوا سو ہوا جانی دی مین جانتا ہوں
خدا کي واسطی مجھ پر مت بہتان باندھ از بس کہ وہ عقلمند تھا اُس سی لڑنا
اور قصہ کرنا مناسب نہ جانا چپکا ہو رہا بعد کئی دن کي ایک پتلا چوہی
اُس بڑھی فی اُسی سنار کي صورت بنایا وِسی ہی کپڑی اُسی پہنائی اور دو بچی
خرس کي کہیں سی لایا اور اُس پتلی کي آستین اور دامن مین کچھ کچھ اُن
بچوں کي کھانی کي چیزیں رکھ دیں جب اُن کو بھوکھ لگتی تو اُس بُت کي
پاس جاتی اور جو اُس کي آستین سی یا دامن سی پاتی سو کھاتی اور اپنی
چی مین جانتی کہ ہمارا باپ یا ماں جو کچھ کہ ہی سو یہی ہی اور یہاں
تک اُس پتلی سی آشنائی رکھتی تھی کہ ہر روز اُفت سی اُس کي دامن پر
آکر بیٹھتی تھی

جب خرس کي بچوں کو اُس صورت سی مہرو سُجبت ہوئی تب بڑھی فی
سنار کي اور اُس کي عورتوں کي ضیافت کي بلکہ ہمسائی کي عورتوں کو بھی
بلایا چنانچہ سنار کي جو رو اپنی دو لڑکوں کو ساتھ لیکر اُس کي گھر گئی تجارت

اڀني گھات ۾ ڳاٽ لڳ رها تها بعد دو گھڙي کي اُس سُنار اور سُنارني کو غافل پاڪر اُن دونون لڙڪون کو چڙها رکها اور اُن خُرس کي بچَون کو چڙهوڙ ڪر غل مچائي لڳا ڪه هي هي بي لڙڪي سُنار کي خُرس کي بچي ڪيون ڪر هو گئي ڀه بات سُنتي هي وه سُنار باهر سي بي اختيار روتا هوا آيا اور اُس کي ڪمر پڪڙ ڪر ڪهنئي لڳا ابي جهڙو ڪيون بکٽا هي ڪڏهن آدمي ٻي جانور هوئي هين

آخر ڀه قصيه قاضي کي روبرو ڪيا اور قاضي ٻي پوڄها ڪه آي بڙهي آدمي کي لڙڪي خُرس کي بچي ڪيون ڪر هوئي تب اُس ٻي ڪها ڪه پيرو مُرشد وو دونون ميرپ سامهني آپس ۾ ڪهڻي تهي اور ڪشئي لڙني تهي زمين ٻر ڪرتي هي خُرس کي بچي هو گئي قاضي ٻي ڪها ڪه ڀه بات ۾ ڪس طرح سي سچ جانون تب تجار ڪهنئي لڳا ڪه خداوند ۾ ڪتاب ۾ لکها ديکها هي ڪه ڪسي وقت ۾ ڪن ايڪ گروہ انسان کا خدا کي غضب سي حيوان هو ڪيا تها ليڪن عقل اُس گروہ کي جون ڪي تون رهي تهي اور اُلفت و محبت ٻي ويسي هي لازم ڀه هي ڪه اِس وقت دربار عام ۾ اُن بچَون کو سب اهاڻي موليٰ کي سامهني منڱواڪر اُسکي روبرو ڪيچي اڪر وي اُس کي لڙڪي هوڻگي تو اُس سي اُلفت ڪرينگي اور ٻين تو جو جي چاهيگا سو مڃي ڪيچيگا

ڀه بات اُسکي قاضي ٻي پسند ڪي اور اُن بچَون کو منڱواڪر اُس زرگر کي آڳي

چھوڑا دیا وی اُس صورت کی سبب سی آشنا ہو رہی تھی باوجود اُس بھیڑ
 کی بی اختیار دَوڑ کر اُس سی جا لیٹی اور اُسکی پاؤں پر منہ ملنی لگی اور
 اُسکی بغلوں میں سر ڈالنے تب قاضی نے کہا کہ آئی سنا دغا باز بی دونوں
 تیری لڑکی ہیں مجھے یقین ہوا بس اب ادھر آ اور ان دونوں کو اٹھا کر اپنی
 گھر لیجا ناحق کیوں شرارت کرتا ہے اور اس غریب تجار سی لڑتا ہے تب تو
 وہ زرگر اُس تجار کی پاؤں پر گر پڑا اور منت کرتی لگا کہ آئی یار اگر یہ حکمت
 تُو نے اپنا حصہ لینی کی واسطی کی ہے تو اپنا حصہ لی اور میری لڑکی مجھے
 دی اُس نے کہا کہ آئی سنا تو نے بڑا گناہ کیا ہے اور امانت میں خیانت کی
 ہے اگر اب جھوٹے بولنا چھوڑ دی اور دغا بازی کی توبہ کری تو شاید پھر تیری
 بیٹی اپنی اصلی صورت پر آوین غرض اُس زرگر نے اُسکا حصہ دیا اور اپنی بیٹی
 اُس سی لے لی

کسی شہر میں ایک سنا نہایت مالدار تھا اور ایک سپاہی اُس سی بہ دل
 دوستی رکھتا تھا اُس کی آشنائی کو سچ جانتا تھا اتفاقاً اُس سپاہی نے ایک

تهيلي اشرنيون سي بهري هوي ڪهن سي پاي اور نهايت خوشي حاصل ڪي
 اور اس کو ڪول ڪر گنا تو اڙهي سو اشر تي ٿي وه سپاهي تهيلي لئي هوي
 خوشي خوشي سٺار ڪي پاس ڪيا اور ڪهني لگا ميري بخت اچي ٿي جو بي
 رنج و محنت اس قدر راه سي مين ني پايا حاصل ڪلام وه تهيلي اس سٺار
 کو سوني اور ٻه بات ڪهي ڪه بهاي ٻه ميري امانت اپني پاس رهي دي
 جب چاهونگا لي لونگا

بعد ڪي دن ڪي اس تهيلي کو سپاهي ني سٺار سي طالب ڪيا تب وه ڪهني
 لگا اي سپاهي تو ني اسي واسطي مڃي سي آشنائي ڪي ٿي ڪه تهمت لگوي
 اور مڃي چور بناوي بهلا تهيلي تو ني مڃي ڪب دي ٿي تو جهوڻ ڪهنا هي
 ڪيا خوب اب تو يهان سي جا اور ڪسي بزي مال دار پر تهمت لگا جس ڪي
 سبب سي ڪجهه مزه اٿاويگا اور مڃي غريب ڪي ستاني سي ڪيا پاويگا مين تهجي
 اپنا دوست ڄاڻتا ٿي اور ٻه ڪب معلوم ٿي ڪه تو دشمن هوگا اب جهوڻ ٻيچ
 لگا ڪر مڃي سي مال ليا چاهتا هي مثل مشهور هي اٿي چور ڪتوالي ڏانڊي
 جهوڻي ڪي آگي سچا رو مري

آخر ڪار اس سپاهي ني به لا چاري قاضي ڪي پاس جاڪر فرياد ڪي اور ٻه حقيقت
 مو بهو اس سي ڪهي جب قاضي ني اس سي ٻوڇا ڪه اس بات ڪا ڪوئي گواه

هي اُس تي ڪها حضرت سلامت ساڳئي ڪوئي نهين قاضي تي عقل سي معلوم
 ڪيا ڪه ٻه قوم سُنارون ڪي دغا باز هون ڪجهه تعجب نهين اِس سُنار تي
 خواه خواه دغا بازي ڪي هون اِس احتمال پر قاضي تي سُنار ڪو آور اُس ڪي
 سُنار تي ڪو بلوا بهيجا آور هر چند دم و دلاسا ديگر پوڄيا پر انهن تي سوا انڪار ڪي
 هرگز اقرار نه ڪيا تب قاضي تي ڪها مَين خوب جانتا هون مقرر تو تي اُس ڪي
 تهيلي اُڙاي هي جب تڪ اُس ڪي تهيلي نه ديگا تب تڪ ٽُڙجھ ڪو نه
 ڇهڙوڙنگا

ٻه ڪهڪر قاضي گهر مَين گيا آور دو شخصون ڪو ايڪ صندوق مَين بند ڪيا آور اُس
 صندوق ڪو ڪوٺري مَين دهر ديا پهر ٻاهر نڪلڪر سُنار سي ڪها اگر اُس ڪا زر دينا نه
 قبول ڪريگا تو مَين فھر ڪو ٽُڙجي عروا ڏالونگا

ٻه ڪهڪر ان دونون ڪو اُس ڪوٺري مَين قيد ڪيا آور فرمايا ڪه صبح ڪو بعد نماز ڪي
 تمهين قتل ڪرونگا ٻه ڪهڪر قاضي جي اندر گهي آور وي دونون اُسي جگه قيد رهي
 جب آڏهي رات گذري تب اُسڪي جوڙو تي ڪها اگر تو تي اُسڪي تهيلي ٿي هي
 تو مجھي بتا دي ڪهان رکي هي آور نهين تو اُس تهيلي ڪي ساڻه هماري ٻي
 جان جاويگي ٻه قاضي بي تهيلي ٿي هم ڪو هرگز جيتا نه ڇهڙوڙنگا تب اُس سُنار
 تي ڪها ڪه فلائي جگه جهان ميري چار پاي ٽُڙجي هي ونهين و تهيلي بي ٽري

هي ٻيہ بات اُن دونون شخصون تي اُڀني ڪانون سي سڻي اٿئي مٿن صبح هُڻي
 جب قاضي تي اُن چارون ڪو ڪچهري مٿن ٻُڌايا اُور اُن دونون شخصون سي پوڄها
 ڪه سچ ڪهو رات ڪو اُن دونون تي آپس مٿن ڪيا بائين ڪي تهن تب قسم ڪي رو
 سي اُنهن تي جو سنا تنها سو ڪه ڏيا قاضي تي اُس جڳهه سي وه ٽپلي اُڀني لوڪن
 ڪي هاڻي منڱواڪر سپاهي ڪي حوالِي ڪي اُور سٺار ڪو سولي ڏي

۲۴ نقل

نقل هي ڪه فارس ڪي بادشاه ڪي پٺان ايڪ بيتا پيدا هُڻا اُسڪي شافي پر هٽيلي
 ڪي برابر ايڪ سپاه داغ تنها بادشاه اُسي ڏيکڻ ڪر حيران هُڻا اُور داناون سي اُسڪي
 خاڪيت پوڄهي سڻيون تي جواب ڏيا ڪه حڪيمون تي ٻيہ مقرر ڪيا هي ڪه جيڪي
 اسطرح ڪا داغ هُو بادشاه هُڻا هي پر اُسڪو بڙي بڙي خطري پيش آئي هين بادشاه
 اس بات سي ڪجهه خوش هُڻا اُور ڪجهه معلوم پر هميشه اُسڪي حفاظت
 ڪرنا هي

جب وه چوده برس ڪا هُڻا شاهزادي ڪي محل ڪي نزديڪ ايڪ پاڇي اُور
 بد خو موچي رهتا تنها بادشاهزاده هميشه اُسڪي گهر مٿن آتا جاتا اُور ڪهلا ڪرنا

پهان تلڪ ڪه اُسي بڙي اُلفت هو گيي وزير ني ڪها جهان پناه لڙڪون ڪو ڪمينون
 ڪي صُحبت مين رڳهنا خراب ڪرنا هي تهوڙي سي عرصي مين اُنڪي خو بولڙڪون
 مين اثر ڪرني هي ڪه آدمي ڪو جيسي صُحبت پڙني هي ويسا هي اُسڪا مزاج
 هو جانا هي چاهي ڪه شاهزاده موجي ڪي صُحبت سي پرهيز ڪري بادشاه ني
 فرمايا ڪه وه بچه نادان هي اور موجي سي اُسي اُلفت هو گيي هي اگر اُسڪي
 صُحبت سي باز رڳهون آزرده هوگا اور مبادا اس غم سي بيمار هو جاري ڪتني روز
 صبر ڪيا چاهي جب بڙا هوگا نصيحت ڪرڪي اُسڪو موجي ڪي صُحبت سي باز
 رڳهنگي وزير چپ هو رها

بادشاه ني ڪفش دوز ڪو بلواڪر نوازشين ڪين اور فرمايا ڪه تُو ميرا همسايه هي
 اور ميرپ اس جگر گوشي ني ججه سي اُلفت پيدا ڪي هي چاهي ڪه اُسڪي
 احوال سي تجوڙي خبر دار رهي آيسا نهو ڪه اسي ڪوئي بُرا ڪام ظاهر هو اُسني
 عرض ڪي ميرا ڪيا حوصله ڪه لائق اس خدمت ڪي هون پر جو جهان پناه توجه
 فرمائي هين اُميد هي ڪه آپ ڪي توجه سي جو اڪسیر ڪي تاثير رڳهتي هي جهان
 تلڪ هو سڪيگا اچي خدمت بجا لاوڻگا غرض موجي ني اُسڪي حفاظت
 وخدمت مين بهت سي ڪوشش ڪي شاهزادي ڪو اُسي اور اُلفت هوي اتفاقاً
 بادشاه سفر ڪوگيا اور شهزادي ڪو اُسڪي اعتماد پرچهورا ڪسي جشن مين بادشاه

زادي ڪو قيمتي جواهر پنهان ڪر باغ ڪي سير ڪو ليکي اُس بد ذات مڃي ٿي
 ڏيکها ڪه ايڪ تاج مَرصع اُسڪي سر پر هي اور خلعت پر نڪلف جواهر نگار گلي
 مين، خبائت جيئي اُس بد ذات ڪي حرڪت مين آئي اور ڏل مين سوچا ڪه
 يه تاج و خلعت اور ڏرو جواهر هزار سوداگر ڪي پوئجي هو سگهي هي اب تو
 بادشاه سفر ڪو گيا هي صلاح يه هي ڪه اس لڙڪي ڪو اڻا ڪسي ڏور دراز شهر مين
 لڄاڪر زيور اسکا بڙي مول ڪو بچون اور پوئجي اُپني ڪرون آخر اُس ڪم بخت ڪميني
 ٿي اس راز ڪو اُپني ڪسي معتمد غلام سي ڪها اور ڪجهه نشا بي هوشي ڪا بادشاه
 زادي ڪو اور اُسڪي غلامون خدمتگارون ڪو جو حاضر ٿي اس طرح ڪا پلايا ڪه
 سب بي هوش هو گئي تب شاهزادي ڪو ايڪ بڙي سي صندوق ڪي اندر
 لٽاڪر ايڪ جلد رو سانڌي ڪي پيٽه پر باندھ ديا آپ اور ڪي غلام تيز رفتار گهوڙون
 پر سوار هوي اور دو ڪوئل گهوڙي سانڌي لي ليئي اور راه ڪي ڪهاڻي پيني ڪا سرانجام
 ليڪر باغ سي نڪلي دن اور رات چلتي ٿي آخر تهوڙي دنون مين اُس بادشاه
 ڪي ممالڪ مسروسه سي نڪل اور ملڪ مين پهچي

پهان بادشاه زادي ڪي غلام اور خدمتگار دو پهري دن تلڪ بي هوش پڙي ٿي
 اور ڪسي ڪو اُن ڪي حال پر اطلاع نه ٿي آخر باغبان ني سونا اُن ڪا حد سي
 زياده ڏيک ڪر خبر ٿي اور احوال سي اُن ڪي واقف هو روشن بادام پراڻي سرڪي

میں ملاکر ہر ایک کی ناکت میں ڈالا اُسکی سُنکھانی ہی ہوش میں آئی جو شاہ
زادی اور موجی کا نشان نہ پایا ملکہ آفاق سی جاکر عرض کی وہ سوار ہو باغ
میں آئی اور حکم کیا کہ لوگ اُن کا پیچھا کریں اور کوشش بجا لائیں موافق
حکم کی لوگوں نے بہتیری جست و جوی پر کہیں نشان نہ پایا اور ملکہ دن
رات اُٹھا کی درد سی روتی اور زمین پر سر پٹکتی تھی یہاں تلک کہ اُسی غم
میں روتی روتی جان سی گذر گئی

جب یہ خبر بادشاہ کو پہنچی شہر میں اپنی آیا اور ماتم داری کرکے اُسی
صبر اختیار کیا اور دل میں اپنی کہا جو کوئی عقلمند دولت خواہوں کی بات
نہ سُنکا یہی اُسی درپیش ہوگا

نمک حرام بی وُتوف کم بخت موجی نے شاہزادی کو شام کی مُلک میں
لیجا کر قیمتی جواہر چھین لئی اور اُس کو ایک مسافر سوداگر کی ہاتھ بیچ
ڈالا سوداگر نے غلام کو مول لیکر دس برس تک تربیت کی جب اُس نے اچھی
آداب سیکھی تب بطور تحفی کی فارس کی بادشاہ پاس کہ شہرہ اُسکی
بخشش کا سنا تھا لایا شاہزادہ جو چہٹ پنی میں جدا ہوا تھا بادشاہ نے اُس
کو نہ پہچانا بہت سی رہی دیکر اُسی مول لیا اور خاص غلاموں کی زہری میں
داخل کیا جو آثار دولت مند کی اُس کی چہری اور پیشانی سے ظاہر تھی بادشاہ

اُسکي تربيت مين کوشش کُري لڳا تهوڙي سي عرصي مين مُعتمد هُئا اور حُصوري خدمت مين اُسني سرفرازي پايي اس مين ايڪ جوهري سي جو هميشه خِزاي مين رهتا تها اور جواهر خاني کا مُقيم تها دوستي هُوي اُس بد گهر جوهري ني اس غلام کو که جِسني ڪمِينون کي ساڻه پرورش پايي تهي فريب ديا اور کہا که سوتي وقت بادشاه کي هاتھ سي انگوڙي نڪال ڪرُجھي لا دي تو ايڪ نيڪ ساعت تيري انگلي مين پھنائون ليکن اس شرط سي که تُو جُجھي وزير اينا ڪري اُس انگُستري مين ايڪ نقش هي جو کُوي اُسکو اچهي ساعت مين پھني بادشاه هُوي

غلام ني فريب ڪهاڪرات کي وقت جب بادشاه سو گيا هاتھ اُس کي انگوڙي کي طرف بڙھايا اور آهسته آهسته انگلي سي نڪالنا تها که يڪبارگي بادشاه چونڪ پڙا اور غلام سي کہا اي بيوقوف يھ ڪيا ڪام هي جو تُو ڪرتا هي غرض غصي هوڪر اُسکي قتل کا حُڪم ڪيا اُسکي بدن پر سي ڪپڙي اُتاري هي بادشاه کي نظر اُس داغ سياه پر پڙي بيهوش هو گيا اور جلال ني اُسکي قتل کُري مين توقف ڪيا جب بادشاه حوش مين آيا لڙکي کو چهاڙي سي لڳايا اور کہا اي نور چشم مين ني وزير کي بات نه سني اور جُجھي ڪمِيني مارجي کي صُحبت مين رکيا اس ليي آفتون مين پڙا اور ايسي غم و الم مين رها لڙکي ني بهت سي معذرت کي

اور ڪها جوهرِي ڪي دوستِي ڪي سبب مُجھ سي آيسا بُرا ڪام هُئا هِي بادشاه ني
 جوهرِي ڪو سزا دي اور اُڻي فرزندِ عزيز ڪو نصيحت ڪي ڪه پير ڪميون ڪي
 صُعبت ڪي گرد نه پهرنا اور هميشه عالي منش داناؤن ڪي ساڻه گذران ڪرنا
 اس قصي ڪا فائده پيه هِي ڪه ڪم ناتون ڪي صُعبت آزاد ڪو غلام اور غلام ڪو
 خراب ڪرڻي هِي

۳۵ نقل

ڪوڙي ڪايتھ هميشه اُڻي بيٺي ڪو سڄڻاڻا اور پيه ڪهڻا ڪه بابا جان دُنيا بُري جڳهه
 هِي ڪر تو ڏر نڪر تو پيه ڏر اُسڪا بيٺا سُنڪر پيه جواب ديتا لاا جي بُري بُري ڪي
 واسطي هِي ڪر تو ڏر نڪر تو نه ڏر غرض جب نه تب اُن دنون مِين پيهي گُڻگُڻو هوندي
 ايڪ روز اُسني اُڻا وه گهوڙا سَواري ڪو سڱوايا ڪه جس پر ڪمهي سَوار نهوا تها اور
 ڪهلا پلاڪي خوب تيار ڪيا تها گهوڙي ڪي آني هِي باپ ني بيٺي سي ڪها بابا جان
 اس پر تم سَوار هو هم ديکڻين بيٺي ني پيهي ڪها ندان بهت سي ڪها سني
 ڪي بعد اُسڪا باپ هِي سَوار هُئا اور بيٺا پڇي پڇي: پڇي ديکڻا چلا
 اس مِين ڪي ايڪ شخصون ني ديکڻ ڪر ڪها ديکڻو پيه ڪيا ڪم بخت هِي ڪه قبر

هين پائو لشکا چکا اور تو بي اسڪي هوس نهين گئي جوان بيٺا پڇهي جوتي
 چٽڪاتا آتا هي اور آب گهوڙي پر چڙها جاتا هي به سُن وه اُتر پڙا اور بيٺي ڪو
 چڙها آب پڇهي پڇهي ديکيتا چلا پير کي آدمي ديکهي بولي ڪه ديکيو به
 ڪيا نا لايق و نا خلف هي جو آب سوار هو باپ ڪو جلو مين دوراتا هي به سُن
 آگي بڙد وي دونون چڙه لئي تب ڪوي بول اُٿا ڪه بي ڪيا مسخري هين جو
 ايڪ گهوڙي پر دو لد لئي هين يون سُن وي دونون اُتر پڙي اور ساڻس بي گهوڙا
 ڏريا ليا بي پڇهي پڇهي ديکيتي چلي تب انهن ديکيو ايڪ بي ايڪ سي
 ڪيا ڪه بيئي ديکيو حرام ڪا عالي عفت جاتا هي اور ڪسي ڪي ڪام
 نهين آتا

اس بانٽ ڪي سَنتي هي ڪايتنه بي بيٺي سي ڪها ڪيون بابا جان دُنيا ڪي زبان سي
 بچني ڪي ڪوي اور تدبيرهو تو ڪرو مڃهي تو اب ڪجهه نهين بن آئي لا جواب
 هو بيٺا بولا لاا جي تَم سچ فرماتي تعي دُنيا بري جگهه هي ڪر تو ڏر نه ڪر تو
 بي ڏر اس ڪا ڪجهه علاج نهين

۲۶ نقل

دو زميندار اپني گانو سي ڪهين ڪو چلي جاتي تهجي راه مين ايڪ پچاس ساٿيه
 بيگهي اچهي زمين کا قطعہ ديگه ڪر ان مين سي ايڪ ئي ڪها ڪه بياي پيه
 جگه اگر هماري تمھاري هاتھ لگي تو ڪيا ڪرو بولا مين تو اپني حصي ڪي زمين
 مين پهلوري لگاؤن ڪهو تم اپني جگه مين ڪيا ڪروگي ڪها مين اپني گاڻن بهنسين
 چراونگا اس ئي ڪها بهلا مانو يا بُرا مين تو اپني باغچي ڪي پاس نه چرائي
 دونگا وه بولا تمھارا ڪجهه اجاره نهين هي مين اپني زمين مين جو چاهونگا سو
 ڪرونگا غرض اسي طرح هدا تدي ڪري لگي هاتھ پاي ڪري اس مين ڪي ايڪ
 راه گير جو ان ڪو جهنگڙي ديگه جمع هوگي تهجي انهن ئي بهچ بچا و ڪري ان
 سي پوڄها ڪه تم ڪيون آهس مين لڙتي هو اسکا سبب ڪهو انهن ئي سبب ساجرا
 ڪه سنڀا سُنتي هي ان مين سي ايڪ شخص بولا ڪه بياي تمھاري وھي مثل
 هي ڪه سوت نه ڪپاس ڪولي سي لٽا لٽي

گفتگو

DIALOGUE.

Address at meeting.

سلام علیکم Peace or safety on you!

سلام Peace or safety!

بندگی عرض کرتا ہوں My service to you, Sir!

In reply.

و علیکم السلام And on you (be) peace or safety!

صاحب سلامت Sir, safety or welfare (to you)!

میرے بھی بندگی پہنچے My service also to you!

حضرت سلامت بندگی Sir, welfare (and my) service to you!

*At parting.*خدا حافظ God (be your) protector! Farewell!
Adieu!

سلام علیکم Peace or safety on you!

(1) The following salutations and addresses are in the dialect of the Muhamnadan natives of India, and are generally such as equals use to each other; but, in addressing a superior, the inferior commonly puts his hand to his head and bows without speaking, and the superior bows without speaking in return.

In inquiring after health

تمہاری کیا حالت ہے (To an inferior). How are you? .

اب آپ کا مزاج کیسا ہے (To an equal). How do you do, Sir?

اب مزاج شریف کیسا ہے } (More respectfully). How do you do, Sir?
مزاج شریف

اب مزاج مبارک کیسا ہے (To a superior). How do you do, Sir?

آپ کا مزاج شریف کیسا ہے (To a superior). How do you do, Sir?

آپ کا مزاج مبارک کیسا ہے (To a superior). How do you do, Sir?

حضور کا مزاج مبارک کیسا ہے (To one much superior) How do you do, Sir?

In reply.

دعا کرتا ہوں I make prayer for you.

الحمد لله Praise to God!

فضل الہی سی بہت اچھا ہے By the divine favour (my health) is very good.

میرا معجزا پہنچی My respects (to you).

تمہارا کیا مقصد ہے What is your desire? or, what do you want?

آپ کا کیا مقصد ہے What is your wish, Sir?

تُمھارا نام کیا ہے

What is your name?

اِسْمِ شریف آپ کا

What (is) your name, Sir?

آپ کیا کہا چاہتی ہیں

What do you wish to say, Sir?

تُم کہاں سے آئی ہو

Where do you come from?

تُمھارا وطن کہاں ہے

What country are you from?

تُم کہاں رہتی ہو

Where do you live?

تُم کیا کہتی ہو

What do you say?

سلیس ہندوستانی بولو

Speak easy Hindūstānī.

اِسکو پھر کہو

Say it again.

اِسکو مہربانی کر کے پھر بیان کیجیے

Have the goodness, Sir, to repeat it.

اِسکو پھر ارشاد فرمائیے

آپ بہت جلدی بولتی ہو

You speak very quick, Sir.

میں نہیں سمجھتا ہوں

I do not understand.

کہو تو وہ کیا کہتا ہے

Tell (me) what he says.

بھولیو مت

Do not forget.

آج کیا خبر ہے

What news is there to-day?

میں نے آج کچھ خبر نہیں سنی I have not heard any news to-day.

تُم نے آج کچھ نیکی خبر سنی ہے Have you heard any news to-day?

تُم کہاں جاتی ہو Where are you going?

میں گھر کو جاتا ہوں I am going home. *to home*

کتنّا دِن چڑھا ہے } (Asked before noon). What o'clock
کتنّا دِن آیا ہے } is it?

اب کتنّا دِن ہے } (Asked after noon). What o'clock is
کتنّا دِن باقی ہے } it?

کتنّا دِن رہا ہے }

دس گھنٹی }

Ten o'clock.

دس گھنٹی }

ساڑھی دس گھنٹی }

Half past ten o'clock.

ساڑھی دس گھنٹی }

اگاہ کا عمل ہے }

Near eleven.

سو گیارہ کا عمل ہے }

A quarter past eleven.

بارہ گھنٹی کا عمل ہے }

Between eleven and twelve.

گفگو درمیان آقا اور نوکرو غیرہ کی

DIALOGUE BETWEEN A GENTLEMAN
AND HIS SERVANTS, &c.

صاحب فجر ہوئی ہی بہت دیر سی سورج

Bearer. Sir! it is very late; the sun
has been long up.

نکلا ہی

تُم نی مجھی سویرے کیوں نہ جگایا

Gent. Why did not you wake me
earlier?

میں آج بہت سویا اور سویرے میری آنکھ

نکلی

Bear. I slept so soundly to day, that
I have but just opened my eyes.

تمہاری ہمیشہ یہی خو ہی کہ سویرے نہیں

اُٹھتی ہو

Gent. This is always the way with
you not to get up early.

جاکی جلدی میری کپڑے لاؤ

Go bring me my clothes immediately.

آپ کون سی کُرتی آج پہنیں گی

Bear. What coat, Sir, will you put
on to day?

میری نیلی کُرتی لاؤ اور کمری انگرٹھا اور

اِزار لاؤ

Gent. Bring me my blue coat, and
waistcoat and pantaloons.

میری جراب کہاں ہیں

Where are my stockings?

میری جوتی لاؤ

Bring my slippers.

نائی آیا ہی

Is the barber come?

نہیں صاحب

Bear. No, Sir.

اب دیر ہوئی میں ناہی کی راہ نہیں دیکھ
 سکتا ہوں سو تم میری اُستری اور صابون
 اور گرم پانی لاؤ میں اپنی ہاتھ سی اپنا
 خط بناؤنگا

Gent. It is late; I cannot wait for him; bring my razors, therefore, soap and warm water; I must shave myself.

چھوٹی لاؤ Bring the strap.

ہاتھ دھونے کا باسن لاؤ (یا چلمچی لاؤ یا
 سلفچی لاؤ)

Bring the wash-hand bason.

صابون لاؤ Bring the soap.

آفتابی کو اتنا اونچا نہ اُٹھاؤ اور پانی کو
 تھوڑا تھوڑا میری ہاتھ پر ڈالو

Do not hold the goglet so high, and pour the water out gently on my hands.

رومال مجھ کو دو (یادست مال مجھ کو دو)

Give me a towel

یہ میلا ہے اور اچلا لاؤ

This is soiled, bring a clean one.

بارلو صاحب نے اپنا نوکر بھیجا ہے اور آپ
 کو سلام کہا ہے اور آپ کو حاضری کی
 واسطی بلایا ہے

Bear. Mr. Barlow has sent his servant with his compliments to invite you to breakfast.

اُس سی پوچھو کہ تمہاری صاحب کس
 وقت حاضری کہاتی ہیں

Gent. Ask him at what hour his master breakfasts.

آٺه گھنٽي کي وقت

Bear. At eight o'clock.

اُن صاحب کي خدمتگار سي ڪهو ڪه مير

سلام اپني آقا سي ڪهي اور مين جلد

حاضري ڪهائي کي واسطي آونگا

Gent. Tell that gentleman's servant to give my compliments to his master, and say that I will come presently to breakfast.

سائيس گھوڙي کو ٺهلاتا هي اور عرض ڪرتا

هي ڪه اڪر اجازت هوئي تو گھوڙيکو

اسٽبل مين لي جائي ڪيونڪه دھوپ

بهت تيز هوئي هي

Bear. The groom is leading your horse about, and begs to know if he shall take him to the stable, as the sun begins to grow hot.

هان اسکو ڪهو ڪه گھوڙيکو تھان پر ليڄائي

مگر آڄ مھرا تھاري سستي سي ميري

صبح کي سوار موقوف هوئي

Gent. Yes, tell him to take the horse to the stall; for, through your negligence, bearer, I have lost my ride this morning.

مسواڪ اور مانجن ميري واسطي لاو

Bring me the tooth-powder and tooth-brush.

مسواڪ ٽوٽ گئي هي صاحب

Bear. The brush is broken, Sir.

ڪيونڪر ٽوٽ گئي هي ڪل جب مين ني

ناچ کي گھري جائي کي واسطي پوشاڪ

پهني تھي اور مسواڪ کي تھي تب

تو مسواڪ ٽوٽ تھي

Gent. How is it broken? it was entire when I dressed for the ball yesterday evening.

- مَينَ نِي آج صَبحَ کُو اِسي ٿوڻا هِوا پايا } *Bear. I found it broken this morning.*
- مَينَ نِي آج صَبحَ کُو دِيکها کِه مَسواڪ ٿوڻي } (Or) *I saw this morning that the tooth-brush was broken.*
- هُوڻِي تِي } *Gent. Yes, I dare say you let it fall on the plaster (chunam) floor and it snapped.*
- هانَ شايدَ کِه تُم نِي اُسکو گُچَ پَر گِرا دِيا هِي } *Gent. Yes, I dare say you let it fall on the plaster (chunam) floor and it snapped.*
- اُور اِس باڪسَ سِي ٿوڻ گِڏِي هِي } *Gent. Yes, I dare say you let it fall on the plaster (chunam) floor and it snapped.*
- ميريَ کُنجِي لِيڪر اُس صندوقَ مِينَ سِي نِي } *Take my keys and bring me a new one from that box.*
- مَسواڪ لاؤ } *Take my keys and bring me a new one from that box.*
- پهَ آپَ کِي کُنجِي هِي } *Bear. Here is your comb, Sir.*
- سِرَ کِي بالونَ کِي واسِطِي بَرشَ لاؤ } *Gent. Give me the hair-brush.*
- ميريَ واسِطِي اِيڪَ اُجلا کُرتا لاؤ } *Bring me a clean shirt.*
- پهَ کُرتا پَنڻا هِوا هِي اُسي درزيَ کُو دِوڪَ } *This is torn; give it to the tailor to mend.*
- پيوندَ کُري } *This is torn; give it to the tailor to mend.*
- اِس پانجامِي کِي گَهَنڊِي ٿوڻِي هِي } *These pantaloons want a button.*
- ميريَ واسِطِي اِيڪَ اُور ازارَ لاؤ } *Give me another pair of pantaloons.*
- ميريَ بَدَهيَ کِهانَ هِي } *Where are my braces?*
- ميرا جُڙو تَڪمَهَ لاؤ } *Give me my brooch.*

یہ آپکا گلوبند ہی

میں اپنا منہ نہیں دیکھ سکتا آہنی کر
سیدھا کر کے تھانہ

آج آپ اپنا جوتا پہنیں گی یا عوزی

البتہ آج میں جوتا پہنوں گا
آپ کی واسطی پالکی تیار کرنی کا حکم
کروں

آپ کی واسطی پالکی تیار کرنی کا حکم
کروں

پالکی کو چھڑائیں

پُکّی توپی یہاں ہی

س کو اچھی طرح سی صاف کرو

ریش کہان ہی

یاحب مین اُسکو کہیں رکھ کر بھول گیا
 ہون

Bear. I have mislaid it somewhere,
Sir.

میري گھڑي ڪهان هي

Gent. Where is my watch?

اُھ اب مڃي ڀاڙ آيا آڳي گھڙي تڪي ڪي
تلي هي

Bear. Oh, I had forgotten it, Sir; it is under your pillow.

میري دستاني لاڻو

Gent. Bring my gloves.

ڪون سي دستاني آڳو چاهي هي ڇڻي
ڪي يا سوتي

Bear. Which will you have, Sir, the leathern or cotton ones?

سوتي دستاني لاڻو

Gent. Give me the cotton ones.

میري خدمتگار اور حقہ بردار کو کہو کہ بارلو
صاحب کي بيان جانا خون وي بي
وہاں حاضر ہوں

Tell my *khidmatgār* and *hukka-bardār* that I am going to Mr. Barlow's and they must be there.

ڪهارو پالڪي بيان سيڙهيون ڪي پاس لاڻو

Bear. Ho, bearers! bring the *pālki* to the steps of the door.

پالڪي کو جيڪا و تاکہ میں اُس میں سوار
هون

Gent. Lower the *pālki* so that I may get into it.

بارلو صاحب کي گھر کي طرف چلو

Go to Mr. Barlow's.

پالڪي کو اتنا جھول مت دو (يا پالڪي کو
اتنا مت هلا)

Do not shake the palankin so much.

بارلو صاحب کا گھر تم بچھاڑی چھوڑ آئی ہو

You have passed Mr. Barlow's house.

improperly
Bearingers. No, Sir, it is a little further
on.

نہیں صاحب اُنکا گھر تھوڑی دُور اگاڑی
بڑھکی ہی

have made a mistake
Gent. Well, perhaps I am wrong.

خیر شاید میں نے غلطی کی ہی

یہہ بارلو صاحب کا گھر ہی

Bear. This is Mr. Barlow's house.

نہیں یہہ اور صاحب کا گھر ہی

Gent. No, this is another gentleman's.

تم کو ہمیشہ ایسا دھوکھا ہوتا ہی

You are always making such mistakes.

تم اُس سفید کوٹھی کی طرف پھرو کہ

Return back to that white house with the two pillars in front.

جسکی آگے دو کھنٹی ہیں

دربان دروازہ کھولو

Bear. Ho, porter ! open the door.

خبر کرو کہ ایک اجنبی صاحب آئی ہیں

Porter. Give intelligence that a strange gentleman is come.

پالکی اُتارو

Gent. Set down the palankin.

پالکی کو چھاؤں میں لیجا کر رکھو تاکہ ٹھنڈی

Put the palankin in the shade, that it may be cool.

ہوئی

چھاتا لگاؤ

Hold the umbrella between me and the sun.

کس کمرے میں بارلو صاحب حاضری کھاتی

In which room does Mr. Barlow breakfast ?

ہیں

دالان مین یا کہ کھانا کھانی کی کمری مین In the hall or in the dining room ?

خدمتگار ایک چا کی پیالی میری واسطی

Khidmatgār, bring me a cup of tea.

صاحب چا اور قہوہ دونو تیار ہیں جو

کچھ اُن دونوں مین سی پسند ہو سو میں

Khidmatgār. There is both tea and coffee, Sir; whatever you please, I will bring you.

آپکی واسطی لاؤں

اچھا پہلی میری واسطی ایک پیالی قہوہ

Gent. Well, bring me a cup of coffee first.

کی لاؤ

میری لاؤ

Bring the sugar-candy.

انڈی لاؤ

Bring the eggs.

انڈی ابھی جوش نہیں دی گئی ہیں مگر

جلد تیار ہونگی

Khidmatgār. They are not yet boiled, Sir; but, they will be ready immediately.

ایک چا کی پیالی لاؤ

Gent. Bring me a cup of tea.

آپکو گاڑھی چا پسند آتی ہے

Khidmatgār. Do you like it strong, Sir?

ہاں مجھے گاڑھی چا پسند آتی ہے

Gent. Yes, I like it strong.

آپکو توست چاہی ہے

Khidmatgār. Do you like toast, Sir?

یہ چا بہت گاڑھی ہے اس میں تھوڑا اور } *Gent.* This tea is too strong; make it weaker.

گرم پانی ڈالو

شکر اور دودھ لاؤ } *Bring the sugar and milk.*

نمک اور کالی مرچ لاؤ } *Bring me the pepper and salt.*

میری رکابی بارلو صاحب کی پاس لیجاؤ } *Take my plate to Mr. Barlow for some fish and rice.*

اور تھوڑی مچھلی اور خشک لاؤ

کس قسم کی مچھلی آپ چاہتی ہیں } *Khidmatgūr. Which fish do you prefer, Sir, biktī or mango fish?*

بیکتی یا تپسی

تھوڑی سی تپسی مچھلی میری واسطی لاؤ } *Gent. Bring me some mango fish.*

گائی کا گوشت لاؤ } *Bring me beef.*

بھیت کا گوشت میری واسطی لاؤ } *Bring me mutton.*

ھرن کا گوشت لاؤ } *Give me venison.*

تھوڑا سا پلاؤ لاؤ } *Bring some pulā'o.*

سوار کا گوشت، بھیری کا گوشت مرغ جنگلی } *Get me pork, veal, fowl, wild fowl, hare, partridge, and water-fowl.*

مرغ خرگوش، نیتر اور مرغابی میری

واسطی لاؤ

شراب اور پانی لاؤ Bring wine and water.

لال مرچ لاؤ Bring the capsicums (or chillis, or cayenne pepper).

روٹی مٹھن لاؤ Hand me the bread and butter.

ایک اور صاف رکابی اور چیرے کاٹتا لاؤ Bring me a clean plate and a knife and fork.

ایک چمچہ لاؤ Bring a spoon.

کیا کون سی مرچ ہے کالی مرچ ہے یا لال مرچ } Is this black pepper or cayenne?

صاحب پہ لال مرچ ہے Khidm. This is cayenne, Sir.

ایک چا پینیکا چمچہ لاؤ Gent. Give me a tea-spoon.

مورلیان مجھے دو Hand me the radishes.

کچھ میوہ مجھے دو Give me some fruit.

تھوڑا سا خاکینہ آپ کھا لینگا Khidm. Will you take some omelet, Sir?

نہیں حقہ بردار کو کہو کہ حقہ لاوی Gent. No. Tell the hukka-bardār to bring the hukka.

گٹا دباؤ Press the pipe into the hukka.

گلاب کی شیشی مجھے دو Give me the rose-water bottle.

مُنہ نال بہت میلے ہے The mouth-piece is very dirty.

اخبار کا کاغذ لاؤ Give me the newspaper.

^{letter} قلمدان اور کاغذ لاؤ میں ایک خط لکھا ^{pen case} } Bring the pen case and paper ; I wish to write a letter.

چاہتا ہوں }
^{penknife} قلم تراش لاؤ } Bring the penknife.

^{note} یہ چٹھی سیشن صاحب کی یہاں پہنچو ^{Mr. Seton's} } Send this note to Mr. Seton's.

خدمتگار تم سرکار سی جا کر کہو کہ وہ بارہ ^{new} گھنٹی کی وقت میری پاس آوی } Khidmatgār, go to the Sarkār and tell him I wish to see him about twelve o'clock.

وہ آپ کی گھر جانی Khidm. Shall he go to the house, Sir ?

ہاں تم نیچے ٹھہرو جب تک کہ میں اپنی ^{mentally} گھر کو چلوں } Gent. Yes. Wait below till I am going home.

پالکی دروازی کی پاس لاؤ Gent. Bring the palankin close to the door.

اے کیا گرم ہے میں نے تم سے کہا تھا کہ ^{shade} اسکو چھائوں میں لیجا کر رکھو } How hot it is ! I told you to put it in the shade.

صاحب میں نے چھائوں میں رکھا تھا مگر ^{sun} جب سورج بہت چڑھا تب دھوپ ^{sun} اُسپر گئی ہے } Bear. I did, Sir, but the sun has risen higher and shone upon it.

تب چاهي تها كه تم وهان سي پالكي كو
سرڪاري اور چهاون مين ركهتي اب يه
مانند ندر كي گرم هي

Gent. You should have shifted it then to a shady place ; it is like an oven.

مين يهان حاضر هون آپکا کیا حکم هي

Khidm. I am here, Sir ; what are your orders ?

خانسامان كو كهو كه تفن كي وقت پانچ
چار صاحبون كي واسطي سامان تيار كرو
آج آب گهر مين كهانا كهائينگا

Gent. Tell the Khānsāmān to provide every thing for tiffin ; I expect four or five friends.

Khānsāmān. Do you dine at home, Sir, to day ?

هان ميري سانب پانچ چيه صاحب اور
بييان كهاني كو كهائينكي سو تم انكي
مناسب كو تيار كرو

Gent. Yes. I have five or six ladies and gentlemen ; prepare every thing suitable.

آپ كهان جايا چاهتي هين

Beur. Where do you wish to go, Sir ?

مجھي گهر لي چلو پالكي كي كيركيان بند
كرو سورج كي طرف چھاتا لگاؤ

Gent. Take me home. Pull the shutters of the palankin a little closer. Hold the umbrella so as to keep the sun off.

سرڪار آيا وي سب جيزين تمني مول لي
هين كه جنكي واسطي كل تمكومين لي
حكم کیا تھا

Sarkār, have you procured those things I ordered yesterday ?

هان صاحب مين في ان سب چيزون کو
چکا کر آپکي پسند پر موقوف رکھا هي

Sarkār. Yes, Sir, but I have not concluded for their purchase till I have your approbation.

تم ني ايک اچھي گھوڑا پکي ميري واسطي
تلاش کي هي

Gent. Have you looked out for a good horse for me?

ايک گھوڑا بازار مين مين ني ديکھا هي کہ
آپکي لائق هي

Sarkār. There is one, Sir, in the bāzār which I think would suit you.

وہ کس ولايت کا گھوڑا هي تازي يا فارسي
يا انگريزي

Gent. What sort of horse is it, Arabian, Persian, or English?

صاحب وہ عربي گھوڑا هي پانچ برس کي
عمر هي اور رنگ سرخا هي

Sarkār. It is an Arab, Sir, about five years old, of a grey colour.

سواي اُسکي بھي تمني کوئي اور گھوڑا ديکھا
هي کہ قابل مول ليني کي هوئي

Gent. Did you see any other likely to answer my purpose?

سواي اُسکي وهان مشکي اور سمند اور

کميت گھوڑي تھي مگر سواي اُس تازي

سرخي کي اور کوئي ميري نگاہ مين نه

Sarkār. There were some black, chesnut, and bay horses; but, none besides the grey Arab appeared to me suitable.

تھيرا

مجھے چاہیے کہ زین لگام اور کوڑا مول لوں

Gent. I shall require a saddle, bridle, and whip.

مگر اس عربی گھوڑی کی کیا قیمت تھی

But, what was the price of the Arab ?

جب میں نے گھوڑی کے مالک سے پوچھا

تو انہی بارہ سو روپیہ اسکا مول کیا تھا

مگر جب آپکو مول لینا منظور ہوئی تو

ہزار روپیہ یا کچھ کم و زیادہ اُسکی

قیمت تھیریگی

Sarkār. The owner asked 1200 rupees for him ; but, if you wish to purchase, I expect he may be bought for 1000 rupees or so.

یہ بہت بڑی قیمت ہے انہی مول کا

گھوڑا چاہیے کہ نہایت خوب ہو

Gent. This is a large sum ; he ought to be a fine animal for such a price.

جب آپ اُسکو دیکھیں تو اُسکی گرانی کو

بیول جائیں

Sarkār. When you see him, Sir, you will no longer think him dear.

میری گاڑی کی پہیوں کی مرمت کی ہے

Gent. Have the wheels of my gig been repaired ?

ہاں صاحب گاڑی مرمت ہو کر کل رات کو

آئی ہے

Sarkār. Yes, Sir, the gig is mended and was brought home last night.

آیا آپ نیا شیشہ گاڑی کی فانوس میں جڑا

ہے

Gent. Has a new glass been put in the lamp of the gig ?

نہیں صاحب اُسکی پاس کوئی اس مقدار
کا شیشہ نہ تھا کہ جو فانوس میں
لیکٹ آوی مگر اُنی کہا ہی کہ آج
کہیں اور سی تلاش کرکي اُس کی موافق
شیشہ بہم پہنچا ونگا و الا نہ مخصوص

اُسکی واسطی ایک شیشہ تراشونگا
آبا معمار نیی اسطبل کی تیاری کرتی ہیں

قریب ہی کہ تین چار روز کی عرصی میں
اسطبل کی تعمیر کو تمام کریں اور اُنکو
جو دیر ہوئی ہی سو پُولی اور بانس

نہلنی کی سبب سی ہوئی ہی
تُم ذرا وہاں جا دیکھنا کہ کٹھری کو بہت
نیچا نہ جڑیں اور گھوڑوں کی باندھنی
کی واسطی لوهی کی حلقوں کو لہکائی
سی مستحکم کریں

هان صاحب حلقوں کو جڑا ہی

Sarkār. No, Sir, the man had no glass that would fit it; he expects, however, to be able to find one somewhere else to-day; if not, he will get one ground expressly.

Gent. Do the builders get on with the new stables?

Sarkār. I expect, Sir, they will be completed in three or four days. Some delay occurred in procuring bamboos and rushes for thatching.

Gent. See that they do not put the trough too low; and, let iron rings be fixed properly to tie the horses to.

Sarkār. They are fixed, Sir.

اور هوشيارِي سي ڊيگھڻا ڪه تختي ڪي
ديوارون ڪو مضبوط بناوين

Gent. Take care that the partitions
of the stalls be firmly made.

ساڻس ڪهڻا هي ڪه اڳر آب زمين مين
تخت ٻنڌي ڪرين تو نهايت باعث
گهوڙون ڪي سم ڪي خشڪي ڪا هوگا

Sarkār. The groom says that if you
have the floor laid with planks, it
will be too dry for the horses' hoofs.

شايد ڪه ممڪن هو مگر ٻه هر جڳهه پهان
دستور هي ڪه گهوڙيڪي تان ڪو تخت
ٻنڌي ڪرتي هين اور مير ٺهڻ مين
اسڪا ڪجه نقصان نهين آتا هي

Gent. Possibly it may be so ; but, I
see that such is the common practice
here, and I do not think any serious
evil is to be apprehended from it.

بهت خوب صاحب جس طرح سي آپ
فرماتي هين اسي طرح سي مين اسي
بنوا ونگا

Sarkār. Very well, Sir, it shall be
done as you order it.

آيا باغبان ني اس نئي چمن ڪو درست
ڪيا هي جس طرح سي ڪه مين ني اسي
بنايا تها

Gent. Has the gardener laid out that
new piece of ground as I directed ?

۶۳
باغبان اُس چمن کي تيار ڪر رها هي اور

وہ مجھ سي ڪهڻا ٿيا ڪه اُس کا ڪهڻو
بہت مشڪل هي بسبب اسڪي ڪه پراي
درختون کي جڙين اُس مين بہت هيڻ

تم اُس سي ڪهو ڪه پائين باغ مين مٿر اور

گاجر اور شلغم اور ڪرم ڪلا اور پھول ڪوبي
اور پالڪ اور آلو اور موليٰ اور سوي
اسڪي جو ڪچھ ڪه باور ڇيڻا کي واسطي
در ڪار هو بوري

اور اُس زمين مين ڪه جو ڪوٺي کي نزديڪ

هي آپکو ڪيا بونا منظور هي

مُجھ ڪو وھان منظور هي ڪه پھلوري لگا وڻ

اور باغبان ڪو ڪهو ڪه اُس کي واسطي بہت

اچي اچي پھول جمع ڪري وھان

لگاي خصوص ڪه گلاب کي پھول

Sarkār. He is now engaged upon it; he says that the ground is difficult to be dug up, from the number of old tree roots which intersect it.

Gent. Tell him to plant the farther garden with peas, beans, carrots, turnips, cabbage, cauliflowers, spinach, potatoes, radishes, and whatever else is necessary for the kitchen.

Sarkār And what will you have, Sir, in the part nearest the house?

Gent. I intend making a flower garden of it: and, tell the gardener to collect and plant the most beautiful flowers there, especially roses.

آيا نئي بيچ باورچيخاني کي کهيتون کي

واسطي مول لون اب ايک نيا جهاز

ولایت سي آيا اور اس پرسي نئي بيچ

تمکو ملينگي

Sarkār. Shall I procure some fresh seeds for the kitchen garden? there is a ship lately arrived from Europe, from which fresh seeds might be obtained.

تم جانتی ہو کہ کس نے اُس جهاز کا مال

خریدا ہے

Gent. Do you know who has purchased the investments of that ship?

هان صاحب سنا تن سين ني که جو چيني

بازار مين رهندا هي اني بهت سا اسباب

خریدا ہے

Sarkār. Yes, Sir, Subātan Sen, who lives in the China bāzār, has made the principal purchase.

اچھا تم اُسکي پاس جاؤ اور اس سي بيچ

مول لو مگر خبردار کہ وہ تمکو پراني بيچ

کہ کي برس سي اُسکي نوکان مين هين

نہ دي

Gent. Very well, go to him; but, take care that he does not give you some old seed that has been lying on his hands.

مجھے کو اس کا کچھ خطرہ نہيں اگر وہ

بنگالي هي تو مين بيبي بنگالي هون

Sarkār. There is no danger of that; I am a Bengaly too.

اور جب تُم اُن کي پاس جاؤ گي تو اُن سي
درِ يافت ڪرڻا ڪه آيا اُن کي پاس ڪجهه
تازه پنير بهي هي اور دو چڪٽيان پنير
کي ڪه جو اُن کي نظر مين بهتر هون ميري
واسطي لاؤ

Gent. Inquire of him, when you go, whether he has got any fresh cheeses; and bring a couple of such as he can recommend.

اگر آپ کي پروانگي هوي تو اب مين
جاؤن

Sarkār. If you please, Sir, I will depart.

اچھا سايس ڪو بهان بهاجو

Gent. Well, send the groom here.

ترڪي گھوڙا سوارِي کي قابل هي

Gent. Is the *Turki* horse fit to ride yet?

نھين صاحب ابھي وھ گھوڙا اچھا نھين
ھوا

Groom. No, Sir, he is not quite recovered yet.

وھ گھوڙا ڪه جو مين ني آخر مول ليا هي

ميري پسند نھين آتا هي ڪيونڪه وھ هر
چيز سي بهلڪتا هي اور ناخن لپتا هي

Gent. I do not like the horse I bought last; he is shy at every thing, and stumbles.

مگر وھ گھوڙا ناڪندھي شايد سوارِي ڪرڻي سي
درست هوي

Groom. He is young and perhaps will improve by riding.

اگر کوئی اُسکا خریدار پیدا ہو تو میں اُسی
جدا کرونگا } *Gent.* If any purchaser should offer,
I will part with him.

کل آپ کس گھوڑی پر سوار ہوچیکا } *Groom.* What horse, Sir, will you
ride to-morrow?

کل میں مشکی گھوڑی پر سوار ہونگا اور
نئی زین و لگام سی اُسی تیار کرنا } *Gent.* I will ride the dark brown
horse to-morrow; and, let the new
saddle and bridle be put on him.

عربی نقری گھوڑی کو کچھ مصالح دیا
چاہی } *Groom.* The white Arab horse wants
physick.

شاید کہ تم اُسکو ہر روز نہیں پھرتی ہو } *Gent.* Perhaps you do not exercise
him daily.

آج جس ٹانگن پر آپ سوار ہوئی تھی
سو لنگڑا آتا ہے } *Groom.* The pony you rode to-day
appears lame.

میں نے آج اُسکو بہت دوڑایا ہے سو اگر
وہ دو تین روز تھان پر بندھا رہیکا تو
خود بخود اچھا ہو جائیگا } *Gent.* I rode him very hard: let him
rest a few days, and he will recover.

جاکٹ سوار کو بلاؤ } *Gent.* Call the horse jockey.

سمند گھوڑی کو تم نے سوار پر لگایا ہے
اور اب اُسکی بیڑک پی مٹی ہے یا
نہیں } *Gent.* Have you trained well the bay horse,
and broken him off his shyness?

اب وُه ڪم بهڙڪتا هِي مگر سَواري پر اُٻهي
نهيڻ لڳا هِي

Jockey. He is now much less shy,
but not yet quite fit for riding.

سرخي مڃنس گهوڙي ڪو بهي ڪٻهي ڪٻهي
پهرا ڪرو وُه بهت منهن زور هِي اور
لنڀيان ڪرڻا هِي

Gent. Ride the cream-coloured mu-
jannas also now and then; he is
headstrong and apt to plunge.

وُه بڙا جاندار اور چالاڪ گهوڙا هِي اگر اڪثر
پهرا جاڳا تو جلد هموار هو جاڳا

Jockey. It is a high-spirited active
horse, and should be ridden oftener;
he would then be more tractable.

مڃين اُس جنڪل ڪي گهوڙي ڪو ڪه ايڪ
مهيني ڪي مدت هُوِي ڪه تُم ٿي ميري
واسطي مول ليا تها بيچا چاهتا هون اب
اُسڪي قيمت ڪيا مليگي

Gent. I wish to sell the *jangli* horse
which you bought for me a month
ago: how much can be got for him?

ان دنون بسبب افراط ڪي گهوڙي بهت
سستي هين اور گهوڙن ڪي خريداري ڪا
بازار نهايت سرد هِي اس سبب سي
مڃين ٻه خيال ڪرڻا هون ڪه زياده نوي
روپيون سي اُس ڪي قيمت نه آهيگي

Jockey. Horses have been so abun-
dant lately that they are very cheap,
and the market is dull; for this
reason I do not think he will fetch
more than ninety rupees.

مُجھ کو اُسکا بیچنا منظور ہے اگرچہ یہ
 نہایت کم ہے اُس قیمت سے کہ میں
 نے اُس کو خریدا ہے مگر تم سے جس
 قدر کہ ہو سکی اُسکی قیمت بڑھانا

Gent. I will sell him, though this is much less than I gave for him; you will, therefore, dispose of him for the highest price you can get.

مُجھ سے سو داگر عربی اور ترکی گھوڑی لیکر
 اس شہر میں آئی ہیں اور اُنکی
 درمیان میں ایک گھمست عربی گھوڑا
 نہایت خوش ترکیب اور چالاک ہے

Jockey. Some merchants have just arrived with Arabic and Turkish horses; there is amongst them a bay Arab peculiarly handsome and active.

میری اسٹبل میں سواری کی واسطی بہت
 گھوڑی ہیں اب مجھ کو اور گھوڑی مول
 لینی کی خواہش نہیں

Gent. I have already too many horses in the stable for my riding; I do not wish to buy more at present.

ڈوری کو یہاں بھیجو

Send the dog-keeper here?

شکاری کتوں کو کل فلائی جگہ صبح کی وقت
 لیجا کر حائر رھنا میں شکار کی واسطی
 وہاں آؤنگا

Gent. Take out the hounds to such a place to-morrow morning, and be ready; as I shall go hunt there.

آپ کس چیز کا شکار کریںگی سواری کا یا
 ہرن کا

Dog-keeper. What will you hunt, Sir, the boar or the deer?

مجھ کو ان دونوں کا شکار منظور نہیں
 ہے بلکہ میرا ارادہ گیدڑ کی شکار کا ہے
 تازی کتوں سے شکار کھیلیگا

Gent. I do not like either, but I intend to hunt the jackal.

Dog-keeper. Will you hunt with the greyhounds, Sir ?

گیدڑ کی شکار کی واسطی تازی کتے بہت
 مناسب ہیں سو تم کل تازی کتوں کو
 وہاں حاضر کرنا

Gent. Greyhounds will be properest for the hunting of the jackal; let them, therefore, be taken to-morrow.

مُنشی صاحب میں تمہاری دیکھنی سی
 بہت سرور ہوا اتنی مدت تم یہاں
 کیوں نہ آئی تھی

Gent. Mr. Munshi, I am very glad to see you : why have you been absent so long ?

میں بہت بیمار تھا اور طبیب مجھ کو باہر
 جانے سے منع کیا تھا
 تمہیں کیا بیماری ہوئی تھی

Munshi. I have been very ill; and the Doctor forbade my going out.

Gent. What has been your disorder ?

مجھے بہت تب تھی اور حکیم نے کہا کہ
 بسبب غلبہ صفر کی تھی

Munshi. I had much fever; and the Doctor said it was occasioned by bile.

تمہاری واسطی کیا دوا طبیب نے لکھی تھی
 طبیب نے میری واسطی ایک نسخہ مسهل
 کا لکھا تھا اور دوائی مقل کا استعمال
 حکم کیا تھا

Gent. What medicine did the Doctor prescribe for you ?

Munshi. The Doctor prescribed me a purgative, and ordered the use of an emetick

آج میری سر میں کچھ درد معلوم ہوتا ہے
 اور اس سبب سے میرا دل پڑھنے کی
 طرف متوجہ نہیں ہو آپ تشریف
 لے جائی اور کل میری درس کی واسطی
 آئیگا

Gent. I feel a pain in the head to-day;
 so that I cannot read: be so good,
 therefore, as to go now and come
 again to-morrow for study.

حکیم کو میری واسطی بلاؤ میری طبیعت
 بیمار ہے

Gent. Go for the Doctor; I am un-
 well.

آج آپ کا مزاج کیسا ہے اب مجھے اپنی
 نبض دیکھائی زبان دیکھائی

Doctor. How do you do, Sir; allow
 me to feel your pulse. Shew me
 your tongue.

میری تمام اعضا میں درد ہے اور جی
 مبتلا ہے

Gent. I have a pain in all my limbs,
 and sickness at stomach.

میں آپ کی واسطی ایک نسخہ لکھتا ہوں
 یقین ہے کہ نہایت مفید ہوگا اور اس
 سے آپ کا مزاج کل نہایت اصلاح پر
 آویگا

Doctor. I will write you a prescrip-
 tion, which, I doubt not, will be of
 use; and, you will be better to-
 morrow.

بہت خوب خدا حافظ

Gent. Very well. Farewell.

منشی صاحب میری واسطی کتبیات سودا
 کی لائی ہو

Munshi, have you procured me a copy
 of Saudā's works?

هان صاحب سو پيه حاضر هي اور خوبي
قسمت ايسا خوب نسخہ میري هاتھ

لگا

میں خیال کرتا ہوں کہ میري واسطی محال

هي کہ میں زبان ہندی اور عربی اور

فارسی کو سیکھوں بدون اس بات کی

کہ اول اصطلاحات صرف نحو کی

سیکھوں

Munshi. Yes, Sir, here it is; and, I have been very fortunate to get so neat a copy.

Gent. I perceive that it will be impossible for me to make any considerable progress in the Hindī, Arabic and Persian languages, without first learning the grammatical terms used in them.

درست هي کہ ہر زبان کی صرف نحو کی

اصطلاحات کی جانتی سی اس زبان کا

سیکھنا نہایت آسان ہوتا هي کیونکہ

جملوں کا ربط اور غامضوں کا سمجھنا بدون

علم اصطلاحات صرف نحو کی محال

هي

Munshi. It is very true that a knowledge of the grammatical terms greatly facilitates the acquisition of a language; as the construction of sentences and the government of words cannot be understood without it.

اور اصطلاحات صرف نحو کی کہ جو فارسی

اور ہندی میں استعمال کی جاتی ہیں

ان کا مادہ زبان عربی سی هي

Gent. The terms used in Persian and Hindūstānī are borrowed from the Arabic.

دُرست صاحبِ کہ اُن زبانوں کی صرف
 نَحْوِ مُؤَاتِنِ عَرَبِي کی ہی اور اسی طرح
 سی ہماری علوم کا ماخذ بھی زبان
 عربی ہی

Munshi. True, Sir, the grammar of those languages, as well as our other sciences, are derived from the Arabic.

عرب کس علم کی طرف زیادہ متوجہ ہوئی
 ہیں

Gent. To which of the sciences have the Arabs particularly directed their attention?

ہرچند کہ اہل عرب نے ہر علم میں کمال
 تحقیق اور سعی کی ہے مگر اس ولایت
 میں صرف نَحْوِ اور منطق اور معانی کا
 زیادہ چرچا ہے

Munshi. The Arabs have assiduously investigated and cultivated all the sciences; but, in this country we pay most attention to their grammar, logick and rhetoric.

تمہاری صرف نَحْوِ کی کس طرح تقسیم اور
 تفصیل ہے

Gent. Into how many parts do you commonly divide grammar?

فقط دو تقسیمیں مشہور ہیں ایک صرف
 ہے کہ جس میں افعال اور تبدیلی
 اوضاع افعال کی بحث کرتے ہیں دوسری
 نَحْوِ کہ جس میں اعراب اور عَوَائِل و
 غیرہ کی گفتگو کرتے ہیں

Munshi. Two only are customary: one is *şarf*, in which verbs and their conjugation are treated of; and, the other is *nahḥ*, in which the vowels, the governing words and the like are discussed.

rules with
آشعار کی واسطی بھی تمہاری یہاں قانون

Gent. You have likewise rules for poetry, I suppose.

ہیں
includes
تمہاری یہاں علم عروض ہی کہ جو شامل

division
ہی نظم اور تقطیع پر اور وہ عروض
foundations
تمہاری اشعار کا مبنی ہی

Munshi. We have the science of prosody, which includes the construction and division of verses; and upon that our poetry is founded.

parts
ہماری زبان میں کلمی کی آٹھ قسمیں
in the Persian language
ہیں تمہاری کلمی کی تقسیم کس طرح پر

Gent. We reckon eight parts of speech in our language: into how many do you divide words?

ہی
ہماری یہاں کلمی کی تین قسمیں ہیں
verb
یعنی اسم اور فعل اور حرف

Munshi. Into three, namely, noun, verb and particle.

is
اس تمہاری تقسیم سی معلوم ہوتا ہے کہ
verb
جو کچھ کہ ما سواي اسم اور فعل کی
ہی حرف میں داخل ہے

Gent. From this I perceive that all besides the noun and verb is included in the particle.

مگر لفظ اسم میں اسم اور ضمیر اور اسم
فاعل اور اسم مفعول اور صفت موصوف
بھی داخل ہیں

Munshi. But, under the word noun are classed the noun, pronoun, present and past participles, and adjective.

اسی

اس جہت سی تمہاری زبان کا قانون
آسان پایا جاتا ہے

Gent. This must simplify your grammar very much.

یہ تقسیم نہایت آسان ہے مگر اصطلاحات
مخصوص کی گئی ہیں اور حدود سی

Munshi. This classification is very simple; but, the terms are limited by other definitions.

یہ بات میری خیال سی اتر گئی تھی کہ
میں نے اس نوع سی کہا مگر اب
مجھے یاد آیا ہے کہ ایک دن جو میں
تمہی پڑھتا تھا تو تم نے ایک جملہ
کی حقیقت الفاظ بیان کی تھی اور
اصطلاحات کہ جو اُسکی بیان میں تھیں
استعمال کی تھیں اُنسی کمال مجھے کو
تکیر ہوا

Gent. I was not aware of this circumstance, when I spoke; but I now remember that one day reading with you, I was astonished at the number of terms you employed to analyse the sentence we were engaged upon.

اور اول وی اصطلاحات مشکل نظر آتی
ہیں مگر جب چند روز اُنکا استعمال
کیجیے تو نہایت آسان ہو جائیگی

Munshi. Those terms appear complicated at first sight; but, the difficulty will quickly vanish if you persevere for a few days.

میں جلدی اُنکی سیکھنے کا قصد کرونگا اور
اِن شاء اللہ تعالیٰ جلد اُن سب کو یاد
کرونگا

Gent. I will begin immediately to study them; and, hope to master them shortly.

اگر تم حقیقتِ الفاظ سے مطلع ہوگی کہ
وہ فقط صرف و نحو سے حاصل ہوتی
ہی تو تمہاری استعداد جلد کامل ہوگی

Munshi. If you obtain an acquaintance with the peculiar form of words, which is to be gained from grammar only, your progress will then soon be complete.

درست ہی کیونکہ ہم ان الفاظ کا استعمال
صحیح نہیں کر سکتے ہیں اور نہ وجہ
انکی استعمال کی جانتے ہیں بدون
صرف نحوی

Gent. True; for we can neither apply them properly, nor do we know the reason of their application, without grammar.

اب درست فرماتی ہیں اور تعجب ہی کہ
اور صاحبانِ انگریز بھی اسی طرح سے
نہیں خیال کرتے ہیں

Munshi. Sir, your remark is just; and, I am surprised that other English gentlemen do not think the same way.

اس لفظ کو اصطلاحاتِ صرف میں کیا کہتی
ہیں

Gent. In the terms of grammar what do you call this word?

یہ فاعلِ فعل کا ہے

Munshi. This is the nominative or agent to the verb.

اور یہ کہ ما بعد ہی فعل ہے

Gent. This which follows is the verb?

نہیں صاحب یہ مصدر ہی ہم فقط فعل
اسکو کہتی ہیں کہ جسمیں زمانہ بوجھا
جاوی

Munshi. No, Sir, that is the infinitive: we call those words only, in which time is understood, verbs.

ہماری اصطلاح میں مصدر بھی فعل میں } *Gent.* Under the word verb, we include the infinitive.

داخل ہی

یہ لفظ مفعول ہی

Munshi. This word is the object or acted upon.

اور لفظ مفعول میں سب طرح کی مفعول

داخل ہیں مگر شاید کہ تم انکو بقید

خاص مشخص کرتی ہو

Gent. The word *maf'ul* comprises all the oblique cases ; but, you can more particularly define them, I suppose.

درست ہی اور آپکو انکی کیفیت سی

اطلاع کرونگا جہاں کہیں کہ یہ عبارت

میں واقع ہونگی

Munshi. Certainly : I shall point them out as they occur.

یہ کیا فعل ہی

Gent. What is this verb ?

یہ فعل ماضی اور لازمی ہی مگر وہ فعل

کہ جو دوسری جملی میں ہی متعدي

ہی اور صیغہ حال ہی

Munshi. It is the past tense and an intransitive verb ; but, the verb in the next sentence is transitive and in the present tense.

اور تمہاری صرف میں ایک اور ماضی

اسکی بھی فعل ہی اور اسکو تم کیا

کہتی ہو

Gent. You have another kind of verb ; what do you call it ?

وہ فعل مجہول ہے اور اُسکی تعریف یوں
کرتی ہیں کہ وہ ایک فعل ہے کہ
جسکا فاعل معلوم نہیں

Munshi. That is the *fi'l-i-majhūl* (passive verb), which means the verb whose agent is not declared.

اور یہ کیا ہے

Gent. What is this?

یہ اسم فاعل ہے اور یہ لفظ کہ جسپر فعل
واقع ہوا ہے اسی مفعول کہتی ہیں

Munshi. This is the active participle: and, the word which is the object of the verb is called the passive participle.

یہ کیا صیغہ ہے

Gent. What tense is this verb?

یہ صیغہ مستقبل

Munshi. This is the future.

تمہاری یہاں تذکیر اور تانیث اسم کی
واسطی کون سی اصطلاح ہے

Gent. What terms do you make use of for the gender of nouns?

ہر لفظ یا مذکر ہے یا مؤنث بآصلہ یا
بسمب استعمال کی جو لفظ کہ ترکی
واسطی ہے وہ لفظ مذکر ہے اور جو کہ
مادہ کی واسطی ہے اُسکو مؤنث کہتی
ہیں اور لفظ کہ مذکر اور مؤنث بآصلہ
ہے اُسکو مذکر اور مؤنث فیاسی کہتی
ہیں اور جو الفاظ کہ تفرقہ کی جاتی
ہیں بہ سبب استعمال کی اُنکو مذکر
اور مؤنث سماعی کہتی ہیں

Munshi. Words are either masculine or feminine, from their nature or by usage: those which are applied to males are masculine, and those which are applied to females we call feminine: those which are masculine or feminine by nature, we call analogous, while those that are so distinguished by usage are called prescriptive or arbitrary.

یہ کیا ہے *Gent.* What is this ?

یہ حرفِ عطف ہے اور لفظ کہ ما بعد
واقع ہے وہ صلہ ہے موصول کا } *Munshi.* This is a conjunction : and
the word which follows is the rela-
tive agreeing with the antecedent.

یہ ضمیر جمع ہے یا مفرد *Gent.* Is this pronoun singular or
plural ?

یہ مفرد ہے یہ حرفِ ندا ہے *Munshi.* It is singular. This is the
sign of the vocative.

اس جملے کو کیا کہتی ہیں *Gent.* What is this sentence termed ?

یہ جملہ استہجابیہ ہے *Munshi.* This is an interrogative
sentence.

منشی صاحب آج استدر پڑھنا بس ہے اور
باقی کل پڑھوںگا } *Gent.* Well, *Munshi*, this is enough
for the present the rest I will read
to-morrow.

پہ انتخاب کیا گیا ہے کتاب آرایش محفل میں سی کہ جو اکثر یہ مشتمل
ہی مضمون خلاصہ آئندہ پر

بی چند سطرین مملکت ہندوستان کی تعریف میں
جب سی یہ مرکز خاکی حیوانات کی آرامگاہ ہوا سیکڑوں ہزاروں لاکھوں شہر قصبی
بسی اور بستی جاتی ہیں کوئی ادنیٰ کوئی اعلیٰ لیکن ہندوستان کی سرزمین
کا عالم سب سی نرالا ہے کوئی ولایت اسکی وسعت کو نہیں پہنچتی اور
کسی مملکت کی آبادی اس کو نہیں لگتی یہاں کی ہر ایک بستی میں
گہماگہم جا بجا ایک نئی طرح کا عالم ہر شہر و قصبی میں ستھری پاکیزہ
مختہ متعدد سراہیں “مسافر کی واسطی ہر موسم کی اوڑھنی بچھوئی اور اقسام
کی غذائیں “اکثر بستیوں میں مسجدیں خانقاہیں مدرسے باغات“ غریبوں
بیکسوں مسافروں کی لیے متعدد مکانات “قلعی بڑی بڑی مضبوط وسعت
میں ایسی کہ سیکڑوں گاؤں اُن میں بسیں“ اور رفعت میں اس قدر کہ
بادل اُنکی نیچے برسین “ ندی نالی تالاب کوئی لطیف و پاکیزہ ہزارہا“ پانی
اُن میں میٹھا تھنڈا ستھرا بہرا ہوا“ بڑی بڑی دریاؤں میں کشتیاں نوازی

بُجَري و غَيرَ بي شُمار“ شاه راه کي نڌي نالون پر بيشتر مقامون ميں پُل
 بندهي هُوِي تيار“ اڪثر رستون ميں کوسون تلڪ سايہ دار درختون کي دُرسَٽ لا
 قطار“ ايڪ ايڪ کوس کي مسافت پر ايڪ سينار مُودار“ هر ايڪ چوڪي
 پر همه چيز مهيا“ سودي والون کي دڪانين جابجا“ مسافر خوش و خرم ڪيائي
 پيتي اُٺي پيٽي دن بهر چلي جاتي هيڻ“ اور شام کو منزل پر پي سب
 طرح کا آرام پاتي هيڻ“ (بيت) جهان ديکهي خير هي خير هي“ سفر ۾
 نهين باغ کي سير هي“ سواي اس کي راه ميں اگر سونا اُچالتي چلي جائين
 کڙين خطره نهين اور جنگل ميں رات کو جهان چاهين سو رهين کچھ پروا
 نهين چنانچه هميشه سوداگر بڻجاري مال متاع غلہ دور دور سي بهر لائي هيڻ
 اور منزل مقصود پر سلامت جون کا تون بيٺ جاتي هيڻ مشرق کي طرف اس
 مملڪت کي بنگالا هي اور جنوب کي سمت دکن مغرب کي جانب ثبته
 وهان سي شور دريا نزديڪ هي اور شمال کي طرف ايڪ ٻڙا پهاري هي
 اُسکي انهي کو کوي نهين پهتچا هر چند اس سرزمين ميں الماس ياقوت
 سوني روبي تائي لوهي سرب و غيره کي ڪيائين موجود هيڻ اور انکا حاصل بي
 بهت سا هي ليڪن بيشتر آمدني پهان بدولت غلي کي هي اور وه انواع و

§ *du-rasta* for درستہ *do-rasta*, Two roads or rows, on both sides
 of the way.

اُقسام کا هوتا هِي اُنکا تفصیل وار لکھنا دقت سی خالی نہیں پر بیان کا اکثر
 اناج با مزہ و خوش ذائقہ هوتا هِي خصوصاً سگھداس کی چانول نہایت
 لطیف لذیذ خوشبو هوتی هیں پادشاه وزیر امیر بلکہ ساری دولت مند جنکو خدا
 نی ذائقہ دیا هِي هر روز پکوانی هیں اور چاه کرکھانی هیں سچ تو یہ هِي کہ
 اگر بی بہشت میں هوتی تو حضرت آدم علیہ السلام گیہوں کا دھیان نہ کرتی
 توڑنا کیانا تو معلوم غرض غلی کی بہتایت زراعت کی کثرت پر موقوف هِي
 اور اُسکا مدار بارش پر هر چند بعضی بعضی مقاموں میں کھیتیاں جھیل
 تالاب اور کُوئی کی پانی سی بھی هوتیں هیں خصوصاً پہاڑ کی ترائی میں کہ
 وہاں ندی نالی بیشتر بہتی هیں قطعی وہاں کی زمین کی بسا اوقات نمناک
 رھتی هیں وہ چنداں مینہ کی محتاج نہیں پر وہ کثرتی اور کیا بساط رکھتی هِي
 کہ غلہ اُسکا وفا کری اور ایک خلق خدا کا پیست پھری الغرض اکثر زمینیں
 بیان کی جو قابل جوتنی ہونی کی هیں اُنکی زراعت موقوف بارش پر هِي
 سیچنا وہاں متعذر اور لا حاصل کیونکہ وی اس قدر هیں کہ شمار بھی اُنکا
 دشوار هِي پھر کسانوں کا کیا مقدور جو اُنکی عشرِ عشر کو بھی پانی دی سکیں
 سیراب کرنا تو درکنار یہ قادر لا یزال نی اُبرھی کو قدرت بخشی هِي کہ ایک
 بل میں جل تھل بھر دیتا هِي حاصل یہ هِي کہ غلی کی فراوانی اور اناج کی

اُڙاڻي ڪا سبب مُسَبِّبُ اَلْاَسْبَابِ نِي ٻارنِ رَحْمَتِ هِي ڪو بنايا هِي سِيئِي
 سڃاڻي سِي ٻه بات ڪهان اُور بَعْضِي سِيرِ حَاصِلِ ڪِه وَه سال مِين دُو ٻار مَزْرُوع
 هُوتِي هِي بَلْڪِه تِين ٻار سُبْحَانِ اللّٰه ڪيا صَانِعِ هِي ڪِه هَيُولَا تُو عَنَاصِرِ ڪا اِيڪُ
 ڪيا پهر اِيڪُ ڪي اِيڪُ ڪو وَدَ بنايا اُور تَاثِيرَاتِ مُخْتَلِفَه اُن سِي ظَاهِرِ ڪِين بَلْڪِه
 هر هر واحد ڪو ٻي خَوَاصِ وَاَوْصَافِ اِيڪُ سِي نَدْبِي جُنَاحُ ڪِي مَلْڪُ ڪِي
 هُوَا ڪُجھ هِي اُور ڪِي شَهَرِ ڪِي ڪُجھ عَلِي هَذَا اَلْقِيَاسِ ٻاڻي مِين ٻي ڪِفِيَّتِ
 اِيئِي هِي ڪُجھ دِيکِي جَاتِي هِي هر چنڊ ڪِه جِنَسِ مِين اِتِّحَادِ رَکِيَتَا هُو اب
 گڏگا جَمُنَا مِين ڪِس قَدَرِ قُرْبِتِ هِي ساڻه اِسڪي ٻاڻي ڪي تَاثِيرِ بَلْڪِه رَنگَتِ
 ٻي جُدِي هِي پهر چن دريائون مِين ڪِه ڪالي ڪوسون ڪا تَفَاوُتِ هِي اُنڪي ٻاڻي
 ڪي خَاصِيَّتِ ڪا فَرْقِ لِکُهِنَا زِيَادَه هِي اُور ڪُوِي تُو ساڻه اِس بات ڪي ڪهين
 ڪهاري ڪهين مِيٺِي هُوتِي هِين ٻهان تُو راتِ دِنِ ڪا تَفَاوُتِ هِي لِکُهِنَا اُسکا مَحْضِ
 لغو زَمِينِ ڪي ٻي ماهِيَّتِ اِيئِي هِي ڪُجھ هِي ڪِي جاگه تُو اِيڪُ سال
 مِين دُو دُو تِين تِين مَرْتَبِي اناج پيدا هُوتا هِي ڪهين اِيڪُ مَرْتَبِي ڪِي مقامِ
 مِين مُطْلَقِ نِهين گو ڪِه مِينَه سب جاگه مَسَاوِي بَرِي سِوَايِ اِسڪي ڪهين ڪا
 چَانُولِ خُوبِ هُوتا هِي ڪِي جاگه ڪا گِيهون ڪِي طرف ڪا چنا مَعْدَا ڪَمِي
 زِيَادَتِي ٻي هر اناج ڪي جا بجا دِيکُهِنِي مِين آڻِي هِي وَجَه اِسڪي ڪما حَقُّ هُم

پر نهين ڪهلي مگر آڱ ڪي خاصيت و ڪيفيت مين فرق معلوم نهين هونا شايد
اسکا سبب ۾ هو ڪه وه بدون لکڙي ڪوئي و غيره ڪي عليحدہ موجود نهين
هوتي يا ڪجهه اور هو ڪه اسي هم نهين ڄاڻتي العلم عند الله

چند سطرين موسم بهار و برسات ڪي تعريف مين
اگرچه فصل ربيع مين بهي اس ملڪ ڪي بيمچ پھول پھل بهتايت سي انواع
واقسام ڪي پھولتي پھلتي هين آم موراني هين بلڪه گلاب بهي باغون ڪي بيمچ
بيشتر اسي فصل مين پھولتا هي اور جنگلون مين ٿيسو سڙسون اس ڪثرت سي
ڪه نگاهه ڪام نهين ڪرتي اور آنڪه نهين ٿهرتي رنگت اسڪي عاشقون ڪي جهڙي
ڪي زردِي زياده چمڪائي هي اور هوا آتش عشق ڪو دونا بهڙڪائي هي (آيات)
جڻڪو وصل گلرخان هي اُنڪو بهائي هي بهار“ هم سي مهجوروون ڪو ليڪن ڪب
خوش آتي هي بهار“ ديد گل ڪيا ڪيچي بڙهتي هي ڏوئي بيڪلي“ خار هجران
اور بيبي دل مين چُهائي هي بهار“ في الحقيقت رات دن اسکا خالي
ڪيفيت سي نهين ڪيونڪه دھوپ بي حدت اور چاڻڊني بي ڪدورت ان دنون
رهتي هي اور با و بيبي عطريت و اعتدال ڪي سائنه بهتي هي چڻاڻجه اسڪي

جھوڪي کي لپٽ دماغون ڪو مهڪائي هي اور رطوبت اجسام کي تازگي بڙهائي
هي مرزاياڻ هند اس موسم ڪو فصل بهار يا موسم بهار ڪهڻي هين پر اڪثر خاص
و عام گلابي جاڙا ابتدا اس رت کي مين کي سنگرات هي يعني آفتاب ڪا آنا
برج حوت مين اور انهن ميڪه ڪا آخر يعني برج حمل ڪا تيسوان درجه اور
پنجمين بسنت جو هولي کي پيلي هوتي هي وه ايڪ تيوهار هي ڪه جهان
مين رائج هو گيا و آهولي موافق اس حساب کي اس رت سي مقدم هي
ڪيونڪه دهليندي چيت کي پيلي ڪو هوتي هي ليڪن نوروز ڪه وه عبارت
تحويل آفتاب در برج حمل هي هولي کي آگي پيچهي هوتا هي پر تيوتري
دنون کي فرق سي اور بعد سالهاي سال کي اتفاق آيسا هوتا هي ڪه هولي اور
نوروز ايڪ دن جمع هو جاتي هين ليڪن اس ملڪ مين برسات ڪا موسم
نهایت لطف دکھاتا هي آسمان پر رنگ برنگ کي گيٽا “چارون طرف خوش
آيند هوا” زمين يڪ لخت سبز زار” هر ايڪ بهار مثل گلزار اور گلزار
سراپا بهار” پٽول طرح طرح کي چمنون مين ڪهلي هوي “درخت هر هري
گلجان آس مين ملي هوي “نرون کي ليري ڪا طور هي جدا” سبزي کي
نو خيزي ڪا عالم هين عليحدہ “هر ايڪ ندي نالا درياو چڙها هوا” دٻا
دٻا تالاب پاني سي بيرا هوا” سبزي کي لپڪ بير بهي کي دهڪ بجلي

کي چمڪ بادل کي ڪرڪ ايڪ عالم ڏکائي هي بڳلون کي ڏار مينه کي
 پنهار مورون کي چنگهار پيهون کي پڪار ڏلونکو لڙائي هي تهه جا بجا گزي
 هوي جهولي پڙي هوي هنڌولي ڪهڙي هوي ان مين رنگ رنگ کي
 پوشاڪين پهنِي هوي سيڪڙون پري پيڪرين جهوليان هين ڪوي پينگ چڙها
 رهي هي ڪوي هنڌولا گا رهي هي ڪوي پاڻ جوڙ ڪر ڪسيڪي سانڻ جهولِي
 هي ڪوي ڪي ڪا دل ليڪر بهولِي هي (اڻات) هر ايڪ ڪام مين اڻي
 مشغول هي ”ادا اُڪي جو هي سو مقبول هي“ چڙهي هي سڀهن ڪو جواڻي
 کي مي ”جي ڏيکيئي مست هي مست هي“ عجب طرح کي رت هي
 برسات کي ”ڪه شڪل اور ٻڌاي هي دن رات کي“ گهڻا کي به ڪثرت هي
 شام و سحر“ بس اب ايڪ صورت هي شام و سحر“ هر ايڪ طرف هي
 بادلون ڪا هُجوم“ به ڪجهه مينه کي هي زماني مين دھوم“ هميشه ٻنڌها
 مينه ڪا تار هي ”برستا پڙا مَوسلا دهار هي“ عيان هي هر ايڪ چشمه با
 آب و تاب“ پر يڪ هي نهان چشمه آفتاب“ زماني مين دور مي ناب
 هي“ بسا هر طرف عالم آب هي“ نه دن کي خبر هي نه اب رات کي“ اگر
 ڪجهه خبر هي تو برسات کي“ شروع اس رت کي سنڪرات ڪرڪ کي يعني
 آنا سورج ڪا سرطان مين اور تمامي اُڪي سنڱه ڪا آخر مُراد اسي تيسوان

درجہ اسد کا ھي ڀس اس حساب سي ساون بهادون ھين اس رُت مين داخل ھين اور اسازھ کوار خارج ليکن خاص و عام مين چارون ھين موافق اسڪي پھلا اسازھ ھي اس مين اڪثر ابر غبار آلود بلڪه گاهي آندھي ڪي ساڻھ آتا ھي اور مينھ زور شور سي برس ڪر ڪھل جاتا ھي دوسرا ساون اس مين بيشتر سھاون سھاون گھٹائين ٿيندي ٿيندي ھوئين بارش پي اڪثر ميانہ و معتدل ليکن ڪي ڪي دن ابر گھرا رھتا ھي اور آفتاب چمڪا رھتا ھي تيسرا بهادون بجلي اس مين اڪثر ڪرتي چمڪي ھي اور مينھ دريڙي سي برستا ھي پر بيشتر جلد ڪھل جاتا ھي اور اسڪي آخر مين پون پي ھوتا ھي ڪه اڪثر طرف مينھ اڪثر طرف دھوپ بلڪه مبالغہ بهان تلڪ ڪرتي ھين ڪه بهادون کا مينھ اچنبي کا ھي ڪه بيل کا اڪثر سينگ گيلا اور اڪثر سوکبي کا سوکيا رھا بنا بر اسي ڪي اسازھ ڪي ڏونگري ساون ڪي جھريان بهادون ڪي دريڙي مشهور ھين چوڻا کوار پر وہ جاري کا دوار ھي مينھ اس مين پي برستي ھين بلڪه ڪي ڪي دن ڪي جھريان لڳ جاتين ھين ليکن ڪوئي خاص طور اسڪي بارش کا نه ٿا اس واسطي لکني مين نه آيا

چند سطرین میوون کی وصف میں

میوی بھی رنگت رنگت کی اس سرزمین کی بیچ اپنی اپنی رُت میں ہوتی
 ہیں ہر ایک گِرد و نواح میں جہاں تہاں تروُز خربُوزی سی فالیزین معمُور“
 اور سبب انار شفتالو انجیر انگور و غیرہ کا باغوں میں نہایت وفُور“ لیکن
 نہ ولایت کی سی حق تو یوں ہی کہ اِن میں اُن میں فقط نام کی شراکت
 ہی اور ذات صِغات میں اُس سری کا تفاوت پر ہند کی بعضی خاص میوی
 کو کہ وہاں کی میوون پر ترجیح دیتی ہیں وہ آم ہی لیکن سچ تو یہ ہی کہ
 کٹائی پینی کی چیزوں میں عادت اور رغبت کو دخل بہت سا ہی ہیں
 کی باشندی بعضی تو ایک میوی کو چاہ کر کھاتی ہیں اور کتنی اُس کی بو
 سی بھاگ جاتی ہیں چنانچہ کٹھل کی باس سی راقمِ حین بیزار ہی حال
 آنکہ ایک عالم اُسکا خریدار ہی قصہ مختصر یہاں کا خاص میوہ ایک انسان
 ہی جسکا وہ رُوشناس ہوا اور جسکی ٹک مَنہ لگا پھر نہ چھٹا باس اُسکی
 دماغ کا آرام“ شیرہ اُسکا شیرہ جان کا توام“ حالات اُسکی ناشپاتی کو
 پھیکا کری“ رنگت پر اُسکی بہی پٹکت پڑی“ اور شریفہ سب سی شریف
 تر ہی وصیع و شریف اُسکو چاہ کر منگواتی ہیں“ بلکہ اکثر صاحبِ ذائقہ
 سراہ کر کھاتی ہیں“ کٹھل بڑھل بھی اپنی اپنی مزہ میں بی بدل ہیں لیکن

اُسَڪي ايڪَ هيَ کُويَ سي جي پهرجانا هيَ ”اور ٻيہ اڪثر ڪهاڻي ميں آتا هيَ“ اور ڪيلا تو سب ميون پر بهاري هيَ اُسي اڪيلي هيَ ڪهايا چاهي ڪيونڪه حلوه بي دود هيَ خصوصاً امريت بان ڪه عطريت ملايمت حلاوت تينون اُس ميں بخوبي موجود هيَن اگرجه چنپا ڪيلا ٻيي نهايت لطيف لذيز خوبصورت خوش ذائقه هيَ پر ويسا ڪهان اب اور قسمون ڪا بيان ” حاصل هيَ هر چنڊ ڪه بعضا اور ٻيي ايڪَ طور ڪا مڙا رڳهتا هيَ اور هند ڪي سب ملڪون ميں هوتا هيَ ليڪن بنگالي برابر ڪيہن نہيَن چنانچہ وہ دونون قسم خاص اسي ملڪ ميں هيَن ڪولا سنگترا ٻيي عجيب تر ميوہ هيَ رنگت ميں تو گل سا“ اور رس اُسکا مل سا ”باغ ڪي بهار دُني ڪر دِڪھائي اور گهر ڪو باغ بناي مڙي ميں بي بدل صفرائي مزاج ڪي لِي امريت پهل هرچنڊ زيباتي اُسڪي دانست ڪهڻي ڪرتي هيَ پر زبان چٽڪاري هيَ پرتي هيَ محمد شاه فردوس آرام گاه ني نام قسم ٽاپ ڪا رنگترا رڳيا هيَ اس ليي ڪه اسم با مسمَل هو اور ٻيہ خاص شاهجهان آباد ميں نهايت پاڪيزه خوش ذائقه رسيلا پٿا هوتا هيَ اور لکهنو وغيره ميں ٻيي بهلا چنگا پر قسم اول ان ملڪون ميں بهت پٿا نيٺ رسيلا بڪثرت ديکھني ميں آيا هيَ مڙي ميں ٻيي اتنا ڪه برغبت ڪهاڻي ليڪن سلطنت اور بٿول ڪا ڪولا هر طرح سي آلا هيَ اُسڪي هوتي ڪوي انهيں

دستورِ مین ٻي نلي بلڪه اندرائن کا پهل جاني کيُونڪه بيدانه انگور ٻي
 اُسکي آگي نهين پهلنا اور کسي بشر کا جي اُس پر نهين چلنا جهان تلڪ
 مبالغه اُسکي حلاوت و عطريَت پر کيچي بجاءِ هي بلڪه قسم کائي ٻي اس
 پر روا هي اور جنگل ٻي پهاڻي ثمر بخش هين بيشت گهياري لکڙهاري
 وهان سي بعضي بعضي پهل توڙ لائي هين اور عوام آلتاس اُن کو مول ليڪر
 کائي هين خصوصاً جهڙيري کا بير که سيڪڙون لڙڪيان لڙڪي ٿوڪري پر ٿوٽ
 پڙتي هين بلڪه بعضي بعضي رڻڊيان ٻي چاه کر کائين هين ليڪن مزا اُسکا في
 الحقيقت مسافرون سي پوچهي که هر هر قدم پر جهاڙ اُن کا دامن پکڙتي
 هين اور کائي بير بير پاڻ پڙتي هين غرض کلاي ٻن نهين جهوڙتي قصه کوتاه
 نچوڙ هند کي ميون کا آم پر هي في آواڻع عجب پهل هي کچا تو ماده
 کپاي اور پکا نر رنگت مين کپهو پيلا کپهي هرا مزي مين کسي وقت کپتا
 کسي وقت مڻها مڻهي کي مڻها سيب ٿمر قند کو حلاوت بخش اور کپت
 مڻهي کي چاشني انار رماي کي دانت کپتي کري درخت اُسکا باغ کي
 آرايش اور مور کي بو باس دماغ کي آسائش ساڀه اُسکا مسافرون کي آرام گاه
 هر ايڪ تهکا ماندا دھوپ کا جلا اُسکا هوا خواه (آبائت) کيون نه درختون مين
 وه هو سر بلند “اُسکا هي پهل شاه و گدا کي پسند” هند کي سب ميون کا

سڙدار هِي “روٽي هر کُڇه و بازار هِي” جو صفهاڻي اُسي ايڪٽ ٻار ڪهاڻي “
 مڙهي صفهان کي سڙهي پھول ڄاڻي” اُسکي مڙهاڻي کا ڪڙون ڪيا بيان “
 هيگا هر ايڪٽ کي وه زبان پر عيان “چوسي تو لب ڪهل نه سڪين ٻار
 ٻار “کاڻي اگر بند چھري کي هر دھار “اور مڙهاڻي جو ڪٺو ايڪٽ ڌري “
 ڪهاڻي ايڪٽ ٻار تو پھر ڄاڻي ڄي “آم مين هِي يڪٽ حلاوت عجب “رھتي
 هِي اُسکي تو هميشه طلب “پيٽ پھري ڄي نه پر اُس سي پيري “آدمي
 پھر ڪهاڻي نه تو ڪيا ڪري “هوتا هِي شيرين تو بھت پال کا “ليڪٽ هِي
 ٽپڪيگا ٻيئي طرفه مزا “ميون مين هِي فوقيت اُسکي تين “باغ مين پير
 ڪيون نهو بالا نشين “بس ڪه سراپا هِي بهرا اُس مين رس “ڪيون نه هر ايڪٽ
 مڙهي سي هوڙي سرس “شوڻ ٻيھ سيندوري کا رنگت هِي “سيب ٽمرقند ٻيئي
 پھان ڊنگت هِي “هيگا فواڪه مين وه هر دل عزيز “سيب غلام اُسکا ٻيئي هِي
 ڪنيز “بعد اُسکي نيشڪر مڙهاڻس اُسکي خدا داد هِي “اور وھي ساري مڙهاڻيون
 کي بڻيان “آڏه لکھنو و غيره کي گنوار زميندار اُڪي ڪھتي هين اور دلي کي
 قُرب جوار کي ايڪه اقسام اُس کي بھت هين اور هر قسم کا ايڪٽ نام عليحدہ
 ليکن صاحبان اُڏو کي زبان پر سواي ڪتي ڪتاري پوئڙي کي اور قسمون کا نام
 جاري نهين پھلا تو اسم جنس سا هِي ڪه هر قسم کو ڪه سڪي پر دوسرا تيسرا

خاص خاص قسم کا ناولن هي چنانچه ڪٿارا ڪٿارا پٽلا هوتا هي لنبائي مين تو
 پوئڙي سي ڪجهه برابر برابر ليڪن بهت سخت اور ڪم رس ڪهانڙ ڪهري وغيره اسي
 سي بنتي هي پوئڙا پي دو طرح کا هوتا هي يعني سياه و سفيد اگرچه سياه کو اڪثر
 گدون پر بعضي وصفون مين سرسائي هي پر اُسڪي مٿاهي قدري تلخي اسي هون
 هي اور بعضي کي شوربت کي مائه با وجود اُسڪي حالات سي خالي نهين هر
 چند سختي اُسڪي دندان و زبان کو اديت ديتي هي بهر صورت سفيد سب
 طرح سي بهتر هي پور پور مين اُسڪي مزا گنديري اُسڪي خوش ذائقه اور
 گانڻه هر يڪ اُسڪي رس کي گانڻه ساهه اُسڪي نرم ايسي ڪه پوئلا بي اديت
 ڪهاڻي بلڪه دوده کا بچا بهي باسائي چوسي رس اُسکا شيره جان کو بڙهاوي
 مٿياس اُسڪي ڪام و نهن کو حالات بخشي (ابيات) ڪيون نهو ميون مين
 بلند اُسڪي شان “ ڪهيت اسي کا هي مٿاهي کي ڪهان “ ساهه طراوت کي هي
 اُس کي مٿياس “ ڪهاڻي جو پياسا تو بجهي اُس کي پياس “ فصل مين گئي
 کي سفر جو ڪري “ پيت وه رستي هي مين رس سي بهري “ جڏني مسافر
 هون وه چيڪڙ جائين ڪل “ بانده دي وه پل مين مٿاهي کي پل “ حالات
 مضمون سي سياهي ني خاصيت شهيد کي پکڙي قلم کي زبان بند هو گئي راتم
 لکڻي سي باز رها و الا ڪتاب کو شڪرستان بنا دينا هر چند ساڳ پات اس

سرزمین میں بھانٹ بھانٹ کی ہوتی ہیں کتنی بوی سی اور کتنی بغیر بوی
اصل یوں ہی پتا جب تلک درخت میں لگا رہی ڈھنڈھا رہی مگر پان طرفہ
برگت ہی کہ ٹوٹ کر زیادہ نازگی پکڑی بلکہ جون جون پُرانا ہوتا جاوی طراوت
اور پیدا کری ہر ایک امیر فقیر کی طبع کا مالوف ہی اور مدارات شاہ و گدا
کی بیشتر اسی پر موقوف خواہ اُس کو سوئی روپی کی تھالی میں اُسکی آگي
رکھیں خواہ سفالي میں (مصرعہ) برگت سبز است تحفہ درویش " سرسبز ہر
ایک برگت پر کیوں نہو کہ لالہ رُخون کی مکتبی کی بہار دُئی کر دیتا ہی
اگر اُس کا لاکھا ہونٹ پر نہو تو رتدے کا بناؤ پھیکا ہی ہر چند کہ نمکین ہو
مسی کی دھڑی بغیر اُسکی رونق نہ پکڑی اگرچہ وہ کیسی ہی رنگین ہو
اقسام اُس کی اکثر ہیں ہر دلی آگري میں کپوری اور پیڑی کی بہت پکڑی
ہی کیونکہ اُن میں لطافت اور نزاکت بیشتر ہی خصوصاً پیڑی میں تو اسی
کہ احياناً جو ہاتھ سی چھٹ پڑی تو ٹکڑی ہو جاوی آدہ لکھنؤ سی لیکر
بنگالی تلک بنگلی اور دساوری کی ہر حق تو یوں ہی کہ مکتبی نہایت نفیس
و لطیف و خوش بو ہوتا ہی اگر ایک گلوری کوئی اُسکی کھائی تو سارا گبر
خوش بو سی بھر جائی ہر چند کہ پان کا لازم کتبہ چونا سپاری ہی ہر رنگ
ڈھنگ میں اسی کا نام زبان پر جاری ہی (ابیات) ساتھیوں یں گو نہیں

ڪَرتا وَه ڪام “ ليتا هي هر ايڪ پر اُسکا هي نام “ دم مين وَه تبديل ڪري
 ذائقه “ تلخي و تيزي مين هي اُسڪي مزه “ آلهه بهر پائي مين رهتا هي
 تر “ اُسڪي حرارت نهين گهٽي هي پر “ نيت هي اُسي ڪهاڻي بعد از
 طعام “ هاضمه ڪا هي وَه معين لا ڪلام “ ڪيون نهو هر ايڪ ڪو اُسڪي طلب “ هي
 وهي آرائش بزم طرب “ اس لي هي شمع رُخون ڪي پسند “ حسن ڪا شعله
 وَه ڪري هي بلند “ جو ڪوئي خوبان مين اُسي منهن لگائي “ اُسڪي وَه مڪهڙي
 ڪو بههوکا بناي “ ڪيون نه سنگارون مين هو اُسکا وقار “ گلبدن ڪي هي وَه
 منهن ڪا سنگار “ گورا هو يا سانولا جو اُسڪو ڪهاڻي “ غاڇه لاله وَه دهن ڪو
 بناي “ بناو مين ڪم هي په بهت دي هي سود “ خوبي لب ڪي هي اُسي
 سي حمود “ ڪهاڻن نه ڪيون ڪر اُسي انسان ڪل “ لب ڪو بنا ديوي هي وَه برگ
 گل “ اس لي معشوقن ڪي هي منهن چڙها “ رنگ سي دي عاشقون
 ڪو خون بها “ ڪيا ڪهون اُس برگ ڪي مين ڏهننگ ڪو “ ڪَرتا هي خورين
 لب گلزننگ ڪو “ زياده نه لکجه وصفون ڪا اُسڪي بيان “ هو نه ڪهين لال
 نام ڪي زبان “

بي چند سيارين پھولن کي تعريف مين

پھول پھي پھان ساري ديکھني اور سونگھني کي اپني اپني بهار مين بيشمار
 هوتي هين رنگ گھنگ مين پھي کچھ ايران نوران و غيرہ کي پھولن سي کم
 نهين چنانچہ عباسي کي رنگ کي بہت گھنڊهي اور گل مہندي بيان
 بيان کي نہي چنچي گلاب و ياسمين و سوس کا وفور “نرگس و نسرين
 و نسترن سي چمن کي چمن معمور” زنبق و بنفشہ جدر تدر “صدبرگ
 و تاجخروس چي چي پر” چمن کي چمن ريحان و ارغوان کي “تختي
 کي تختي لاله و نافرمان کي” رعنا و زيبا جهان تھان داودي و صدبرگ کي
 هزارون کياريان اور وي پھول جو خصوصيت اس سر زمين سي رکھتي هين
 هزارون هين هين اگر ان سب کي فقط نام لکھون تو يہ فصل برابر گلستان کي
 هو جائي اور تھوڑي سي فايدي کي ليبي کلام مين طول بہت سا لازم آبي
 ليکن مشہور و معروف خلق مين بيشتر اتني هين سيوتي سکيدرسن سورج
 مکھي چنبا چنبيلي چاندي جاي جوي جعفري موکرا موتيا مدن بان
 مولسري کرنا کپور بيل کنول کيورا کيتکي گڑھل هارسنگار نوازي بيلا کٹيہ بيلا
 رتن متجري راي بيل رتن مالا دپھريا (ايات) هي اس مملکت کي عجب
 گل زمين “کھين پھول پھانکي سي هوتي نهين” دل بستہ ديکھ انکو هو باغ

باغ “ جو سُونگي تو بهر جائي بو سي دماغ “ گندهي ٻن گندهي گر و
 محفل مين آين “ تو مجلس کا عالم چمن کا بنائين “ جو پنهين انهن
 حسن اُنکا پھلي “ کہ عاشق کا دل اُن پہ دونا چلي “ جو لکھي کي قابل هو
 هو کا قلم “ نزاکت هو کچھ سيوتي کي رقم “ سفيدہ سحر کا جو حل هوکي
 آئي “ صاحت ذرا اُسکي تب لکھي جائي “ کرون وصف کيا موگرکا بيان “
 کہ ايک ايک کلي اُسکي هي عطر دان “ معطر هي شدت سي بيلي کي
 باس “ په آئي نهين حيف عاشق کو راس “ جو سوتي مين آجائي اُسکي
 لپٹ “ پيڙڪ جائي دل نيتد جوي اُچت “ هي کڙي کي اس مرتبه
 مست بو “ جو سُونگي اُسي لُک سيمه مست هو “ بدن بان کي آندہ کھلي
 هر کلي “ بڙهائي هي عشاق کي بيکلي “ خوشايند هي نکھت راي بيل “ رهي
 بزم مين اُسکي نت ريل ريل “ چنبيلي کي بو هي نزاکت بهري “ سچکتي
 هوئي سُونگي اُسکو ڊري “ پنه هين خوش نما جاهي جوهي کي پھول “ کہ
 ديکڙ اُن کو بس سرت جاتي هي پھول “ صفائي کا عالم کھون اُن کي کيا “ کہ
 پائي نظر بهان پيسل هي پڙا “ بهت موتيا کي پياري هي بو “ هر ايک گل
 سي اُسکي نياري هي بو “ انڙئي نهو کيونکہ اُسکي کلي “ نشايت اُسکي
 هي بو مين بهري “ نڙاري کي از بسکہ ميٽهي هي بو “ دلون کي وه مقبول

کیونکر نہو، ”جدا سب سی دوپہریا کا ہی رُوب“ کہاں اُسکی رنگت کو
 لگتی ہی دھوپ“ گُلون سی نرالا ہی گُل چاندنی“ چمن کا اُجالا ہی گُل
 چاندنی“ پہہ چنپا کی پھولون میں ہیگی مہکت“ لپٹ اُنکی جاتی ہی گردون
 تلکت“ میں رنگت میں تَشبیہ دُون اُس سی کیا“ کہ بن باس جوہر ہی
 پُکھراج کا“ ہر ایک گُل کا ہی رنگت و عالم جدا“ نہیں لُطف سی کُری
 خالی نرا“ جسی دیکھی ہر طرح خوب ہی“ طبعیت کا ہر ایک کی
 مرغوب ہی“ پہہ گو ہر طرف سستی بکتی پھریں“ پہ خوبان جہان دیکھیں
 سر پر دھریں“ ہوئی سستی یوں تا کہ پھنی منگا“ زن بینوا و زن بادشاہ“ جو
 عالم دیکھاتی ہیں دمڑی کی پھول“ وہ ہرگز نہو موتیوں سی حُصول“ پھنی
 کا اُنکی نہو کیونکہ چاؤ“ کہ ہوتا ہی یہاں کوڑیوں میں بناؤ“ کیسی خوب
 کی دل میں کھبتی نہ آن“ نہ ہوتی جہان میں اگر پھول پان“ القَصہ کُری
 پھول چمن دھر میں رنگت و بو سی خالی نہیں (مصرعہ) ہر گلی را رنگت و
 بُوئی دیگر است“ لیکن موتیا چنبیلی بعضی بعضی وصفون میں سب سی
 زیادہ ہیں تیل عطر اُنہیں کا نکلتا ہی اور ہر ایک صاحب طبع اُسکو چاہ کر
 ملتا ہی خصوصاً وی عورتیں کہ جنکی مزاج میں ستھرائی سٹھرائی بیشتر ہی
 وہ ہمیشہ دن کو لگائی اور بالوں کو اُس میں بسائی ہی رکھتی ہیں تا چاہنی

والي کي خواهش زياده بڙهي آور چاه کي آنکھ اڪثر پڙي (بيت) اگر تيل
 اور عطر هوتي نه بهان “تورونق پکڙتا نه حسن بتان” بڙهاڻي انهن ڦي هيڻ
 ڀيھ آنکي قدر “عجب چيز هيڻگي غرض تيل و عطر” اور کيتي کيوڙي کي
 بر باس صورت شگل کسي پھول سي نهين ملتي انکا عالم هيڻ جدا هي اگر
 هزار پھول خوش بو دھري هون اور کيوڙي کا ايڪ پھول بهي آهي تو آنکي
 مھڪ آنکي لپٽ مين چھپ جائي گلاب و بيد مسڪت اسکي عرق سي
 خجالت کھيچي عطر کو اسکي کڙي عطر لڳت نسکي (بيت) جو ايڪ پھول هو
 کيوڙي کا دھرا “تو روشن نڪيچي کھين لھلھيا”

چند سطرين اسڀ کي تعريف مين

گهوڙي بهي بعضي بعضي اس مملڪت کي زمينون مين نيٺ اسلوب دار اور
 چالاڪ رھوار پيدا هوتي هيڻ خصوصاً جنگل کا گھوڙا نهايت اصيل شايسته
 جانباز هوتا هي اور دکن کي بهي بعضي مقامون کا علي هذا القياس خصوصاً
 گهوڙي نيٺ چالاڪ هوتي هي پر ولايت کي گهوڙي کي قوت و چالاڪي سي
 لڳا هي نهين ڪهاڻي ڪيونڪه جب بهار مارا گيا اور اسکا لشڪر تباه هوا تب ايڪ

سردار بھل گھوڑا بچکر بھاگ نکلا جونہیں ایک درانی فی اُسی دیکھا ورنہیں
 پہنچي لگا غرض جب یہ اُسکي قریب پہنچتا مرھتا سرپٹ پھینک جاتا
 دو تین کوس پر دم لیتا بعد ایک گھڑی کی جو مڑکر دیکھتا تو وھي مغل
 گھوڑا ماری خچر خچر کرتا چلا آتا ہی تب پھر وہ گھوڑی کو بدستور بیگا جاتا
 آخر تیس یا چالیس کوس چلکر گھوڑی تھک کر کتڑی ہو رہی اور درانی آن
 پہنچا مرھتا ناچار منہ دیکھنی لگا کیونکہ نہ گھوڑی میں سکت نہ اُس میں
 طاقت ندان درانی فی ایک نیزہ مارا اور یہ اُسکي ضرب کھاتی ہی گھوڑی سی
 جدا ہوکر گر پڑا سانس اُٹھی لینی لگا تب مغل اُسکي ہتھیار ہمیانی اشرنیوں
 کی تقری زین کی کالہی معہ ساز لیکر اپنی لشکر کو روانہ ہوا اور گھوڑی کو
 ناکارہ سمجھکر وھیں چھوڑا بعضی اس واردات کو پٹیل مہاجی سیندھیا سی
 منسوب کرتی ہین اور بعضی کسی اور سردار سی واللہ اعلم بالصواب

تَعْرِيفِ فِيل

لیکن یہاں کی چوایاؤں میں ہاتھی عجیب خلقت ہی صورت سیرت میں
 سب سی جدا قد و قامت میں نہایت اونچا جسامت میں کوہ پیکر اور

قوت مین اکثر حیوانون سی بالانر رنگت مین بیشتر سیاہ خال خال بھورا
 بھی دیکھنی مین آیا ہی سواہ اسکی بڑا چھوٹا بھی لیکن چھوٹی کو کُمینڈھیا
 اور بڑی کو کُکُجل کہتی ہیں ناک کی جاگہ اُس کی ایک اُنی سونڈ اُڑدی
 کی مانند جس چیز کو چاہی اُس سی اُٹھا لی اور کان ایسی چوڑی کہ چھاپ
 کی برابر جب اُنہیں جیڑجیڑای ایک فرانا باؤ کا آئی دو دانت اُسکی طول
 مین ایک گز سی کُچھ کم و زیادہ غار دھن سی لگی ہوئی ایک بھسونڈی
 کی ادھر اور ایک ادھر سفید اسقدر کہ شمع کافوری کو بی نور کر دیں اور
 سخت اس مرتبہ کہ پہاڑ کو چکناچور کر دیں طرفہ پہ ہی کہ تمام اعضا
 اُس کی موافق ڈیل کی ہیں لیکن آنکھیں چھوٹی وجہ اسکی خالق کو بہتر
 معلوم ہی مخلوق کیا جانی پر اتنا خیال مین آتا ہی کہ صانع فی اُس کی
 آنکھوں کو شاید اسواسطی بڑا نکیا کہ خود بین ہو جاتا بلکہ خاکساری کی
 خصلت عطا کی چنانچہ تیان پر کپڑا اکثر خاک سر مین سونڈ سی ڈالا کرتا
 ہی ہر جھوٹ ہتھیائی پر آوی شیر خُشمناک کی کیا تاب کہ اُس کی منہ
 چڑھ سکی ایک چنگھار مین زھر آب ہو جانی حملی کی نوبت بھی نہ
 پہنچی چنانچہ آڑہ بود کار ایک فیل جنگی کو لڑائی کی وقت برابر ہزار
 سوار جرار کی جائستی مین واقعی کہ وہ بہادر بھی ایسا ہی ہوتا ہی کہ توپ

بندوق کو پھلجھڑی سی زیادہ نہیں سمجھتا (قطعہ) چرخي ڪيا چيز هي لاري
 وه جسي خاطر مين ”بان ججلي ڪي ڪرڪٽ ڪا ڪهڻو پهچي اُس تڪ“ چاڻي
 وه توڙي جون نيشنر اُس ڪي چپڙ ڪو“ پاڻ ڪجڙائي لڳي سونڌ مين ليڪر
 پولڪ ”اُٿا سونڌ اڀي ڪو چنگهار مار“ جو حملہ ڪري فوج پر ايڪبار
 سوارون ڪا ستهڙو هو ايڪ فلم ”پيادون ڪي پهر خاڪ لهرين قدم“ ڪوي
 آه پاوي نه جاني گريز“ اُڪڙ جاني هر ايڪ ڪا پاڻي گريز“ في آلاوِ فتح
 نشان اسي سي هموار هي اور هي دل ڪا سنگار سوارون ڪي پري ڪي اسي سي
 زينت ”لشڪر مين اسي ڪي يمن قدم سي برڪت“ سوار اسڪا سب سي بلند
 و بالا“ قيمت مين بهي وه اڪثر گهوڙون سي اعليٰ ”ڪيون ڪه گهوڙا پچاس ربي
 ڪا بهي نوڪر لي سڪي“ پر بهه طالع مند هي ڪي دروازي پر بندهي ”سوارون
 ڪي لکڙي ايڪ رساله دار ڪي ساڻه بهي نڪلي هي“ پر اسي تور بادشاه
 وزير هي ڪي پچهي چلي هي گهوڙا ڪيسا هي چالاڪ هو چاليس پينتاليس
 کوس سي آگي نه چل سڪي اور بهه اسي پچاسي کوس جاني اور نه تپڪي
 اس ڏيل هر سبڪ رو ايسا ڪه سوار ڪي پيٽ ڪا پاڻي نه هلي اور آهت پاڻ
 ڪي ڪسي ڪو معلوم نهوي رحم دل اس مرتبه ڪه جهوٽا لڙڪا راه عين جو پڙا
 ڏيکي تو اُس ڪو سونڌ سي اُٿا ڪر اس طرح الڳ رڳه دي ڪه ايڪ ذره صدمه

نہ پہنچي حيا دار استدر کہ سواي ايني جنس کي مادہ کي کسي مادين پر
 رغبت نہيں کرتا معہذا آدمي کي رو برو آسي بهي نہيں لگتا اور اُس کا بچہ
 بهي بيستر جنگل ميں پيدا ہوتا هي احيانا اگر ہتھني گاہن آتي اور بستي
 ميں جني تو حاکم کو نا مبارک هي اور عمر طبعي اُسکي مانند انسانکي
 ايک سو بيس برس جواني ساٹھ برس کي بعد اور مستي هشياري کي ساٹھ
 کيونکہ اُسي عالم ميں ايک کا ايک سامہنا کرتا هي اور ايک دوسري سي کس
 کس گہات سي لڑتا هي کہو تو يہ اُسکو دور تلک ريل لي جاتا هي کہي
 وہ اُسکو اسطرح پيل لاتا هي غرض سونڈون کي پيچ اور مستکون کي رگڑي اور
 دانتون کي صدمي انہيں کا جگر هي کہ آپس ميں اُلٹاتي هيں اور تاب لاتي
 هيں گویا پہاڑ سي پہاڑ لگراتا هي اور ديو سي ديو جٹ رھا هي بشر کي کيا
 طاقت کہ اسوقت اُنکي پاس آسکي الا بھالي بردار اور بوڑي بردار بھالي اُسي
 اور چرخيان داغي لگي هي جاني هيں اور مہاوت اُن سي بهي زيادہ کام
 کرتي هيں اگر ايک مارا گیا تو دوسرا وونہيں اُس پر قائم هوا آفرين هي اُن
 کي پھرتي اور جانبازي کو کہ ايک ديو کي تين اس حالت ميں آنکس اور
 آسن کي زور سي زير کرتي هيں (ايات) يہ حق ني آدمي کو زور بخشا
 “هوا تابع هر ايک حيوان اسکا” کوي عہدہ برا اُس سي هوا هي “ميان

پہ کلسرا ایک بد بلا ھی ”القصہ راقم فی اسی سرزمین سی جو ھاتی سی کو
نسبت دی سو بنا بر کثرت کی ھی کیونکہ یہاں بہتایت کی ساتھ ھوتا ھی
اور ترجیح بھی اُسکی بعضی اوصاف و قیمت میں مطلق اسب پر منظور نہیں
بلکہ خاص اس مملکت کی گہوڑوں پر ھی اس لیے کہ ھاتی اگر کیسا ھی
خوبصورت پائل بچھول چالاک ھو پانچ چہ ہزار رہی سی زیادہ نہیں آتا اور
گھوڑا عربی عراقی ولایتی پچیس پچیس ہزار رہی بلکہ زیادہ کو بکنا ھی

گینڈی کی صفت

گینڈا بھی ایک جانور بڑا قوی ھیکل عجیب خلقت ھی پاؤں اور بچھلا دھڑ
اُسکا ھاتی کا سا گردن اُسکی لئی گتھی ھوئی شیر کی سی اور آنکھیں کان
منہ بیل کی مانند سبحان اللہ صانع کی کیا صنعت ھی کہ ایک حیوان کی
جسم میں اجزا تین حیوان کی اعضا کی صورت میں اور بدن اُسکا لوھی
سی سخت تر کہ تیر گولی بلکہ کوئی ہتھیار اُس پر کارگر نہیں ھوتا اور اُسکی
ماٹی کا کھاگ یہ سخت و قوی کہ سنگ اُسکی آگے حکم پاؤں کا رکنا ھی
اور فولاد خشک پتی کا پیر حیوان کا جسم تو کیا چیز ھی عجب کیا ھی

اگر ھاٿي کي بدن مين وُه غار ڏالي اور شير کو مار ڏالي غرض يه حيوان کيا
 نر کيا ماده ساري حيوانون پر غالب هي اسکي جنگل مين شير ھاٿي اُرنا
 کوي نهين آتا رھني کا تو کيا ڏکڙ هي (نيت) جهان وُه هو ھاٿي کا کب
 هو گذار “ کري شير ساڀي سي اسکي فرار “ غضب سي اگر ماري وُه اپنا
 کھاگ “ جو هون کوھ کي پاؤن تو جاي پھاگ “ پيدائش بهي اسکي جنگل
 هي مين هوتي هي

ارڻا بهينسي کي اوصاف مين

ارڻا بهينسا بهي بڙا زور اور آهني پيڪر هوتا هي سينگ اسکي ايڪ گرسِي
 ڪچھ بڙي نيت نڪيلي اور رنگ آيسا سياه چکنا گوبا تيل ڏهلتا هي دلير
 استدر ڪه شير سي نهين ڏرنا ھاٿي سي بهي خطرہ نهين ڪرنا اگر دو ارنون
 مين ايڪ شير آ جاتا هي تو اسکو گيند بنا ڏالتي هيڻ ايڪ سينگون پر اُٿا
 دوسري کي طرف پيٽڪ ديتا هي دوسرا اُسي طرح اسکي طرف اُجهال ديتا
 هي غرض جب تلڪ اسکا دم نهين نڪلتا دم نهين ليني ديتي ڪهڙ ڪهڙ
 شهرن مين بهي ايسي لڙاي بادشاه وزير کي حضور هوتي هي اور ديکھتي

والون کي تعجب سي هوش کھوئي هي سواي اُسکي ٻيه حيوان صورت ڏيو
سيرت آپس مين بهي ايسي لڙئي هين ڪه بدن سينگون سي چهن جاني هين
اور ساري اعضا غزال بن جاني هين ايسي ايسي آوچڙين باهم چلتيان هين
ڪه ڏيکهنئي والون کي ماري هيست کي جانين نڪلتيان هين اور بعضا ايسا
حيوت هوتا هي ڪه اڪيلا هاڻهي پر ڏوڙ پڙتا هي چنانچه نواب آصف الدوله
مرحوم جاڙي کي موسم مين ايڪ دن بگيري کي جهيل کي جنگل مين شڪار
ڪهيلي تي ڪه ڪي اڙي نڪل آئي بندوقين ان پر چلني لگين ڪه ايڪ ان
مين سي جهڙجڙاڪر نواب حسن رضا خان مرحوم کي هڻني کي طرف ڏوڙا
اور پڇيلي دهر ڪو اُسکي سينگون پر آڻيا ڪر ايسا ريل ڪه گر پڙي سنڀل نسڪي
غرض نواب مرحوم کي تو خير گذري پر هڻني زخمي هوي اور اڙنا گوليون
سي ندان مارا گيا اور شهري بهينسا تو فقط لکڙهاري بڻجاري هي کي ڪام ڪا
هي ڪه وي لکڙيان يا گرين اُس پر لادين اور همراه اڻي لئي پهرين مگر اُسکي
ماده ڪا دوده بهت ميهڻا گاڙها سفيد چڪنا هوتا هي اگر تازه دوها هوا لاهريئي
تو فربه هوي اور ضعيف توانا اسي سبب اڪثر پهلوان زور آور مداومت اُسکي
ڪرتي هين اور هر روز بعد ورزش کي پستي هين ليڪن اڙي ڪا دوده شهري
بهينس سي مفيد تر هي رنگت اُسکا خال خال بهورا پي هوتا هي ليڪن اڪثر

سياه هي ڏيکھڻي مين آيا هي (قطعه) هوا هي جسم يون اسکا سيه فام “
 كه شير اسکا هي مثل آب حيوان “ نه پيوي كسطرح هر ايڪ اسڪو “
 بڙهانا هي سدا وه شيره جان “

گجراتي بيل گاڙي و غيره کي بيان مين

اور اس سرزمين کي بيلون مين گجراتي بيل سب طرح سي اچها هي هر
 چنڊ كه ناگورا بهي اور بيلون سي بهرتبه بهتر هي ليڪن اسڪو نهين لکنا صورت
 شڪل اس کي نهايت خوب ڏيل ڏول نهٽ خوش اسلوب قد و قامت مين
 بهي بلند بادشاه وزير و فقير هر کي کي پسند تدم آيسا چلي كه رهوار ترڪي
 نه پهچي سڪي ڏوڙي اتنا كه چالاڪ تاري پيچي ره جائي يون سنا هي كه
 سابق بعضي اشرار عيار احمد آباد گجرات مين وهان کي بيلون ڪو گاڙيون مين
 جوت سوار هو رهڙي ڪو جنگل مين آئي تهي اور مال متاع مسافرون سوداگرون
 ڪا لوٽ لڄائي تهي هرچنڊ سوار گهوڙي ان کي پيچي ڏالتي ليڪن ان کي
 گرد پي نپاتي اور به بهي مشهور هي كه گاڙي خاص اختراع اهل هند ڪا هي
 بيٺهڻي والي اس کي گرمي سردي آنڊهي مينه مين نهايت آرام سي رهي

ھين رُوپي کي سَنگُڙيان اُور ساوَنگيون مِين ٿالين جهاڻجھ جُورن مِين زَنگ
 لڳوا بندھوا رکھوا سَوار ھوکر ٻڙي ٿيڻي سي ميلِي ٿيلِي مِين پيرَتِيان ھين يا
 باغون کي سيرين کُرتيان ھين واقعي اُنکي آمد سي تماشايون کي ھوش و
 حواس جاني ھين گويا جھن جھن کُرتي ھوئي پريون کي تخت چلي آتي ھين
 (بيت) جھان ھوتا ھي پُون اُنکا گُدارا “کسي رھتي ھي وھان تابِ نظارا “
 کھان ھوتا ھي حاصلِ لُطفِ ديدار “ھرايڪ بن جاي ھي بس نقشِ ديوار “
 جو اس مِين اُٺھ گيا پردھ ھوا سي “جھمڪڙا ايڪ نظر آيا ادا سي “ جو وھ
 بجلي کي بيبي پُون سامني آئي “ تڙپھ ڪر اُسکي آگي لوٽ ھي جاي “
 اُور صاحبِ عصمتِ بيميون کي رتُون پر گھٽاڻوپ ٻڙي ھوئي چانڊيان
 کسِين ھوئين کيا دُخلِ کھ ايڪ مُو برابر اُن مِين رخنہ يا سُراج ھوئي چُٺاڻجھ
 نواب خانڊوران و مظفر خان مرحوم کي ناموس کي رتُون پر بيشتر مڙتي
 ميلِي چانڊيان ھوتين تين عليٰ هذا القياس ميانن پر بيبي با وجودِ اُسکي
 کھ ايڪ بياڻي مير بخشِي تها اُور دُوسرا ھفت هزارِي في الوقع تقاضا غيرت کا
 بيبي ھي کيُونکھ جس کا ميانہ رتہ ايڪ جھمڪڙي کي ساڻھ نڪلي مقرر
 تماشايون بازاريون کي جي مِين آوي کھ اس مِين کوئي چمڪ چانڊي
 رشڪ پري جلوه گر ھوگي پس زباني سَاري کي رتہ يا مياي کا پُر تڪلف ھونا

بعضي بعضي تڦه اميرون کي نڙديڪٽ پئي سڃت معيوب هي اصل ۾ به هي ته
سوري اُسکي في الحقيقت اچهي هي طور طرز اپني اپني پسند پر موقوف هي
پر هڪڙوئي بهت بري اور سوي اس کي بهي بهت سکھ پائي هن فراغت
سي چار آدمي گپ شپ ڪرتي هوئي بيٺي چلي جاتي هن اور سفر مين
گيفيت حضر کي اُتاهي هن ليکن اس کي پهتي دو هرتي هن جهڙي دار
هو يا منڍي اگر ڏهانجا اس کا ڪجهه جهڻاپي کي ساڻه هلکا هو تو منجهولي
کهلايگي اور بهت جهوئا اور سُڪت هوگا تو گيني اس کي بيل بهي حد جهوئي
هوتي هن انهن گيني کهتي هن قسم هن انکي عليحدہ هي اور چار پهريون
کي رته وه اس سي کهين بهتر هي به نسبت اُسکي اونجي نيچي سي کم ڪرتي
هي هڪڙولا بهي اس مين نهوڙا لکنا هي امير اُمرا کي واري کي قابل هوتي
هي في الواقع بعضي تو آيسي هي خوش ڏول سُبڪ نقاشي دار هوتي هي
که ديکهي والي نقش ديار بن جاتي هن اور ساز بهي اس پر باناتي سادي يا
کارجوبي وغيره نيٺ صفائي اور چمڪ کي ساڻه اگر سورج اُسوکت زمين
پر هووي تو اپني رته سي اتر اس مين آبيتهي اور راجه اندر بهي ديکهي تو
اپني تخت پر پور پاؤن نرکي پر ساڻه ان خويون کي بهي اُمرا اس مين براي
تفنن طبع کهو کهو سوار هوتي هن اور بعضي بزي آدمي ميرزا منش هرچند

ڪه ڇڙهتي ڪم هين ليڪن هر موسم ڪا ساز اُنڪي سَواري ڪي رتھ ۾ ھوئا ھي
 ڄُناڻچھ گرميون مين ڪس ڪا اور برسات مين موم جاميڪا جالون مين باناني
 پر اڪثر اُس مين مهاجن صراف جوھري مُتصدي سوار ھوئي ھين يا عورات
 ھندو مسلمان ڪي اور بعضي آوباش بيگمين يا بانڪي ڪسيان اپني رتھون ۾
 نہايت جھڳھماتي ساز سڄوا بيلون ڪي گلون مين گھنگھرو سينگون ۾ سوني ڪي
 سنگوليان ھرچند ڪه اور سواربان ٻي صاحب سليفه لوگون ۾ اور ڪاريگرون
 ۾ بتواين اور بنائين ڄُناڻچھ ملوڪ و سلاطين ڪي واسطي تخت و نالڪي
 اميرون ڪي لشي جھالر دار پالڪي اور شھزاديون وزير زاديون و امير زاديون ڪي
 واسطي مھاڏول چوندول سڪڻپال مياي اور غريبنون ڪي عورتون ڪي لشي ڏولي تا
 ڪوئي نجيب زادي اشراف زادي پياده پا نه نڪلي اور اُس ڪي قد و قامت
 ڪو ڪوئي نا محرم نه ديکبي

گھڙيال و غيره ڪي ڏڪر مين

اور پھانڪي ھنرمندون ڪاريگرون ڪا ايڪ مُخترع گھڙيال ھي ڪه اُسي سي دن
 رات ڪي گھڙيان ساعتين دريافت ھرتي ھين شڪل اُسڪي گول ڪندھ دل اُنڪل

بهر سي ڪُجهَ زياده خواهه جهوڻا خواهه ٻڙا ليڪن اڙدهات ڪا ٻڌتا هي اور طريقيه
 گهڙي ساعت کي جانئي ڪا پون هي ڪه ڪسي مڪان مين اُس ڪو لڻڪاڪر ايڪ
 طاس پر آب مين ايسي نانبي کي ڪٿوري ڪه بلندي و پنهائي اُسکي ٻاره انگل
 کي هو اور ايڪ سورخ اُسکي پيندي مين اتنا جس مين پانچ انگل کي سلائي
 ايڪ ماضي سوني يا روپي کي آوي جوي ڏال ديتي هين پاني اُس مين
 آهسته آهسته آي لڱتا هي آخر ايڪ گهڙي کي عرضي مين وه بهر ڪڙوب جاني
 هي تب اُس پر موگري ايڪ بار ماري هين ووهين آواز ايڪ لهنڪا سي
 نڪلي هي اور دور تلڪ جاني هي سني والي معلوم ڪري هين ڪه ايڪ گهڙي
 گذري غرض رات دن کي چار چار حصي ڪئي هين اور هر ايڪ پاڻو ڪا نام بهر
 رکها هي ليڪن گهڻا ٻڙهنا اس ڪا رات دن کي ڪمي زيادتي پر هي اور وه نو
 گهڙي سي زياده اور جهه گهڙي سي ڪم نهين هوتا خلاصه ٻه هي ڪه جب ايڪ
 گهڙي تمام هوتي هي تب اُسي ايڪ بار بجاتي هين اور دوسري کي بعد دو بار
 بهان تڪ ڪه بهر پورا هو بعد اس کي از سر نو موافق بهر کي گهڙيون کي
 متصل بجاتي هين اور دو بهر کي وقت دونا اُسي شام و صبح ڪو چوڻا اور اُسڪا
 ناون گجر هي سواي اُسکي شيشه ساعت ٻي اُسي ڪام ڪا هي ليڪن جس
 جلبي مين وه هو وهين کي لوگ اُسکي سبب گهڙي ساعت کي احوال سي

واقف هوتي هين صورت اُس کي پڻ هيءَ اڪي شيشي مين ريت ٻهرڪر
 اُس کا منهن دوسري کي منهن سي ملاڪر خوب مضبوط باندھتي هين ليڪن ريت
 دوسري شيشي مين آڻي لڳتي هيءَ جب كه تمام آڇڪتي هي معلوم هوتا هي
 كه اڪي گھڙي گذري غرض اسي طور سي دن رات کي گھڙي ساعت کو
 معلوم ڪرڻي هين راقم ني ان صنعتون کو ڪجهه فخرية سمجهڪر نهين لکيا فقط
 خلاصه آلتواريج کي مصنف کي بيعت کي هي ڪيونكه ان اُور مين مصنوعات
 اهل فرنگ کي اسي اسي اپني ديکھني مين آڻي هين كه هند کي اگلي
 پڇھلي ڪاريگرون ني ڪهڻو خواب مين ٻي نه ديکھي هونگي بنانا تو درکنار هان
 تعصب کي بات نرالي هي پر خدا حق کا والي هي

پڻ چند سطرين علم اهل هند کي بيان مين
 علم ٻي هندوون کي بيان ايتني هين كه ان کا بيان وار لکھنا نپت ڪڏهن هي
 كه اُس درياؤ کا اور ڇپور ڪسي پيراڪ ني نهين پايا اور اُس کا ڪنارا ڪسي
 بهڻي ڏوٻڻي کي هانئنه نهين آيا اسي مين سي اڪي بيد هيءَ ڪه ساري گئونگي
 بهيد اسي سي ڪهڻي هين اور دهرم ديا کي رستي وٺهين سي ملتي هين هر

بَدْبَا كِي وَهِي بُنَاد هِي اُور تپشِيون كِي نِگري اُسي سي آباد“ كِهتي هِين كِه اِس جِهان مِين پَهلي جِدھر تَدھر پاپِي هِين مَوْجود تها سِوای اُسْكِ هر مَخْلُوق مَعْدُوم و مَعْقُود مِگر بَش اَكْهي بَر كِي اِيك پَتِي پَر اُسْكِ سَمَح كِي اُوپر اَنكُولْهي برابر قد سي سوتا تها كِه خَالِقِ مَطْلُوق نِي اُسْكِ نَاف مِين اِيك كَمُول كا پَهول پيدا كِيا اُور اُسْكِ اندر بَرَمَها چار سِر اُور چار هانْه مسميت آدَمِي كِي شَكْل خَلَقِ هُوا وَهِي اِس فِرَقِي كِي نَزْدِيك واسطه پيدايش كا لَهرا اُور بيدِ آسَمَائِ اِلَهِامِ رَبَّانِي سِي اُسي كِي زَبانِي سَنَّاگِيا چُنايْجِه اب تَلَك كِه هزارون بَرَس كُذَرِي هِين ساري چَهولِي بَرِي هِنْدُو اُسْكِ حُكْمُون كو مَانْتِي هِين بَلَكِه اِبْنِي دَهْرَم كِي بُنياد اُسي كو جَانْتِي هِين پَر بَرَمَها كِي پُونِي مَنُو نِي اُپ نِشَد كو تَرْتِيب دِيا اِيك اَنگ اُسي بيد كا هِي اُور اُس مِين بِيان وَحْدَانِيَّت كِرْدِگار كا اُور طَرِيقَه مَعْرِفَتِ پَروردِگار كا تَفْصِيل وار لِكْها هِي بَعْد اُسْكِ اُسْكِ بِيْتُون پُوتُون نِي كِهت شاسْتَرِيْعِنِي چِه كِتابِين اُسي بيد سي اخذ كِرْكي بِنائِين اُور اُنْكي بِيچ مَاهِيَّت و شِناخْت مِين مَعْبُودِ مَطْلُوق كِي بَهْت سِي دِلِيلِين ثَابِت كِين لِيكِن يَه عِلْمِ اِلَهِي و طَبِيعِي و رِياضِي و مَنطِق و مُناظَرِي پَر مَوْقُوف هِي اُور بِي چَهون آپس مِين بَعْضِي مَقْدَمات كِي بِيچ مَوافِق هِين اُور بَعْضُون مِين مُخْتَلَف سِوای اُسْكِ اَكْثَر مُباحْثِي مُناشْطِي كِي رَوْتِي كِه هر اِيك دانا و

فہم فی بقدر اپنی دانائی و طبع کی رسائی کی پیدا کی ہیں انہیں کتابوں کی سیر کی نتائج ہیں ☞ پہلا نیا شاستر مصنف اُس کا گوتم نیایکت حاصل اُس کی مضمون کا یہ ہے کہ کارج کارن کرتا یعنی فعل و سبب و فاعل بغير کړي چیز موجود نہیں ہوتی اس لیے فاعل حقیقی بی جہت کړي فعل نہیں کرتا لیکن مختار ہی بندي کی کیا طاقت کہ اُس میں دم مار سکی یا اول و اوسط و آخر میں دخل کری جیسی کھار مٹی کی وسیلی سی ہانڈی موافق اپنی مرضی کی بناتا ہے اور جس کام میں چاہتا ہے برتنا ہے اُن دونوں کی مجال نہیں کہ کہیں ایسی بنا ویسی نہ بنا یا یوں نکر وون کر اسی طرح مخلوق اپنی خلقت میں خالق کی ارادی کی آگي بی مقدور ہے اور مجبور ☞ دوسرا ویشیشک شاستر بنائی والا اُسکا سوامی کنڑا اُس سی یہ ظاہر ہوتا ہے کہ مدارِ کار وقت پر ہے جو کام غیر وقت کیا جائیگا سواي حسرت کچھ ہاتھ نہ آئیگا چنانچہ اگر کسان بی موسم کچھ بوویگا اپنی بیج بھی کھوویگا گو مینہ برسی یا سیچي پر کھیتی میں ایک دانہ نہ اُگیگا اور اُسکو سواي ثمر یاس کی کچھ پہل نہ ملیگا پس جو کچھ ہے سو زمانا اُسی کی پرستش کیا چاہی بدون اُسکی تاثیر فعل کی محال ہے اور معدوم کا موجود ہونا اشکال ☞ تیسرا سانکھ شاستر جمع کړي والا اُسکا سوامی کپل اُسکا

ماهر حق و باطل کو جدا کر سکتا هي ڪهني هين ڪه جو شي ڪه چيڙڙي جهوني
 ديکھني مين آوي وه ان آتما هي اور فاني اور جو ايسي نهيو وه آتما هي اور
 باقي غرض جسم کو فنا هي اور روح کو بقا پس آتسي کو چاهي پهان تڪ
 سعي ڪري ڪه ان آتما سي آتما کو جب چاهي جدا ڪردي اور پرڻ آتما يعني
 بسيط محض سي ملي ٿو چوڻها پاتنجل جامع اسکا سوامي اننت حبس دم کا
 طريقه انهنين سي نڪلا هي اس کي مشاق کا آينه باطن ايسي جلا پاتا هي ڪه
 هر ايڪ کي دل کا بهيد اس پر کهل جاتا هي حال مين اگلا پڇهلا احوال جسکا
 چاهي ڪه دي اور اس مين مو برابر فرق نه پري جسم ظاهري بهي اسکا اتنا
 سبڪ هو جاتا هي ڪه جس وقت اراده ڪري باو مين اُڙي اور پاني پر پري ٿو
 پانچوان ويدانت شاستر مؤلف اسکا بياس ديو عالم اسکا صاحب توحيد هوتا هي
 وحدت اسڪي آنکهن مين ايسي سمائي هي ڪه دوي نظرون سي گر هي جاتي
 هي ڪثرت کو وهي سمجهتا هي اور وحدت کو يقيني عقيدة اسکا بهه هي ڪه هر
 چنڊ کائنات اسي سي هي ير جو ڪجهه هي سو وهي هي غرض جو مٿي کو ڪوڙي
 سي اور لهر کو پاني سي جهڪ ڪو سورج سي نسبت هي وهي موجودات کو
 اسڪي ذات سي ٿو چوڻها ميمانسا شاستر ترتيب ديني والا اسکا سوامي جين
 جاننا اسکا سب شاسترون پر مقدم ڪيون ڪه صاحب تعلق کا عمل اسي پر هي

ڪهڻي هين جو ڪجهه هي سو عمل هي هي سواي اُسکي هين جب تلک ڪهيت
 والا نه جوتي بويگا ڪهيت سي ڪيا خاڪ ليويگا جسني جو بويو وهي اُٿايا حاصل
 پيه هي ڪه مفسلي دولت نيڪي بدي پيهشت و دوزخ نتيجه عمل کا هي اور
 سواي ان چه ڪي ۽ دهرم شاستر برهنا هي ڪي فرزندون ني بيد سي نڪالا هي
 ڪام ڪاچ ڪسب چلن ڪه برهن چهتري بيس سودر ڪي گذران ڪي هين اُسکي
 وهي بنياد هي اور چار آسرم يعني چار طريقي برهه چرچ گرهست بان پرست
 ستياس وغيره رياضتين عبادتين خير خيرات دان پن برت جس وضع سي ڪه
 چاهي اور هر ايک گناه ڪافاره لغزشون کا چاره انواع و اقسام ڪي جهڙي قصي
 کا فيصله عدالت کا رويه اُسي سي ماخون هي اس علم کو فارسي عربي زبان مين
 فقه ڪهڻي هين ۽ بياڪرن ايک علم هي ڪه سنسڪرت ڪي زبان ڪي مفرد
 مرکب ڪلمون ڪي بناون کا جاننا اور ايک حال سي اُنکو بحال ديگر گردانا
 پرتييون ڪي عبارت کا ٿيڪ پڙهنا اسي پر موقوف هي جب تلک اس علم
 مين مهارت پيدا نڪريگا اُنڪي عبارت درست نه پڙه سگيگا جا بجا ٿيوڪرين
 ڪهاڻيگا آخر گريگا اگر کوي چاهي ڪه بدون نحو صرف ڪي مشق ڪي عربي
 عبارت صحيح پڙه سڪي يا اُس زبان ڪي ڪتابون ڪي مطلب جون ڪي تون
 ڪه سڪي ڪيا مجال ويسِي هي بدون اُسکي مشاقي ڪي سنسڪرت ڪي ڪتابون

پر رَوَاني اُمرُ محال ڪهڻي هين شيش ناگ ڪه حامل زمين اُنڪي عِندي مي
 هي اُسني اُسڪي شرح ڪي هي سِواي اُسڪي اور بهي ڪُني داناون ني اس فن
 مي قاعدي قانون ايسي ايسي بناي ڪه مبنديون پر مُشڪل مُشڪل مشلي
 آسان هو گئي ۽ هنده پُران يعني علم توارخ جو کوي نفوس قُدييه ڪا حال
 اور عالم ملڪوت ڪا احوال خلقت ڪي پيدا هوني ڪي تفصيل و حقيقت قيامت
 صغرا و کبرا ڪي ڪيفيت راجاون ڪي افساني نيشيون ڪي قصي دريافت ڪيا
 چاهي ۽ اُسڪو پڙهي ۽ ڪرم بيمڪ ڪيا نادر ڪتاب هي ماهر اُسڪا ڪوڙهي ڪلنڪي
 گونگي بهري اندهي ڪاڻي لولي لنگري لنگي ڪو سِواي اُنڪي جو آزاري ڪه هميشه
 تپ مين چلنا هي اور چسڪا سدا پيت چلنا هي جب چاهي بتا دي ڪه
 فلائي عمل ڪا پيه نتيجه هي ڪه تو ني اگلي جنم مين ڪيا تها اور اُس سي
 چڻڪارا اس دان پُن سي يا اس برت رياضت سي پايوگا اگر اُس شخص ني
 اُسڪي ڪهني پر عمل ڪيا خدا ڪي فضل سي ترُت چڻگا هوا ۽ لياوتي ايڪ
 ڪتاب علم حساب مين هي اُسڪي مهارت سي مُشڪل مُشڪل مشلي حساب
 ڪي اور دُشوار دُشوار عقيدي دقيقي هندسي ڪي حل ڪر سکتا هي ۽ بيدڪ
 بديا علم طب هي مشاق اُسڪا انسان ڪي بدن ڪي ماهيت برسي پانو تلڪ
 جس طرح سي ڪه چاهي چائنا هي اور اعضا ڪي جوڙ توڙ ربط وضع هيئت

نبض کي کیفیت مزاج کي حقیقت بخوبی پہچاننا هي بلکہ تشخیص هر ایک
 بیماری کي اور تدبیر هر ایک آزاری کي اُس سي هو سگني هي اکثر اوقات
 بگزي هوئي مرض کي دوا اُسي سي بن پرتي هي باقي اُس علم کا اگرچہ بیاس
 دیو هي لیکن اور بھی دانائون ني اُس فن میں نسخي معقول معقول تصنیف
 کي هي اور جا بجا رواج ديي هيں جو تک بدیا علم نجوم هي خواننده
 اُسکا ستارون کي درآمد برآمد کا وقت هر ایک برج میں بتا سکتا هي اور
 انسان کي طالعون کي سعادت محسوس بلکہ رفع محسوس کي تدبیریں چاند
 گہن سورج گہن کي ساعتیں اور تاثیریں جتا سکتا هي اهل عجم و عرب اس
 علم کو انبیاء کرام سي نسبت ديتي هيں لکن هندو اس کي ظہور کا سبب
 آفتاب کو جانتی هيں اور ایک آد اُن میں سي بید کو بھی اس کا مأخذ
 کہتا هي ۽ ساندريک بدیا خواننده اُس کا آدمي کي ہاتھ کي لکیروں اور
 مائھی کي جینوں کي ملاحظي سي چال ڈھال کي طریقي سي اور بعضي
 اعضا کي خال و خط سي بُرا بہلا احوال آئندہ بتا دیتا هي ۽ شگن بدیا دانندہ
 اُس کا انسان حیوان چرندي پرندي کي آواز سي شگن لیکر حقیقت حال
 سي اور اُسکي مال سي اطلاع بخشتا هي اور یہاں کي لوگوں میں وي شگني
 مشہور هيں ۽ سربدیا جانتی والي اُسکي داہني بائیں نٹھي کي سانس سي کہ

هر روز ايڪ وقت معين پر آتي جاتي هي سائيل ڪو نيڪي ٻڌي سي خبردار
 ڪرتي هين ۽ آگم ٻڌيا اُسڪي پڙهني والي ڪو طرح طرح ڪي پڙهنئين ياد سحر و
 جادو ڪي چلن مين استاد جس باو بناس ڪو اراده ڪري ايڪ آن مين بندھوئي
 عالم جنات اُسڪي سامهني سر جهڪاي ڪڏهن ڪڏهن بيماريون ڪي دوا ڪري
 بڙي بڙي آزاريون ڪو چنگا ڪري دولت و منفعت جيتي چاهي پيدا ڪر لي
 ٿوڻا گهاٽا ڪهو ندي دوستيون ڪو اُٻي نهال ڪري اور دشمنون ڪو بائمال ۽ گادرو
 ٻڌيا اُسڪا عالم سائپ بجهو و غيره ڪي مشنرون ڪا حڪم هوتا هي اُنڪي ڪاڻي
 ڪي چڙهي هوي لهر چاهي تو اُٿار لي اور اُٿري ڪو چڙهوي سواي اُسڪي منتر
 ڪي زور سي جسڪو اُن مين سي چاهي حاضر ڪري بلڪه حسب نسب ٻي
 هر ايڪ سائپ ڪا ڪه سواي ۽ دهنڪ ٻڌيا آگاه اُسڪا ڪرتب تير اندازي ڪا
 جيسا چاهي جانتا هي اور ڪامل اُس فن ڪا قوت طبعيت سي وقت پر ايڪ
 تير سي ڪيتي هين تير نڪالڪر دشمن ڪي سيني ڪو چهاٽا هي ۽ رتن پرچها
 اس هنر ڪا جاتي والا لعل موتي هيرا پٽا پرڳه ليتا هي بلڪه هر ايڪ جواهر
 ڪا عيب هنر بتا ديتا هي ڪوي سنگريزه نهين ڪه اُس ڪي خاصيت و پيدائش
 ڪا حال اُس پر ظاهر نهين اور ڪوي نڳينه نهين ڪه اُسڪي ماهيت سي وه ماهر
 نهين ۽ باسٽڪ ٻڌيا يعني معماري اُسڪي مشاقي سي قسم قسم ڪي عمارتين

طرح طرح کي پهلوارِ بان حوضِ نهرين ٻاڻين شايسٽه بنا سگهيا هئي اور هر ايڪ
 مڪان خاص کي خواصِ مفصل بنا سگهيا هئي ۽ رساين ٻڌيا به علم اڳر سڀئي
 تو سونا روبا تانبا پاره وغيره بخوبي مار ليوي بلڪه رانجه سي روبا سونا بنا کر
 دنگها ديوي اسي صنعت کو مهوسي ڪيميا گري ڪهتي هين ۽ اندرِ جال ايڪ علم
 هي عالم اسکا انواع و اقسام کي طلسم بناتا هئي اور عملِ تسخير کي باعث
 سي ايڪ عالم کي دلون کو لڳاتا هئي جب چاهي جان کو اپني تن سي
 نکالي اور نوسري کي بدن مين ڏالي سواي اسکي آيسي آيسي اچرج اچڻي
 دنگها کي ڪه ساري خلقت بيچڪ ره جاي ۽ گاندھرب ٻڌيا يعني علمِ موسيقي
 اسکي عالم پر چه راگ تيس راگني کي ماهيت تين گرام کي حقيقت سات
 سر کي نسبت ڪل جاتي هئي “تک دهر ٻڌ گيت سنگيت کي ريت اسي
 مي بن آتي هئي” جس راگ کو چاهي نجيه نجيه سي گائي “اور جس
 ساز پر اراده ڪري بخوبي بجائي” ناچنا تو آيسي گني کي آگي بات هئي “
 ڪيونڪه لي تال کي مپت ڪمپت اسيڪي هاڻه هئي ۽ نت ٻڌيا اسکي دريافت
 کا فائده بازي گري چالاس دستي بتي بازي وغيره هي اس فن کي مشاق آيسي
 آيسي ڪرنب ڪسب دنگهاتي هين خصوصاً رڻڊيان اُنکي بلاي بي درمان جوان کو
 بوڙها ڪرين اور بوڙهي کو جوان بانس پر گود مين لڙکا لي چڙه جارين رني پر

دَوَڙِي چَلِي آيَن هُونٿُون کي سَهاري سِي مَوَتي پَرُوڻن بڙِي بڙِي نٿَکھنُون کي
 گيان ايڪَ اَن مِين کھوڻن غرض اُنکي چالاڪيان بي باڪيان دھيان مِين نھين آئين
 پھر زبان کيُونکر کھي اُور قلم کي طرح لکھي بَعْضِي تَو اُن مِين نٿَنيان کھلاتي هين
 اُور بَعْضِي بهان مَتِيان هَ رِسڪَ بَدِيا ايڪَ عَلم هِي اُسکي جَانِي سِي قِسْم قِسْم
 کي مَرَدُون کي اَحْوال اُور طَرَح بَطَرَح کي رَنڊِيُون کي اَطوار دريافت هُو جَانِي
 هين اُور اُن کي عِشَق و مَحَبَّت کي رَوِي طَرِيقِي بَحْوَبي سَمجھ مِين آتي هين
 هَ گچ شاسٽر ماهر اُسکا هانڀي کي نيکي بَدِي عَمَر بلڪه هر ايڪَ اُسکا عيب
 وهنر بَحْوَبي پُهچائتا هِي سِوِي اِس کي هر ايڪَ بيماري کي علاج کا سَلِيقَه اُور
 اُسکي تَنَدُرَسْتِي کي حِفْظ کا طَرِيقَه جِس طَرَح سِي کِه چاهِيي جَانِتا هِي هَ سَالَوَتر
 بَدِيا اُسکي دانِسْت کا نَتيجَه پَه هِي کِه گھوڙي کي عيب هنر رَنگ ڏهنڪ و
 غِيرَه بي تَأمَل پُهچان لي بلڪه جو عيب بَجھيرا آيندَه نِکالِگا اُس کُوڻي آئِمال
 بَتَلا دي اُور اُسکي هر ايڪَ بيماري کي دَوَا مَوافِق قاعدي کي کَري اَغْلَب هِي
 کِه اِس بات مِين مَچُو کي

چند سطرین سیرت مین هندوستان کي فقیرون کي اور بیک مین اُن کي
گروھون کي

پہلي گروه ستاسيون کي طريقه اُنکا خواهش نفساني و لذت جسماني کا چھوڑنا اور
رياضت شاقه مین تکليف ما لا يطاق سي منہ موڑنا بدن کو یہاں تلک مٿي
لگائي رکھتي هين کہ تہیں جم جاتين هين اور بالون کو اسقدر اُچھائي رکھتي
هين کہ لٿين بندہ جاتين هين دن رات دھيان معبود سي لگائي اور اُس کي
بندگي مین سر جھکائي رھتي هين نہ کسي سي علاقه نہ کسي چيز کي تمنا سر
سي پاؤں تلک ننکي بھپھوت سراسر ملي ننک و ناموس کو سجي راہ مولا
مین کیا کیا صُعبين سہتي هين اگرچہ ظاہر اُنکا خراب حال هي ليکن باطن
داتا کي فيض سي مالا مال هرچند انھون لي بناي جسماني برباد کي پر عمارت
روحاني آباد کي ايک فرقہ اُن مین سي چپ ساڏهي اپني نفس سي مباحثي
مناظري کر رھا هي کسي لي اپني تن بدن سي دست بردار هو آسمان کي
طرف هانہ بلند کر دامن مطلوب کا پکڑا هي کوي درخت مین اُلٿا لٿک کر
نفس امارہ کو تپشا کي آگت مین جلانا هي بعضا اپني عبادت کي مقام مین
صبح و شام رام سي لو لگائي کھڑا هي کوي اس جہان کي دید چھوڑ سورج
سي لٿکي بانده اُس عالم کو دیدہ دل سي ديکھ رھا هي غرض يي لوگ

اوقات اپني جب تب هي مين گذارتي هيئن اور هر آن مين اپني نفس کو
 مارتې هيئن انکي عبادتون کي چلن کڻهن هيئن دوسري کي کيا طاقت که انکو
 ادا کر سکی بلکہ ان پر دهیان پي دهر سکی مثل مشهور هي جا کا کام تا
 هي کو چهاجي اگر اس گروه کي هر ايک قوم کا نائون اور راه و رسم کا بيان
 عبادتون کا تمام عنوان لکھني مين آنا تو قصه بهت بڑا جاتا ۽ دوسري جوگيون
 کي بي بهي اپني خدا کي ياد دن رات کيا کرتې هيئن اور جس دم کي کثرت
 سي سيکڙون برس چيا کرتې هيئن با وجود بار رياست انکا جامه خاکی آيسا هلاکا
 هي که هوا مين اڙتي هيئن اور پاني پر پوڙتي هيئن عمل کي زور سي جب چاهين
 اپني روح کو نکالين اور دوسري کي جسم مين ڏالين جسکي شڪل چاهين بن
 جائين غيب کي خبرين که سنائين راکھ سي تانبي کو سونا کر دين جادو کي
 زور سي ايک عالم کو موه لين پيرون سي ان کو صحبت بيتالون پر انکي حکومت
 مرتې هوئي آزاري بات مين چنگي کرين پراي من کي ترٿ بوجه لين بي
 پروا ئي نا آشنائي انکي ريت سچ هي که جوگي کس کي ميت هرچند که
 منتر جمنر مہوسي کيميا گري مين سناسيون کو بهي سکت هي پر جوگيون کي ان
 کامون مين شهرت بهت هي ۽ تيسري بيرايون کي سچ سچ پيه تو بيرايگ مين
 بهري اور جوگ مين کھري هيئن اوقات انکي بڙي مزي سي کڻي هي دن رات

اُڻي اُڻي طور کي تپشا مین لڳي رھڻي ھين اور رام کي نيھہ ميں پڳي خلقت
 سي وارستہ خالق کي آڳي دست بستہ هر ايک اُڻي اُڻي مَرشدون کي راه پر
 چلڻا ھي اُسکي پڳ ڏنڏي سي باهر نهيں نڪلڻا اڪثر اهل مذاق اُن ميں
 استئين اُڻي خدا کي وحدت و معرفت ميں بنا بنا صبح و شام گاتي ھين اور
 رنگ برنگ کي ساز بچاتي ھين اُن کي عقيدتي ميں خاص عبادت معبود کي
 اور راه کُشود کي پيڙي ھي کُتني حالت وجد ميں آکر بي ساختہ ناچڻي لڳتي
 ھين بلڪہ چرخ مارتِي پورتي ھين اُنکي نزديڪ خلاصہ عبادت کا اور طريقہ
 هدايت کا پيڙي ھي يھان تک کہ اس کيفيت ميں جس تي ايک قدم بھي
 دھرا اُڻي اعتقاد ميں ايک درجہ منزل مقصود کا طي ڪيا بعضي اسکا نام
 زبان ھين سي ٿيڙي ھين اور اُسکي ياد کي سمرنن پھيڙي ھين کُتني مراقبہ
 کي خاص خاص صورتونکا دھيان باندھي بيٺي ھين بہتيري بيدانت شاستر
 کي مطالعي ميں لڳي ھين کہ واحد مطلق کي وحدت کي اسرار و معرفت کي
 آثار دريافت کرکي اُڻي خانہ دل کو پر نور ڪرين اور اُسکي تاريخيان دور
 ڪرين ان ميں بھي بہت سي فرقي ھين هر ايک اُڻي اُڻي پيشوا کي نام
 سي پکارا جاتا ھي ۽ چوڻي نانک پنھيون کي اداسي بي بي ھي کہلاتي
 ھين سرگروہ انکا بابا نانک بي بي اُڻي پيشواون کي ارشاد کي موجب خدا

کي حمد و ثنا مہین رھتی ھیں پر انکي عبادت کا خلاصہ پہ ھي کہ مَرشدون
 کي بنائي ھوئي دھري چھند کيت گا گا کر سني والون کو محفوظ کریں اور
 کسي چيز پر دھيان نہ دھریں ۽ پانچویں جتیون سیوارون کي بي بھي کڑی
 کڑی ریاضتیں بڑی بڑی محنتیں کرتی ھیں چالیس چالیس دن برتی رھتی ھیں
 بھوکھ پیاس کي دُکھ مدتوں سہتی ھیں اپني جسم کو بخوبی نہیں پالتي کھاپ
 پيني کا نام بھي اکثر زبان سي نہیں نکالتی برسات بھر چلتی پھرتی نہیں بلکہ
 پاؤں بھي نہیں پساتی کہ مبادا کسي کڑی مکوڑی کو صدمہ پہنچي انکي
 بڑی تمشا جاندارون کي رکھيا ھي اسي واسطي آگت نہیں جلاتي کھانا نہیں
 پکاتي عمارت کا بنانا چراغ کا جلانا کوون کا کھانا بلکہ اُن سي پانی بھي نکالنا
 برا جانتی ھیں کہ شاید کسي جانور کي ادبیت کا سبب ھو علاوہ انکي ترکاریاں
 سبز میوي مطلق نہیں کھاتي کیونکہ اُنکي نزدیک ايسي چیزیں جاندارون کي
 مانند ھوتی ھیں اگر بہت بھوکھ پیاسی ھوتی ھیں تو موافق حاجت کي
 اپني مريدون کي گھرون سي مانگ تانگ کر کھا پی لیتی ھیں اور کپڑا لتا بھي
 ضروري ھي اپني پاس رکھتی ھیں خالق حقیقی کي قابل نہیں کیونکہ اُنکي
 مَرشدون کا فرمودہ پہ ھي کہ جیسی گھاس آپ سي آپ اُگتی ھي اور بوئی
 والا اُنکا کوئی نہیں ویسی ھي انسان و حیوانات وغیرہ کي پیدا یس بھي بلکہ

قديم سي يونهين چلي آئي هي اور عذابِ آخرت کو بهي نهين مانتی کھتي
 هين که انسان کا جسم مجموعہ چار عنصر کا هي جب وہ پاش پاش هوا هر
 عنصر اپني اصل سي مل جا يگا پهر عذاب کس پر اور کسکي واسطي چنانچه
 اسي باعث آگ پاني مردون کو دينا جس طرح که سب هندوون کي مذهب
 مين روا هي انکي نزديک بيجا کھتي هين اگر بجھي چراغ مين تيل ڈالا کيا
 فائده لطف به هي که منہ سر کي بالون کو قبائلي يا اُستره غير کي هاتھ سي
 لگوانا بدعت جاني هين اور اپني هاتھ سي اکھاڑنا عبادت خاص رياست
 انکي دنتون نکرنا منہ نه دھونا نا پاک رھنا نه نهانا اگر گوہ موت سي هاتھ
 بهر جاي نه دھوئں ناپاک نجائين اسي لي تمام هندو که صانع مطلق کو
 بر حق اور ثواب عذاب عاقبت کا بیشک جاني هين اس فرقي سي بيزار
 هين اور ان سي هم صحبت هونا بلکہ بولنا بهي روا نهين رکھتي اور يون کھتي
 هين اگر ايک طرف سي مست هاتھي مرکھنا زنجير تڑاي هوئي آتا هو اور
 ايک طرف سي سيوڑا هاتھي کي طرف جايي اور اُسکي طرف منہ بهي
 نکيجي ۞ برهمن بهي مذهب قديم کو جو بيد کي موافق شروع آفرينش سي
 رائج هوا هي مسلم جاني هين اور اُس طريق کو که کسي فرقي ني آپهي آپ
 هدايت کي لي اختراع کيا هي نهين مانتی سواي اُسکي کسي مخالف مشرب

ڪو اُپني مذهب مين نهين لائي هرچند وُه مِنت ڪري اور جو ڪوئي اُنکي
 طريقي سي برگشته هوڪر دُوسرا مذهب اختيار ڪري پهر اگر اُنکي دين کا طالب
 هو اُسکو بهي اُپني دهرم مين نهين ملائي اگرچہ بهترى سماعت ڪري اور اُس
 مذهب مين چار آسرم يعني چار آئين هين ۽ پهلا برهمه چرچ وُه عبارت
 اس سي هي ڪه بياہ نڪري اور علم ظاهري باطني کي تحصيل و تکميل مين
 لڳي ۽ دُوسرا گرھست يعني شادي ڪرکي خانداري کي کامون مين مشغول
 هووي ۽ تيسرا بان پرست اور وُه په هي ڪه جب ادهيڙ هو اور بيٺا صاحب
 اولاد تب گهريار جهوڙ ڪر جو رو سميت جنگل مين جاوي تيشا مين دهيان
 لڳاوي اور پهلون کي سواي ڪجهه نڪاوي ۽ چوٿها سنڀاس يعني سب علاقون
 سي بالکل هانڻه اُٿا ڪر سخت سخت رياضتين مُشڪل مُشڪل عبادتين بجا لاوي
 ۽ اور چار برن يعني چار فرقي هين ۽ پهلا برهمڻ کا آئين اُس کا بيد خوابي اور علوم
 حقيقي مين اوقات بسر لڳائي ۽ دُوسرا جهتري کا ڪام اُس کا حڪومت عدالت
 سپه گري ۽ تيسرا بيس کا چلڻ اُسکا سوداگري سود بڻه لينا دينا سواي اُنکي
 اور بهي ڪسب ڪرڻ ڪرڻي ۽ چوٿها سردر کا اُس کا شيوه سڀا ڪرڻي ان تينون
 فرقون کي ۽ القصة هندوستاني ڪيا هندو ڪيا مسلمان اڪثر خوش پوشاڪ خوش
 خوراڪ هئس مڪه نيڪ سيرت ملن سار وفادار چلڻ کي اچهي آشنائي کي پکي

بات کي سڄي خليق شفيق رحم دل قابل تائيم مزاج صاحب انصاف سير چشم
 آشنا درست عالي همت صاحب ديانست هوتي هين چنانجه مهاجن ايسي
 امين اگر کوي شخص هزارون ربي اپني منفي کسي صراف کي پاس بطرين
 امانت بدون شهادت رکھو اي پھر جسوقت مانگي وه بي عذر بلا توثق اسي
 وقت حوالي کري اور جو کوي خوف راه کي سبب يا کسي اور باعث اس
 قرار پر اپني ربي اس کو سونپي که مين فلاني شهر مين لونگا يا ميری عيال
 وهان هين ان کو پهتچين تب بهي وه ايک قليل نفعي پر ان کو ليکرايک
 کاغذ کي لکري پرهندي خط سي بدون لفافه و مهر اپني اس گماشتي کي نام
 پر جس کي دوکان اس ملڪ مين هي کچھ لکھ ديتا هي جب وه شخص
 اس پاس پهتچتا هي وه خوش معامله موانق اس کي لکھي کي بلا حجت
 ربي اس کي هاتھ ديتا هي تا وه جاني که راست بازون کي لين دين کا چلن
 کستدر راستي درستي کي ساتھ هي اسطرح کي نوشتي کو درسي هندي کھتي
 هين اور اسکي نفعي کو هنڌاون اور اگر وه شخص کسي کي نام پر بيجو اي
 تو اس پرزي کو معه اسکي خط وه صراف اپني گماشتي کي پاس پهتچو ديتا
 هي اور اسکي رسيد اسکو منگوا ديتا هي هرچند راه کيتني هي دور هو اس
 طرح کي نوشتي کو فقط هندي کھتي هين عجيب تر اس سي به هي اگر

ڏرسني هِندي والا سِواري مڪان مَعهود ڪِسي اُور شَهر مِين اُس کاغذ کي لُکري
 کو ڪِسي صَرف کي هاڻه بيٺجي تو وٺين لي ليوي اُور رِي اُسکي حَوالِي ڪر دي
 اِس سي ٻي ايڪ اچئي ڪي بات هي اکر ڪوئي سَوداگر راه کي ڏر سي
 اِٺا مال متاع مهانجون کي حَوالِي ڪري تو يي نيڪ طينت اِٺي اُجرت ليکر
 اِس کو جهان مالڪ کهي حَفظ و امان سي بَحس پهنچوا ديويں اُور نُقصان
 اِٺي ڌمي ليويں اِسي مُعاملي کا نا وڻ بيمان هي (بيت) جِئي هين باشده
 هِنديستان “ قابل و دانا و رسا رُتبہ دان “ جو ڪهن منہ سي وه رغبت
 ڪرين “ داد و ستد مِين نه تفاوت ڪرين “ حِلْم و حَيَا شَرَم و وفا اُن مِين
 هي “ لُطف و ڪرم جُود و عطا اُن مِين هي “ عالم اُلَم مِين به هي اُنکا
 چال “ جان تلک ديتي هين ڪيا چيز مال “ بس ٻي رکهي هين صِفات
 بشر “ ايڪ مِين مَوجود هين جگ کي هنر “

چند سَطرين سِپاه کي ڪيفيت مِين

اُور سِپاه اِس ديار کي بيشتر وفادار جان نثار نمڪ حلال خاوند کي ڪام ۾
 جان سي درگذري وفاقت چڙهي مر مٽي پيٽه ندي بيشتر پهان کي مَنجرون

جانبازنکا فاعده ڀڄه هئي جب تير گولي و غيره سي نوبت گذر جاتي هئي اور
 مٿه بهير کي ساعت آئي هئي تب گهوڙي جهوڙ ڏيتي هين اور تلوارين
 سونت ڪر اُتاري هو جاتي هين اس واسطي ڪه اکر طرفين سي ايڪڻ ڏوسري
 پر غالب آئي تو اس وقت ايسا نهو ڪه ڪجهه اور مت پير جاتي اور ڀڄه
 جي مين سمائي ڪه سار تو هين هين آواب ڪهوڙون ڪو بهگائي اور جانين
 سلامت لڄائي ڪيونڪه جان عجب چيز هئي اور نهايت عزيز مثل مشهور
 هئي جي سريڪا پاھنا ملي نه ڏوچي بار اس سي پھلي هئي پائي گريز ڪو
 ڪاٺ ڏاڻي تاهيت هاتھ سي نه چٽي گو سر ڪٿي تو ڪٿي (ابيات) بهادر جو
 نامي هين وقت ستيز “ بدن مين نهين رڪھي پائي گريز “ قدم اُنڪي
 هرگز نه پڇهي پڙين “ بهم ڪت مريں آخر ايسي لڙين “ پڙي اُن مين
 چل ڪب وه ڀڄه هين اچل “ نه هرگز ٿلين گو زمين جاتي ٿل “ اور بعضي
 زميندار ٻي پهاڻ ڪي جو ڪسي سبب حاڪم سي پير جاتي هين تو لڙائي ڪي
 وقت ڪٿي پهاڻي بند اڀني معتمد عورتن پر تعين ڪرڻي هين جس وقت انهن
 ني ديڪا ڪه حاڪم غالب آيا اور انهن ني زندگاني سي هاتھ اُٿايا اس وقت
 وي ماري غيرت ڪي سنگڊلي اختيار ڪري يڪ لخت عورتون ڪو قتل ڪر
 ڏاڻي هن پير آپ بهي ماري جاتي هين اسي فعل ڪا نام جوهر هئي پر ڀڄه

حرکت کچھ زميندارون هيئن سي خصوصيت نهيئن رکھتي بلڪه بعضي تجبا
غيرت مند بهي جس وقت ديکھتي هيئن ته آبرو ميئن بلا لگتا هي تو
بادشاهون سي بگڑ بيٺھتي هيئن جان سي گذر جاتي هيئن پر ان بان سي هاتھ
نهيئن اُٿلھتي چنانچھ راقم بي ايني والد مرحوم سي بيه نقل سني هي ته محمد
شاھ فردوس آرام گاه کي عهد ميئن پيش از نادرشاهي هماري دلي مشفقون
ميئن حسن ذڪري خان نام ايڪ سيد بهرايج کي رھني والي نواب عمده
الملك امير خان بهادر مرحوم کي رفيق تھي نہايت بامروت صاحب همت
آشنا پرست درماھه اُنکا تين سو ربي تھي ليکن بيس دن سي زياده وفا نڪرنا
ايس واسطي ته اُنکي گھر ميئن بيشتر دوستون کا مجمع رھتا تھي چوني جو چيز
چاھي وونھيئن موجود هوئي غرض مير موصوف کي پھان هر مھيني دس دن
عسرت رھتي تھي اور بيس دن فراغت ايني ذات کا خرچ بيه تھي ته کھانا
تو دو چار آشناون کي ساٿھ پھتي کا ايڪ جوڑا سواري کا ايڪ گھوڑا ليکن
حد چالاڪ بيش قيمت زين لگام بهي نہايت پر تڪلف سنھري هٿيار
ملازم دو خدمتگار دو چيلي ايڪ نفر اور کارباري انھيئن ميئن سي ايڪ چيلا
چنانچھ اُسکو هميشه بھي تقيد تھي ته گھوڑي کي آگي گھاس اور چوڻھي ميئن
دھوني هميشه رھي تا کوري نجاتي ته حسن ذڪري کي پھان فاقه هي اللھ

شاهجهان آباد میں ایک دن کسی پٹھان کی ہاتھ سی ایک گھسیارا نا
 دانستہ مارا گیا اُسکی جو مفر کہیں نہایا اُس بزرگ کی خدمت میں آیا اور
 یوں اظہار کیا کہ جس بستی کی تُم سید ہو میں وہیں کا پٹھان ہوں میری
 ہاتھ سی بی قصد ایک خون ہو گیا ہی تمہاری اُمید پر آیا ہوں اگر مجھے
 چھپاؤ اور میری جان بچاؤ تو میں جان مردہ و مردانگی ہی اُس جوان
 مرد کی بی تامل کہا کہ بِسْمِ اللہ بیٹھ تیرا گھر ہی کچھ اندیشہ نہ کر یہ خبر
 سُنتی ہی جتنی آشنا کہ پاس آشنا ہی اور نشہ مردہ رکھتی تھی اگر اُنکی
 شریک ہوئی غرض سو سی کچھ زیادہ پہلی آدمی مرے پر مسعد ہو بیٹھی
 کوتوال کا ہوا و نہ پڑ سکا کہ اُدھر کا ارادہ کری کیونکہ سرگدازوٹکا سامنا اُس
 سی ہوئی جو پہلی اپنی جان سی درگداز آخر یہ ماجرا حضور اعلیٰ میں
 من و عن عرض ہوا و وہیں شہداء الملک کو فرما بھیجا کہ حسن ذکی خان
 تمہارا رفیق ہی اُسی سنبھاؤ کہ اُس خونی سی دست بردار ہو اور بلا مہلت
 بندگان حضور کی سپرد کری تا وہ اپنی کٹی کی سزا پاوی اور ایسی جرات
 کوئی اور پھر نہ کر بیٹھی نواب مرحوم نے حکم حضور کی موافق عمل کیا پر
 اُس عزیز نے نہانا بلکہ روزگار سی دست بردار ہوا تب نواب نے بادشاہ سی
 عرض کر بھیجا کہ میرے ذکی نے اپنی جان اور روزگار سی ہاتھ اٹھایا ہرچند

ڪه اُنڪي نافرمانيءَ ڏانهن زادن ڪو بهي حد ناهي ٿي، ليڪن اِس ڪا تدارڪت هون
 نهين سگهڻا ناچار هئي آهي جو حضور کي مرضي ليڪن گستاخي معاف هئي
 جس خون کي انتقام کي باعث هزار خون هونوين اُنڪا معاف هئي ڪرڻا بهتر
 هئي ڪه شر قليل خير ڪثير کي ٿي جائز هئي آخر حضور اعليٰ سي خون
 معاف هئا پر اُس مرد تي نواب مرحوم ڪا بهر روزگار نڪيا اور ميان عاقل
 ڪنبل پوڄيون کي سردار کي وساطت سي نواب صمصام الدوله خان دوران بهادر
 کي سرڪار مين نوڪر هئا بهر انهن کي ساڻه نادر شاه کي لڙائي مين ڪام آيا پر
 لاش اُس جوامرد تي عاقل بيگت کي لاش سي پيس قدم آهي ٿي (بيت)
 جو اُنهي ڪيا ٿا وه مردون ڪا ڪام ”رهيگا قيامت تلڪ اُس ڪا نام“ نياهي
 سڄن جان جوڳيون اُٿلها ”رهي بات باقي جو سر جائي جائي“ نه اب
 وي سڀاهي نه وي قدر دان ”رهي ڪهني سني ڪو ايڪ داستان“

عورتون کي اوصاف مين

عورت اِس مُلڪ کي يعني بعني هندن پڻ ڄڻو اُپني خاوندون سي ايسي
 تعشق کي حالت هئي ڪه سوز فراق کي جلن سهه هي نهين سگهين اور اُن

سي جدا يڪ دم ره هي نهن سگھين وي بعد اٽڪي مڙي کي لباس ڏهنون ڪا
 پهن بناو سنگار ڪر بن ٺهن ارڳا سوڏها لڳا اُس کي لاش کي ساڻهه اگر موجود
 هو نهن تو اُس ڪا ڪپڙا هاڻه مڊن لي آگت مين جل جاتي هين اور اُڀي
 سوي سي بدن ڪو راکه بناتي هين تا دُنيا مين نام اُن ڪا روشن رهي اور عجبلي
 مين بهت سا سگھ ملي (رباعي) نسبت نه ستي سي دو پئنگي ڪئين “ اُس
 مين اور اس مين ڏي علاقه بهي ڪهن “ ۽ آگت مين جل مڙي هي مڙي
 کي لپي “ پنه گرد بچي شمع کي پهرتا بهي نهن “ اور بعضيان اُن مين
 گو نهن جلين پر وفا و حيا کي باعث اچها پها اچها نهانا سواي اس تي
 جو زيب و زينت کي چيزين هين بعد اُڀي خصم کي ٽرڪ ڪرتي هين رات
 دن تپشا مين کاتي هين اور ڏک بهرتي هين اگرچه نو جوانين ڪيون نهون
 بلڪه ايڪ رات کي بياهي بهي اسي طريقن پر چلتي هي اور تمام عمر آگت
 بغير چلتي هي غرض دوسرا گهر ڪرنا اُن کي مذهب مين عاقبت ڪا گهر ڪهونا
 اور دُنيا مين ساري ڪم ڪا ناون ڏبونا هي اگرچه مسلمانن کي دين مين
 اس ڪا ڪجهه گناه نهن ليڪن اڪثر بهان کي باسندون کي خاندان مين بهي پيا
 رسم جاري هي خصوصاً قصبات مين تو بهان تلڪ هي اگر فقط منگني هوي
 هو اور اُس ڪا منگيتر سر جاتي تو اُس ڪو رڻڌساله پنهانڪر سسرال مين بهيچ

ديتي هين يا مڪي هي مڃي رڳهتي هين حاصل ٻه هي ڪه وه اڻي زندگاني
 عبادت و قرآن خواني مڃي بطور بيواڻن ڪي بسر ڪرتي هي جب تلڪ جيتي
 هي ڏکڻا بهرتي هي هرچند ڪه اُس ڪا ولي عالم فاضل ڪيون نهو پر اس
 بان مڃي جاهل بن جاتا هي اور شرع ڪي طريقي سي هاڻه اُلهانا هي (بيت)
 ستي هوني مڃي بس ايڪ نام هيگا “ولي بن آگت جلنا ڪام هيگا” وه
 چٽ جاتي هي ڏکڻ ايڪ آن بهرڪر “ٻه اڻي زندگي ڪاڻي هي مر مر” وه
 مر مڃي هي يارو ايڪباري “اسي رهتي هي دائم دم هماري” ڪهان آنا
 فنا تن جلانا “ڪهان دن رات ره ره من جلانا” غرض عورت وهي هي
 خوبصورت “جو پهنئي هي سدا ملبوس عصمت” هي عصمت نيڪبختي
 ڪي نشاني “نهو تو خاڪ هي پهر زندگاني”

بيانِ ڪيفيتِ بلادِ هند ڪا

القصه اس مملڪت ڪي تعريف اور پهان ڪي رهني والون ڪي توصيف جهان
 تڪ ڪيچي بجا هي ڪيون ڪه هر ايڪ چيوڻا برا آيا ڪيا دانا بيٺا اس سرزمين
 ڪو سراهتا هي بلڪه اڻي بود و باش بهي پهن چاهتا هي چنانچه اڪثر بلاد ڪي

باشندي آنڪر بڻي اور اُپني وطنون ڪو بھول گئي فقير سي امير ھوئي اور
 محتاج سي غني (بيت) لوگوں سي معمور ھي سارا جھان “ ليڪ عجيب
 ملڪ ھي هندوستان ” آيا سحر ڪو جو بهان ايڪ فقير “ شام سي پھلي
 اُسي ديکھا امير “ ھو گيا ايڪ آن مين پياده سوار “ آيا تها نا ڪام ھو ڪام
 گار “ في الوانع اورنگ زيب ڪي وقت تلڪ بلا شهبه بيھي صورت تھي اور
 آبادي ڪي بهتايت پر فخر سير ڪي عھد سي سلطنت مين بگاڙ پڙا اور محمد
 شاه بسبب عياشي ڪي سنڀال نسڪا ھرچند ڪه اُس ڪي وقت تلڪ بيھي
 اُتھي پينٽھ ڪا سا عالم رھا پر احمد شاه ڪي عصر مين تو نيٺا ھي ھو گيا
 ڪنني امير ٿڻه خانه نشين ھوئي اور بعضي نجيب غيرت مند ماري افلاس
 ڪي دروازي بند ڪري مر گئي اڪثر تر بتر تين تيره ھوڪر جھان تھان جا بڻي
 خوشا حال صوبه بنگ ڪي باشندون ڪا ڪه صاحبان عالیشان ڪي بهان رياست
 ھوئي اسي سبب سي آج تلڪ ٻيھ ڪونا آباد ھي و الا ھر طرف داد و بيداد
 ھي الغرض تمام هندوستان صوبه بنگ و دکن و قندھار سميت ٻيس صوبي
 ايڪ سو ٽوي سرڪار چار هزار درو محال ڪو شامل ھي اور آمدني اُسڪي آڻھ
 ارب آڻھ ڪروڙ آڻھ لاکھ اسي هزار پانسو تراسي دام ھي

۾ ھي ترجمہ گیارھویں فصل دوسری کتاب وکراف وکفیلڈ کی قصی کا *

جب کہ میں نے اس طرح نصیحت کی اور لوگ رخصت ہوئے تب بندی خانی کی داروغہ نے ان کی عرض کی کہ غلام اپنی عہدی کی اتمام میں مجبور ہے کیونکہ مجھکو اس طرح حکم ہوا ہے کہ آپ کی بیٹی کو ایک تارک کوٹھری میں قید کروں مگر مجھسی بہ خدمت الہیہ ہو سکیگی کہ ہر روز صبح کی وقت آپکی بیٹی کو آپکی ملاقات کی واسطی آئی دنوں غرض بندی خانی کی چوکیدار کی اس تقریر سے میں نہایت مہزون ہوا اور بمقتضای لا چاری اپنی بیٹی کو گلی لگا کر رخصت کیا اور اُسکی کان میں سمجھایا کہ صبر سے ساری مشکلیں حل ہوتی ہیں

بعد اُسکی میں اپنی بچھونی پر جا لیٹا اور میرا چھوٹا بیٹا میری پٹی کی پاس بیٹھ کر سبق پڑھنے لگا کہ اتنی میں میان جیکسن نے آپکی مجھے خبر

* A free translation of the eleventh chapter of the second book of Goldsmith's *Vicar of Wakefield* (or the thirtieth chapter of the whole work): and, it will serve as a specimen of the manner in which English may be conveyed into so different a dialect as the Hindūstānī. The translation was made by Mir Hasan Ali, whose residence in England had given him an opportunity of acquiring a considerable acquaintance with the language of the original.

دي ڪه مين تي ٽهاري بيٺي ڪي خبر ڪه جو ڪهوي ڏيئي ٽهي سني هي ڪه لوگون
 تي اُسکو ايڪ مرد آدمي ڪي ساڻه ڏيکها هي ڪه راه مين وي ڪجه ناشتا ڪر رهي
 ٽهي اور اُنکا اس شهر ڪي آئي ڪا اراده هي اُهي هم اس گُفتگو مين ٽهي ڪه
 اُتي مين خوشي خوشي سي وهان ڪي چوڪيداري اُنڪي مڃهسي ڪها ڪه ٽهاري
 بيٺي جو ڪهوي ڏيئي ٽهي سو پهر ملي هي اُتي مين ميان موسلي تي ڌوڙ ڪر خبر
 ڪي ڪه صوفي خانم شيخ برجل ڪي ساڻه ٺيڪي ڪي دالان مين آئي هي اور
 آپڪي ملاقات ڪو آئي هي

اس عرصي مين ڏيکها ڪيا هون ڪه مير ڪي جان صوفي خانم ماري خوشي ڪي
 ديواني ڌوڙ ڪر مير ڪلي آن لڳي اور اُسڪي مان بهي بي اختيار خوشي سي
 اُسو ڏنڊا لائي تب وه نازنين پڪاري ڪه باوا جان اس جوان بهادر ڪي سبب
 سي مير نجات هوي اور اُسڪي شجاعت تي مير عصمت اور جان بچائي
 اور شيخ برجل ڪو ڏيکها تو وه بهي نهايت خوشحال نظر آئي بسبب اُسڪي ڪه
 اُتي آيسي نازنين ڪي خدمت هو سڪي

تب مين تي اُنکو ڏيکهر ڪها ڪه شيخ برجل تم اب همڪو بهان اس خرابي سي
 ڏيکهي هو اور اب هماري اس حالت مين اور اُسوقت مين ڪه تم هماري گهر
 مين آئي ٽهي بڙا فرق هي اور بعد مدت ڪي همڪو اپني غلطي معلوم هوي

اور هماري ٽين کوجو شڪ ٽمھاري طرف سي ٽھا ۽ ٻالڪن اٿھ ڳيا اور هم ني جو ٽمھاري قدر ڏاڍي نيکي اُسي هم بهت پشيمان هين اور جو گستاخي ڪه ٽمھاري خدمت مين مڃھي ھوئي ماري خجالت ڪي مير ڇار آنکھين ٽمھي ٻين هو سڪتين مگر اب ٻه اُميد هي ڪه تُم مڃھڪو مُعاف ڪروگي ڪيونڪه مين ني دھوڪا ڪايا به سبب اُس نا لائق ڪي ڪه جني دوستي ڪي پردي مين مڃھڪو غارت ڪر ديا

تب شيخ برجل بولي ڪه ٽمھي مير ڪجهه ٽقصير ٻين ڪي سو مين ٽمڪو ڪيا مُعاف ڪرون اور مين تُم سي ڪبي ناخوش نه ٽھا اور ۽ جو قبل ازين آپ سي اور مڃھ سي گھڻو ھوئي ٽھي مير مقصود اُسي فقط مغالطي کا اظهار ٽھا مگر چونڪه آپ ني قبول فرمايا تو مين اُسي لاچار هو رھا اور سواي افسوس ڪي مڃھڪو ڪجهه چاره باقي نه رھا

تب مين ني جواب ڏيا ڪه جو ڪجهه آپ ني فرمايا ٽھا سو بجا ٽھا ڪيونڪر ڪه اب مڃھي اُسکا تجربو حاصل ھو هي مگر صوفي جان اُس کا احوال تو ڪهو ڪه ڪيونڪر تُم پر ٻه حادثو واقع ھو اور ۽ ڪون ايسا ٽصاڪ ٽھا ڪه ٽمڪو لي بهاگا

تب ۽ بولي ڪه باوا جان جب مين اما جان ڪي ساڻھ راه مين چلي جاتي

ٿي ڪه اٿئي مٿس ايڪ شخص ني آنڪي مڃڻو پڪڙڪر گاڙي مٿن ڌال ڏيا اور
 آپ بهي اُس مٿن سوار هو ليا اور گاڙي بان سي ڪها ڪه جلد يهان سي گاڙي
 ڏوڙا اگرچه مٿن ني رستي مٿن لوگون ڪو ڏيکڻڪر فریاد ڪي ڪه مڃڻو بچاؤ مگر
 ميری فریاد ڪجهه مفید نهوئي اور اُس قضاڪٽ ني بهي مڃڻو ڏلاسا ڏينا شروع
 ڪيا اور ڏرايا ڪه اگر تُو غل مچاويگي تُو مڃڻو سزا ڏونگا (پنه سنڪر مٿن چپڪي
 هو رهي) مگر مٿن ني بهي گاڙي ڪي پردن مٿن چهيد ڪيا اور (اُسڪي راه سي
 عالم انشمار مٿن رستي ڪي سير ڪرتي هوئي چلي جاتي ته ڪي اٿئي مٿن)
 ڪيا ڏيکڻي هون ڪه شيخ برجل جلدی جلدی قدم اُٿائي هوئي ٿڌ ڪانڊهي
 پردهي هوئي ڪه جس رفتار پر اکثر هم ٿڌي مارا ڪرتي ته ڪي چلي آتي هين
 (ان ڪي ڏيکڻي سي ميری جان مٿن جان آگي) اور جب بي گاڙي ڪي
 نزديڪ پهتجي تب مٿن انکا نام ليڪر پڪاري اور انڪي حمايت درخواست ڪي
 انهن ني جب ميرا غل سنا تو گاڙي بان سي پڪاڪر ڪها ڪه گاڙي ڪهڙي ڪر مگر
 اُسني ڪجهه خيال نڪيا اور بلڪه جلدی هانگنا شروع ڪيا تب مٿن اپني جي مٿن
 مايوس هوئي ڪه اب شيخ برجل مڃه تڪ نه پهچينگي ڪه اٿئي مٿن ڪيا
 ڏيکڻي هون ڪه شيخ جي ڏوڙي آتي هين اور پاس پهتجي هي گاڙي بان ڪو
 ايسا ايڪ ٿڌ مارا ڪه زمين پر فرش هوگيا جب گاڙي وان گر پٽا تب گهوڙي

بهي خود بخود کھڑي ہو گئي اور اُس قصاکت ني نکل کر تلوار کھینچي اور شيخ
 جي سي کھني لگا ڪه بهان سي جاتا ره مگر شيخ جي ني ايڪ ايسا الله مارا
 ڪه اُسکي تلوار دو لنگري هو گئي تب تو وه بهگورا بهاگا اور شيخ جي ني ايڪ
 گولي ڪي ٿي نڪ اُسکا پڇها ڪيا مگر وه انکي هانھ سي پچ نڪلا اس عرضي مين
 مين بهي گاڙي سي کوڊ پڙي تا ڪه اپني حمايتي ڪي ڪجه مدد ڪرون اٿي مين
 بي بهي ميري پاس جلد پھري اور گاڙي وان جب هوش مين آيا تو اُتي وهان
 سي بهاگني کا قصد ڪيا مگر شيخ جي ني اُسي ڪها ڪه تيرا بچاو اسي مين هي
 ڪه گاڙي ڪو شهر ڪي طرف پھري لي چل گاڙي بان ني بهي سوچا ڪه سواي
 اُسکي مڇهي بهي کوڙ اور چاره نهين هي سو گاڙي ڪو شهر ڪي طرف هانک
 لي چلا اور رستي مين گاڙي هانگتا جاتا تھا اور ڪراھتا جاتا تھا اس سي معلوم
 هوتا هي ڪه اُسکي بدن مين بڙي چوٽ آي ٿي اور مين ني ديکھا ڪه آخر
 الافر شيخ برجل ڪو بهي اُس پر رحم آيا ڪه جب هم سرائي مين پهتھي اور
 ڪجه ناشتي ڪي واسطي اُتري تو انھون ني ميري عرض سُنڪر اُس گاڙي بان
 ڪو وهان چھوڙا اور دوسرا گاڙيوان وهان سي پيدا ڪرڪي اڏهر روانه هوي
 جب مين ني اُسکي زباني پھ ماڃرا سندا تو مين ني بي اختيار هوڪر اُسي گلي
 لگا ليا اور شيخ صاحب کا نهايت ممنون هوا اور اُسي ڪها ڪه اگرچہ اس قيد

خاني مین میرا کُچھ دَسْت رَس نہین چلُئا مگر دِل سِي مَچھو خوشي حاصل
 هُوي هِي شَيخ صاحب آڻِي ميري بيٺي کي جان اور عزت بچاي هِي اور*
 اگر اب يہ تُمھاري لائِي هِي تُو تُم اِسکو قبول کرو اور اگر تُمکو گوارہ هو کِه
 مَچھ سِي تباه حال کي گھر مین شادي کرو تُو يہ تُمھاري هِي اور اب اِس
 ميري بيٺي سِي اقرار شادي کا لي اِيجي جيسا کِه آپ پھلي اِسکا دل لي چُکي
 هين مگر ايک حرف يہ هِي کِه آپ اُڻي جي مین يہ نہ سَمجھيگا کِه مین
 بي آپکو کُچھ نہین ديا هِي اگرچہ اِس نازنن کا حُسن و جمال مشهور هِي مگر
 سواي اُسکي اِسکا هنر اور کمال آپ کي واسطي بڙي دولت هِي
 تب شَيخ برچل بولي کِه آپ کو ميري ناداري کا احوال خوب معلوم هِي کِه
 مَچھ مین اِسقدر مقدور نہین هِي کِه اِس نازنن کي خدمت جسطرح سِي کِه
 چاهي هِي مَچھ سِي هو سَکي

مِین بي جواب ديا کِه اگر تُمھارا فقر اور احتياج اِس اُمر سِي مانع هِي تُو خير

* چونکہ شَيخ برچل مدت سِي اِس لڑکي پر عاشق تھي اِس سبب سِي
 لڑکي کي باپ بي شَيخ صاحب کي محبت اور خدمت گذاري ديکھکر چاها
 اور راضي هوا کِه شَيخ جي اِس لڑکي سِي شادي کریں

مقام صبر کا ہے مگر میری نزدیک اس لڑکی کی خاوند ہونی کی قابلِ سوائی
 تمہاری دوسرا شخص نہیں ہے اور اگر میری پاس لاکھوں کی دولت ہوئی کہ
 اس کی دھیز میں دن اور لاکھوں آدمی ہوویں کہ اس کی بیاہ کی واسطی
 تجویز کروں تو ان سپہوں میں سے سوائی تمہاری اور کسی شخص کو نہ اختیار
 کرونگا

جب شیخ برجل نے میری ربانی پہ سب سنا تو چپکی ہو رہی اور کچھ
 جواب نہ دیا اور اُس خاموشی سے معلوم ہوا کہ شاید اُنکو تمہیدِ بیاہ پسند نہ
 آئی سو اُنہوں نے اس بات کو ٹالکر مجھسی کہا کہ اگر آپکو منظور ہو تو کھانا
 نان بائی کی یہاں سے آپکی ناشتی کی واسطی منگوائوں میں نے اس بات
 کو قبول کیا تب اُنہوں نے حکم کیا کہ جو کچھ اچھا کھانا شیرمال اور کباب کی
 قسم سے تیار ہوئی لایں اور اُس کی ساتھ دو چار چو پہلین چوٹھی شراب
 کی حاضر کریں اور مسکرا کر کہنی لگی کہ اب ہم بھی اپنی گانٹھ کھولیں گی اور
 دل چلاکر اس بند بچائی میں جشن کریں گی اور اگرچہ بند بچائی میں اس
 طرح کا اتفاق ہوا ہے مگر اتنی جشن کی کہی خواہش نہ تھی جیسی کہ اب
 مجھ کو ہوس ہوئی ہے اتنی میں خدمت گار دکان سے پیرا اور اسباب
 کھانی کا چنی لگا اور بند بچائی کا چوکی دار کہ جو اب نہایت متوجہ اور سر

گرم خدمت کا تھا اُسنی بھی ہماری واسطی ایکٹ میز عاریت لا حاضر کی جب خدمتگار شراب اور ظروف کھائی کی میز پر چن چکا تب دو معقول مشقالبین مطعومات نفیس سی بھری ہوئیں لا حاضر کیں

مگر میری بیٹی کو اپنی بھائی کی حادثی کی کچھ خبر نہ تھی اور ہم سب کو بھی منظور نہ ہوا کہ اُس حادثی کا اُسی ذکر کریں تا کہ شاید اُسکا دل اس خوشی میں بچھ نہجائی لیکن مجھکو ایسی بچینی تھی کہ اپنی خوشوقتی ظاہر کرنا ایک امر لغو تھا آخر کو مجھ سے نہا گیا کہ ہم سب ملکی کھائیں پسین اور خوشیاں کریں اور وہ بیچارہ قید میں گرفتار رہی لاجار میں نے اُسکا ذکر چھپا اور تمام قصہ بیان کیا اور درخواست کی کہ کیا خوب ہو کہ اگر اُسکو بھی اجازت ہوئی کہ وہ بھی آنکی ہماری ساتھ شریک ہو جب کہ میری مہمانوں کو اس احوال کی غم سے تخفیف ہوئی تب میں نے میان جنگسن کی بھی درخواست کی کہ کیا خوب ہو کہ وہ بھی آنکی اس دعوت میں شریک ہوئیں (جب میری عرض قبول ہوئی) اور میری بیٹی کی آمدنی سے بیڑیوں کی جھنکار اُس کی بہن کی کان پڑی جلدی بقرار ہو اُلہ کر دوڑی اور اُس اثنا میں شینج برجل مجھ سے پوچھنی لگی کہ کیا تمہاری بیٹی کا نام جارچ ہی تب میں نے کہا کہ ہاں صاحب تب شینج برجل پہ سنکر

چُپ ھو رھي جب ميرا بيٺا اُس جڳھ مين ڪه هم بيٺهتي ٿي داخل ھوا
 تو مين ڪيا ديکھتا ھون ڪه وھ شيخ برچل ڪي ديکھتي سي حيران ھي تب
 مين ني پڪار ڪر ڪها ڪه بيٺا اگرجھ ھماري ٻري نصيون في ھمڪو نهايت زبردست
 ڪيا ھي ليڪن خدا ني ھماري واسطي آخر ان مصيبتون سي نجات ٻدي ھي
 ديکھ ڪه تيري ٻهن ڪو خدا ني ھمسي پھر لا ملایا اور اس جوان ني اس ڪو بچايا
 ھي اور انڪي وسيلي سي ھماري بيٺي ھمڪو پھر ملي ھي سو تو ٻڙھڪر انڪي
 ھانھ چوم ڪيونڪه انکا هم پر ٻڙا حق ھي

با وجود اُسڪي ڪه ميري بيٺي في ٻيھ سب سنا مگر حيراني سي مادد شيخ
 برچل ڪي سامني دور ڪھڙا ٿا تب اُسڪي ٻهن ٻولي ڪه ٻيٽا جان تم ميري
 بچائي والي سي ڪيون ٻيھن جاکي مصافحه ڪرتي ھو ٻيادر ھميشه ٻيادرون سي
 محبت ڪرتي ھين

با وجود اس سب گفت و شنود ڪي ميرا بيٺا حيران سڪتي ڪي عالم مين شيخ
 برچل ڪو ديکھتا ٿا ڪه اٽني مين ھماري مھمان في درٻانت ڪيا ڪه انکا ٻيھد
 ڪھل ڳيا اور ٻري ايڪ جلال اور غرور سي ڪه ڪٻي هم ني اس شخص مين ٻيھ
 شان نه ديکھي ٿي ميري بيٺي ڪو ڪها ڪه پاس آوي (ھر چنڊ ڪه ڪسي ٻري
 فلسفي في ٻون ڪها ھي ڪه بي گناه ڪي گرفتاري ايڪ بلا مين باعث تعجب

اُور توجہ خاطر خاص و عام کا ھوئي ھي مگر ميري نزديڪت عجيب تر پڻ ھي ڪه
 ڪوئي اچھا شخص آنڪي اُس ڪو اُس بلا ميں سي نجات دي (غرض ڪه شيخ
 صاحب ني ميري بيٺي ڪي طرف نگاه ٿند سي دٻڪه ڪر ڪها ڪه آي بي وڻوف
 پڻ تيري دوسري بيٺوئي ھي اڻهي ڪجهه اور نڪهي پائي تھي ڪه اٺني ميں
 بنديجاني ڪي چوڪي دار ني آنڪي شيخ صاحب سي عرض ڪي ڪه ڪوئي امير
 زاده ٻاهر ڪڍا ھي ڪه اڻهي اڻني جلدارون سميت اس گانو ميں داخل ھوا
 ھي اور اب آپ ڪي ملاقات ڪي واسطي پھان آيا ھي اور آپ ڪي خدمت
 ميں بنديجي عرض ڪري ڪها ھي ڪه اگر آپ ڪو فرصت ھو تو وہ آپ ڪي
 ملاقات کا مشتاق ھي پڻ سڪي شيخ برجل ني ڪها ڪه اچھا اُنڪو ڪهو ڪه توقف
 ڪرين جب تڪ ڪه سمجھ ڪو اُنڪي ملاقات ڪي واسطي فرصت ھو بعد اُسڪي
 ميري بيٺي ڪي طرف متوجہ ھوڪر ڪهي لڳي ڪه ڪيون اب تُم ني پھروهي ڪام
 ڪيا ڪه جيڪي سبب سي ميں تُم سي پھلي ناخوش ھوا تڃا اور اب اُسڪي
 تُم ڪو ازراہ عدالت سزا ملا چاھتي ھي شايد ڪه تُم ني پڻ خيال ڪيا ھي ڪه
 جب تُم ني اڻني جان ڪو ناچيز جانا تو تُمھاري واسطي درست ھي ڪه دوسري
 ڪي جان مارو مگر تُم اڻهي پڻ نھن سمجھي ھو ڪه ڪيا فرق ھي اُس خانہ جنگ
 ميں ڪه جو اڻني جان ڪي بي قدري سي جان ٻاري ڪرڻا ھي اور ڪسي اور

خُونِي مِينِ كِه جو چوري چھي دوسري كي جان مارتا هي اور كيا جوري دغا
 باز نهين كِه جو ٽيڪريون كو پيسون كي جگه داون مِين لگانا هي
 تب مِين بول اُٿا كِه شيخ صاحب يه رحم كا مقام هي ڪيونڪه جو ڪُچھ كِه
 اُتي ڪيا هي اُني دُڪياري مان كي تابعداري سي ڪيا هي كِه جس غريب اُچري
 هُوي في غصي كي حالت مِين بي تاب هوڪر اُني بيٺي ڪو ليڪها تها كِه
 جاکر اُني بهن كا اُس شخص سي كِه جُني اُسکا ناموس ڪهويا هي بدلا لي
 اور ديڪھ ليچي كِه يه خط موجود هي كِه جس سي تُمڪو بالڪل احوال
 معلوم هوگا

تب اُنهن في خط جلدي سي پڙهڪر ڪها اگريه يه عذر بجا نهين مگر باعث
 اسڪي تقصير كي تخفيف كا هي اور يه ميري واسطي ايڪ سبب هي كِه اب
 مِين اس كي تقصير ڪو معاف ڪرون اور بعد اسڪي مهرباني سي ميري بيٺي كا
 اُنهن ني هانھ پڪر ليا اور ڪها اگريه تُم مڃھ ڪو بهان ديگھني سي بهت حيران
 هُوي مگر مِين اڪثرا سي ادنا مُقدمون كي واسطي قيديون كي ملاقات ڪو ڪيا
 هون اور اب بهان آيا هون تاڪه اس مُرد بُزرگ كي حق مِين انصاف ديگھون
 مِين ميري باب كي خوبان اُس بهيس مِين ديگھنا تها كِه ڪيا ڪيا ميري خاطر
 اُني غريبي گهر مِين اُنهن في ڪي هين اور ڪس ڪس طرح ميري خوشامد اور

پیش آمد کرتی تھی اور انکی خوبیوں سی میں ایسا محفوظ ہوا ہوں کہ کسی مجلس بادشاہی میں بھی میں نے یہ لذت کبھی نہائی تھی واہ واہ کیا ہی ساختگیان آپس میں کرتی تھی جبکہ آگت تاپنی کو باہم ہوکر ہم سب بیٹھتی تھی میری بھتیجی کو دریافت ہوا کہ میرا یہاں آنی کا قصد تھا اس لیے وہ یہاں آیا ہی اور یہ بہت ہی جا ہی کہ تمکو یا اسکو بدوں مقابلی کی تصویر وار ٹھہرائی اور اسکا کچھ مضائقہ نہیں کہ ہر درد کی ایک علاج بھی ہی اور میں بدوں خود ستائی کی یہ کہہ سکتا ہوں کہ آج تک کسی نے میرا نام نہیں سنا ہی کہ ٹائیل خان نے کبھی بی انصافی کی ہو

سبحان اللہ اب ہمنی اُنکو پایا ہی آگي ہم کیا دھوکھی میں تھی کہ اُنکو ہم سب غریب مودھو سمجھتی تھی باوجود اسکی کہ یہ خان مشہور اور معروف ہیں اور انکی خوبیاں اور نیکی ذاتی اور نام تمام جہان پر روشن ہی اور تمام وزیر اور بادشاہ انکی بات سنتی ہیں اور سب لوگ انکی بات کی قایل ہیں اور یہ وہ شخص ہی جو اپنی ملکت کی پیچھے کرتا ہی اور اپنی بادشاہ کو دل سی چاہتا ہی میری جو روئی جو اب اُنکا نام سنا تو اسکی کان کھڑی ہوئی اور اسکو اپنی قدیم گستاخیاں یاد آئیں اور ماری در کی اسکا رنگ زرد ہو گیا اور میری بیٹی صوفی جان کہ جتنی شہنشاہ برجل کو اپنا عاشق سمجھا تھا

جب اُن ني سڻا ته يي خان بزرگ هيئن تو اُپني جي مين ۾ سوچي ته اس شخص مين اور مجھ مين بهت بڙا فرق هي ۾ امير هي اور مين فقير شايد ۾ مجھ سي ميل نڪري ۾ سوچڪر آنڪھون مين آنسو بهر لاي

اور ميري جو رو غريبي سي پڪار اُٿي ته خان صاحب مجھي ۾ ڏر هي ته آپ ميري تقصير نه معاف ڪرينگي ۾ ڇھلي دفعه ته آپ هماري گهر مين آي تهي اور همکو اُپني ملاقات سي سرفراز ڪيا ته اور اسوقت جو مجھ سي گستاخيان هوئن اور مين ني آپ پر رزمين چھانئين تهين شايد ته اب اُن تقصيرون کو نه بخشينگي

تب خان صاحب ني مسڪراڪر جواب ڏيا ته اي بيبي صاحب ۾ ڪون سي بات هي اگر تمني رزمين چھانئين تهين تو مين ني بهي تمکو اُنکا جواب ڏيا ته اور اسوقت جو وهان تهي اُن سي پوڇھو ته ميري جواب بهي ايسي لطيف تهي جيسي ته تمھاري ڪٺي سچ ۾ هي ته اسوقت مين ڪسي سي خفا نهين هون مگر اُس ملعون سي ته جو اس نازنين کولي بهاگا ته مجھي اسوقت اُپني فرصت نهوئي ته اُسکي صورت کو مين خيال ڪرنا ته اُسکي نقشي کا بيان اخبار کي کاغذ مين چھوڙا ته اس باعث سي اُسي ڪوئي نڪوئي پڪر لاتا صوفي جان اگر تم اُسکو ڏيکھو تو پھر پڇان سگھي هو

خان صاحب مین کُچھ نہیں کہہ سکتی ہوں مگر کیا خوب اب مجھ کو یاد آیا
 ہے کہ اُسکی بھون پر ایک نشان تھا اس عرصی مین میان جنکسن بول
 اُٹھی کہ بیگم صاحب بی ادبی معاف ہو تو میرا سوال یہ ہے کہ آیا اُس
 شخص کی سر کی بال سُرخ رنگ تھی تب صوفی خانم نے جواب دیا کہ ہاں
 سُرخ تھی تب بعد اُسکی میان جنکسن ٹائپل خان کی طرف مخاطب ہو کر
 کہنی لگی کہ آپنی اُسکی ٹنگریوں کی طرف بھی لحاظ کیا تھا کہ وہ بہت
 لسی تھیں تب خان صاحب نے جواب دیا کہ میں اُنکی لٹبان کا تو کُچھ ذکر
 نہیں کر سکتا ہوں مگر اُنکی چالاکي مجھ پر ثابت ہوئی ہے کیونکہ وہ مجھ
 سے بھاگ نکلا ہرچند کہ میری ذہن مین یہ ہے کہ ایسی بہت کم لوگ
 ہوئیں گے کہ مجھ کو دواڑی مین مات کر سکیں تب میان جنکسن بولی کہ
 میں اُس شخص کو جانتا ہوں سچ ہے کہ اُسکی برابر کوئی اور دواڑی والا نہیں
 ہے اُسنی نوکاسل کی پتویر کو مات کیا ہے اور اُسکا نام تہمتی بکستر ہے میں
 اُسکو خوب جانتا ہوں اور اُسکی رہنی کا ٹھکانا بھی مجھے معلوم ہے اگر آپ
 حکم کریں کہ بندپخان کا داروغہ میری ساتھ دو آدمی کر دی تو ابھی ایک
 دو گھڑی کی عرصی مین اُسکو لا حاضر کرتا ہوں خان صاحب نے یہ سن کر
 داروغہ کی بلانی کا حکم کیا جب داروغہ آیا تب خان صاحب نے پوچھا کہ

تَم مَجهُ ڪو ڄاڻي هو تہ اُنئي عَرَضِ کي ڪہ هان خُداوند ڪون اِيسا شَخَص هِي
 ڪہ اُس پرنائيل خان کي خُوبيان نہ معلوم هوئيڻگي اور جو شَخَص ڪہ ايڪ
 مرتبہ آپ ڪو ڄاڻا هِي تو وہ هميشہ ڄاڻتا هِي ڪہ آپ ڪو ڄاڻي بَہت اچيا
 ميري غرض يہ هِي ڪہ مَين اِس شَخَص ڪو ايڪ ڪام پر پهاڃتا هُون سو تَم اِيني
 دو نوڪر اُنکي ساڻه ڪرو اور تَم ڄاڻي هو ڪہ مَين عدالت ڪا متعلق هُون سو تَم
 خاطر جمع رَھو ڪہ تَم پر ڪُجهہ بات نہ آئيڻگي آپ ڪا حُڪم بس هِي نوڪر حاضر
 هِين جہان ڄاڻي اُنکو وھان پيچ دِيجي

القَصه ميان چنڪنس بندبچائي کي دو پيادون ڪو ساڻه ليڪر ٿمڻي بڪسٽر کي
 تلاش ڪو چلي اِتي مَين ميرا جهوڻا بيٺا بل آيا اور نائيل خان ڪو قديم آڻمنا
 شَخ بَرچل سمجھ ڪر اُنکي ڪانڏهي پر جا چڙها تا ڪہ اُنهن کي گلي لڳائي
 اِتي مَين اُسکي مان ني اُسڪو دٻڻا اور ماري ڪو اُڻي مگروہ خليف اِس ڪا مانع
 هوا اور لڙڪي ڪو ڪانڏهي پر سي نہ اُٿارا اور لڙڪي سي ڪها ڪہ ڪيون جي ابلڪ
 تَم اِيني پُراڻي دوست بَرچل ڪو نَھن بھولي هو ميان ڊڪٽ پي ميري بڙي سپاهي
 تَم پي يہان مَوْجود هو ديکھو ڪہ مَين تَمڪو نَھن بھولا هُون يہ ڪنڪر اُن دونون
 لڙڪون ڪو حلوا سوھن ديا وي بيچاري ڪہ صُبح سي ڪُجهہ ڪھان ڪو نہ ميسر هوا نها
 ڪمال رغبت سي ڪھاني لڳي

اب هم سب کھائی پر کہ جو قریب لھنڈا ہو گیا تھا جا بیٹھی میری ہانہ *
 میں اب تک نہایت درد تھا ٹانہل خان فی چونکہ کتب طب کا اکثر مطالعہ
 کیا تھا اور اس سبب سی فن طبابت میں معقول مہارت بہم پہنچائی تھی
 جلد ایک لپ کا نسخہ میری واسطی لکھکر عطار کی یہاں کہ جو قریب اُس
 کوچی کی تھا بیجا جلد دوا تیار کرکے لائی اور اُسکی استعمال سی معاً مچھکو
 آرام حاصل ہوا اب یہاں بند بچائی کا داروغہ خود ہماری خدمت کی واسطی
 حاضر تھا اور ہماری مہمان کی خدمت کو باعث اپنی افتخار کا سمجھتا تھا
 ہنوز ہم نی کھائی سی فراغت نہ پائی تھی کہ ٹانہل خان کی بھیجی فی اپنی
 حاضر باشی کا پیغام بھیجا تا کہ اپنی چچا کی پاس آکر اپنی راست بازی ظاہر
 کری اور اپنی بی گناہی ثابت کری اُسکی درخواست سی خالصتاً ہی
 اپنی حضور میں اُسکی آنی کی اجازت دی

* جب وکراف وکھیلد کی گبر میں آگ لگی تھی اُس حادثی میں اُنکی
 ہانہ میں چوٹ آئی تھی کہ جسکا احوال قصہ سابق میں مذکور ہی اور
 اب تک اُسی ضرب کا درد باقی ہی

था उस की जड़ पर दौना रख सरोवर में मुंह हाथ धोने गया उस वृक्ष की जड़ से एक काला नाग निकल उस दौने में मुंह डाल चला गया और वह दौना तमाम जड़ से भर गया कि इस में यह भी हाथ मुंह धोकर आया पर उसे यह अहवाल मज़लूम न था और भूख भी निहायत लगी थी आतेही खीर खाई और वहीं उसे बिष चढ़ा ॥

फिर इन्ने उस ब्राह्मण से जाकर कहा कि तैं ने मेरे तई बिष दिया और मैं अब इस से मरूंगा इत्ना कह धूमकर गिरा और मर गया फिर उस ब्राह्मण ने इसे मूआ देख अपनी स्वकीया स्त्री को घर से निकाल दिया और कहा ब्रह्म हत्यारी तू यहां से जा ॥

इत्नी बात सुना बैताल बोला कि ऐ राजा इन में से ब्रह्म हत्या का पाप किसे हुआ राजा ने कहा सांप के मुंह में तो बिष होता है इस से उसे पाप नहीं और ब्राह्मण ने भूखा जान्के भिक्षा दी थी उसे भी पाप नहीं और उस ब्राह्मणी ने स्वामी की आज्ञा से भीख दी थी उसे भी पाप नहीं और उस ने भी अनजाने खीर खाई तिस से उसे भी पाप नहीं ॥

गरज़ जब कुछ बस न चल सका तो आखिर लाचार हो अफ़सोस कर्ती हुआ घर को आया और वहाँ उसे फिर दुबारा भी ढूँढा और न पाया जब उस बिन घर सूना नज़र आया तब निहायत बेचैनी और बेकली से बेइख़्ति यार हो हाय प्राण प्यारी हाय प्राण प्यारी कर्के पुकारें लगा फिर उसके वियोग से अति व्याकुल हो यहस्ती* छोड़ बैराग ले लंगोटी बांध भभूत मल माला पहन नगर तज तीर्थ यात्रा को निक़ा नगर नगर गांव गांव तीर्थ कर्ती हुआ एक नगर में दो पहर के समें जा पहुंचा जब भूख से निपट लाचार हुआ तो ढाक के पत्तों का दौना बना हाथ में ले एक ब्राह्मण के घर जा उस से कहा कि मुझे भोजन भिक्षा दो ॥

गरज़ जब प्रीति के बस आधी होता है तब उसे धर्म जात और खाने पीने का कुछ बिचार नहीं रहता और निरादर हो जहां पाता है तहां खाता है ॥

जब उस ब्राह्मण से इन्ने भीख मांगी तब उस ने इस से दौना ले घर में जा खीर से भर ला दिया यह उस दौने को लिये तालाब कनारे आया वहां एक बड़ का दरख़्त

* Housekeeping, the life of a householder.

यिह कहानी इन्तिखाब की गई है बैताल पचीसी में से ॥

बैताल बोला ऐ राजा वीर बिक्रमाजीत चूड़ापुर नाम एक नगर है वहां का चूड़ाभण नाम राजा था जिस के गुरु का नाम देवस्वामी और उसके बेटे का नाम हरिस्वामी वह कामदेव के समान सुन्दर और शास्त्र में बृहस्पति की बराबर और धन उस के कुवेर का सा वह एक ब्राह्मण की बेटी कि नाम उस का लावण्यवती था ब्याह लाया उन दोनों में बहुत सी प्रीति हुई ॥

गरज एक दिन गर्मी के मौसिम में रात के वक्ल चौबारे की छत पर दोनों गाफिल पड़े सोते थे इन्तिफाकन स्त्री के मुंह पर से ओढ़नी सरक गई और गंधर्ब विमान पर बैठा हवा में उड़ा हुआ कहीं जाता था अचानक उस की नज़र इस पर पड़ी कि वह विमान को नीचे लाया और उस सोती को विमान पर रखकर ले उड़ा कित्ती देर के पीछे ब्राह्मण भी सोते से उठा तो देखता क्या है कि स्त्री नहीं तब घबराया और वहां से उतर्कर तमाम घर को दूँढा जब इसे वहां भी न मिली तो सारी नगरी की गली गली कूचः कूचः दूँढता फिरा लेकिन कहीं उसे न पाया फिर अप्पे जी में कहने लगा कौन उसे ले गया और कहाँ गई ॥

हूं मेरे बल का दूसा नहीं और सुंदरताई मेरी आप के आगे है तीले ने कहा मैं ऐसा शास्त्र समझता हूं कि मेरे समान दूसा नहीं और खूबसूरती मेरी तुम्हारे खूब है चौथे ने कहा मैं शास्त्र विद्या में एक ही हूं दूसा मुझ सा नहीं शब्द बेधी तीर मारती हूं और मेरा हुस्न जग में रोशन है आप भी देखते ही हैं ॥

यिह चारों की बात सुन राजा अप्पे जी में चिन्ता कर्ने लगा कि चारों गुण में बराबर हैं किसे कन्या दूं यह सोच कर उस ने बेटी के पांस जा चारों का गुण बयान किया और कहा मैं तुझे किसे दूं यह मुन्के वुह लाज की मारी नीची गर्दन कर चुप हो रही और कुछ जवाब न दिया ॥

इत्नी बात कह बैताल बोला ऐ राजा बिक्रम यह स्त्री किस के जोग है राजा ने कहा जो कपड़ा बनाकर बेचता है सो ज्ञात का शूद्र है और जो भाषा जानता है वुह ज्ञात का बैस है जो शास्त्र पढ़ा है सो ब्राह्मण है और शब्द बेधी उस का सजाती* है यह स्त्री उस के लाइक है ॥

* Sanskrit सजाति or सजातीय, of the same tribe, race, or cast.

गई कि राजा चंपकेश्वर के घर में ऐसी कन्या पैदा हुई है कि जिस के रूप को देखते ही सुर नर मुन मोहित हो रहते हैं फिर मुल्क मुल्क के राजाओं ने अप्री अप्री भूरतें लिखा लिखा ब्राह्मणों के हाथ राजा चंपकेश्वर के यहां भेजियां राजा ने ले अप्री बेटी को सब राजाओं की तस्वीरें दिखाई पर उस के मन में कोई न समाई तब तो राजा ने कहा तू स्वयम्बर कर वुह बात भी उन्ने न मानी और अप्ने बाप से कहा रूप बल ज्ञान जिस में ये तीनों गुण होंगे पिता उसे मुझे देना ॥

गरज जब कित्ते एक दिन बीते तो चारों देश से चार बर आये फिर उन से राजा ने कहा अप्ना अप्ना गुण बिद्या मेरे आगे ज़ाहिर कर कहो उन में से एक बोला मुझ में यह बिद्या है कि एक कपड़ा मैं बनाकर पांच लअल को बेचता हूं जब उस का मोल मेरे हाथ आता है तब उस में से एक लअल ब्राह्मण को देता हूं दूसा देवता को चढ़ाता हूं तीसरा अप्ने अंग लगाता हूं चौथा स्त्री के वास्ते रखता हूं पांचवें को बेचकर रूपै ले नित भोजन कर्ता हूं यह बिद्या दूसा कोई नहीं जान्ता और मेरा जो रूप है सो ज़ाहिर है ॥

दूसा बोला मैं जल थल के पशु पंछी की भाषा जान्ता

इती कथा कह बैताल बोला कि ऐ राजा बीर बिक्रमा जीत इन दोनों में वुह स्त्री किस की हुई राजा ने कहा सुन शास्त्र में इस का प्रमाण लिखता है कि नदियों में गंगा उत्तम है और पर्वतों में सुमेरु पर्वत श्रेष्ठ है और वृक्षों में कल्पवृक्ष अंगों में मस्तक उत्तम है इस न्याय से जिस का उत्तम अंग है उसी की स्त्री हुई ॥

यिह कहानी इन्तिखाब की गई है बैताल पचीसी में से ॥

फिर बैताल बोला कि ऐ राजा चंपापुर नाम एक नगर है वहां का राजा चंपकेश्वर और रानी का नाम सुलोचना और बेटी का नाम त्रिभुवन सुन्दरी सो अति सुन्दरी है जिस का मुख चंद्रमा सा बाल घटा से आंखें भृगु की सी भवें धनुक की नाक कीर की सी गला कपोत का सा दान्त अनार के से दाने होंठों की लाली कंदूरी की सी कमर चीते की सी हाथ पांव कोमल कंवल से रंग चंपे का सा गरज उसके जोवन की जोत दिन ब दिन बढ़ती थी ॥

जब वुह बालिगः हुई तो राजा रानी अप्पे चित में चिंता करने लगे और देश देश के राजाओं को यिह खबर

यिह कह तालाब में नहा देवी के साम्हने आ हाथ जोड़ प्रणाम कर खांडा उठा गले में मारा कि रंड से मुंड जुदा हो गया और यिह यहां अकेली खड़ी खड़ी उक्काकर राह देख देख निरास हो हूंदती हुई देवी के मंदिर में गई वहां जाके देखती क्या है कि दोनों मूए पड़े हैं फिर इन दोनों को मूआ देख उन्ने अप्ने जी में बिचारा लोग तो यिह न जानेंगे कि आप से देवी को ये बल चढ़े हैं सब कहेंगे कि रांड फ़ाजिरः थी बद कारी कर्ने के लिये दोनों को मार आई है इस बद नामी से मनी उचित है ॥

यिह सोचकर सरोवर में गीतः मार देवी के संमुख आ सिर निवा दंडवत कर तलवार उठा चाहे गर्दन में मारे कि देवी ने सिंहासन से उतर उस का हाथ आन्के पकड़ा और कहा पुत्री बर मांग मैं तुझ से प्रसन्न हुई तब उन्ने कहा माता जो तू मुझ से खुश हुई है तो इन दोनों को जी दान दे फिर देवी ने कहा इन के धड़ों से सिर लगा दे इन्ने मारे खुशी के घब्राहट से सिर बदल्के लगा दिये और देवी ने अमृत ला छिड़क दिया ये दोनों जीकर उठ खड़े हुए और आपस में झगड़ने लगे यिह कहे स्त्री मेरी और वुह कहे स्त्री मेरी ॥

तो देवी का मंदिर नज़र आया तो उसे वह बात याद आई तब उन्ने अप्पे जी में बिचार कर कहा कि मैं बड़ा असत्यबादी अधर्मी हूं कि देवी से भी झूठ बोला ॥

इती बात अप्पे मन में कह उस दोस्त से कहा तुम यहां खड़े रहो मैं देवी का दर्शन कर आऊं और स्त्री को कहा तू भी यहां ठहर यह कह मंदिर के पास पहुंच कुंड में स्नान कर देवी के संमुख जा कर जोड़ नमस्कार कर खड़ा उठा गर्दन पर मारा कि सिर तन से जुदा हो भूईं में गिरा गरज कित्ती देर पीछे उसके मित्र ने बिचारा कि इसे गये बड़ी देर हुई है अब तक फिरा नहीं चलकर देखा चाहिये और उस की स्त्री को कहा तू यहां खड़ी रह मैं उसे शिताबी से ढूंढ के ले आता हूं यह कहकर देवी के मंदिर में गया देखता क्या है कि धड़ से उस का सिर जुदा पड़ा है यह हालत वहां की देख अप्पे मन में कहने लगा कि संसार बहुत कठिन जागह है कोई यह न समझेगा कि इन्ने अप्पे हाथ से सीस देवी को चढ़ाया है बल्कि यह कहेंगे कि इस की नारी जो अति सुंदरी थी उस के लेने के लिये मारकर यह मक्का कती है इस से यहां भनी उचित है पर संसार में बद नामो लेनी खूब नहीं ॥

देख ऐसा मज़लूम होता है जो उस कन्या से इस की सगाई न होगी तो यह अप्ना प्राण त्याग करेगा इस से बिहतर यह है कि उस लड़की से इस का ब्याह कर दीजिये कि जिस से यह बचे ॥

इत्ना बिचार कर पुत्र के मित्र को साथ ले उस गांव में पहुंच उस लड़की के पिता से जाकर कहा मैं तेरे पास कुछ जाचने आया हूं जो तू देवे तो मैं कहूं उन्ने कहा मेरे पास वह पदार्थ होगा तो मैं दूंगा तू कह इस तरह से बचन बन्द कर कहा तू अप्नी लड़की मेरे पुत्र को दे यह सुनके उन्ने भी उस की बात प्रमाण कर ब्राह्मण को बुल्वा दिन लान महरत ठहाकर कहा तुम लड़के को ले आओ मैं भी अप्नी लड़की के हाथ पीले कर दूंगा ॥

यिह सुन वह वहां से उठ अप्ने घर आ सब सामान शादी का तैयार कर ब्याहने को गया और वहां जा बिबाह कर बटे बहू को ले फिर अप्ने घर आया और दूल्हा दुल्हन आपस में आनन्द से रहने लगे फिर कित्ने दिनों के बअद उस लड़की के पिता के यहां कुछ शुभ कर्म था सो वहां से नोता इन को भी आया ये स्त्री पुरुष तैयार हो अप्ने मित्र को साथ ले उस नगर को चले जब नगर के निकट पहुंचे

चंदन अक्षत फूल धूप दीप नैवेद्य देकर पूजा की और इसी तरह से हर रोज पूजा करती था ॥

गरज कितने दिनों के पीछे राजा के एक लड़का पैदा हुआ राजा ने बाजे गाजे से कुटुंब समेत जाकर देवी की पूजा की इस अर्से में एक दिन का इतिफाक है कि किसी नगर से एक धोबी अपने दोस्त को साथ लिये इस शहर की तरफ आता था कि देवी का मंदिर उसे नज़र आया उस ने दंडवत करने का इरादा किया इस में एक धोबी की लड़की अति सुंदरी आती साम्हने से इस ने देखी उसे देख मोहित हुआ और देवी के दर्शन को गया दंडवत कर हाथ जोड़ उसने अपने मन में कहा हे देवी जो इस सुंदरी से मेरा बिबाह तेरी कृपा से हो तो मैं अपना सिर तुझे चढ़ाऊं यह मन्त्र मान दंडवत कर दोस्त को साथ ले अपने नगर को गया जब वहां पहुंचा तो उस के बिरह ने यह सताया कि नीन्द भूख प्यास सब बिसर गई ॥

आठ पहर उसी के ध्यान में रहने लगा यह बुरी हालत उस के दोस्त ने देख उस के बाप से जा सब ब्यौरे वार कहा उस का पिता भी यह सुनकर भैचक हो रहा और अपने जी में चिन्ता कर कहने लगा कि इस को दशा

उस ने एक दिन राजा से कहा महाराज एक मंदिर बना उस में देवी को बिठा नित पूजा कीजिये कि इस का शास्त्र में बड़ा पुण्य लिखता है तब राजा एक मंदिर बन्वा देवी पधराय शास्त्र की बिधि से पूजा करने लगा और बिन पूजा किये जल भी न पीता था इस तरह से जब किन्ती एक मुद्दत गुज़ी तो एक रोज़ दीवान ने कहा महाराज मसल मशहूर है कि निपूते का घर सूना मूरख का हृदय सूना और दलिद्री का सब कुछ सूना है ॥

यिह बात सुन राजा देवी के मंदिर में जा हाथ जोड़ स्तुति करने लगा कि हे देवी तुझे ब्रह्मा बिष्णु रुद्र इन्द्र आठ पहर सेवते हैं और तू ने महिषासुर चंडमुंड रक्कबीज ले दैत्यों को मार पृथ्वी का भार उतारा और जहां जहां तेरे भक्त को बिपत पड़ी तहां तहां जा तू सहाय हुई और यही आस तक मैं तेरे द्वारे पर आया हूं अब मेरे भी मन की इच्छा पूरी कर इतनी स्तुति जब राजा कर चुका तब देवी के मंदिर से आवाज़ आई कि राजा मैं तुझ से खुश हुई बर मांग जो तेरे मन में है राजा बोला हे माता जो तू मुझ से खुश हुई तो मुझ को पुत्र दे देवी ने कहा राजा तेरे पुत्र होगा महा बली और बड़ा प्रतापी तब तो राजा ने

तुम्हारी लड़की को राक्षस ने पर्वत में लेजाके रखा है इस में दूत्रा बोला कि राक्षस को मार के मैं उसे ले आऊंगा फिर तीन्ना बोला हमारे रथ पर सवार हो जाओ और उसे ले आओ यह सुन्तेही वह झट से उस के रथ पर सवार हो वहां पहुंच उस देव को मार तुरंत उसे ले आया और तीनों आपस में झगड़ने लगे तब उस के बाप ने मन में चिन्ता कर्के कहा कि सबों ने इहसान किया है किसे दूं किसे नदूं इत्नी कथा कह बैताल बोला ऐ राजा विक्रम उन तीनों में से वह कन्या किस की स्त्री हुई राजा बोला वह जोरू उस की हुई जो राक्षस को मार कर लाया बैताल ने कहा सब का गुण बराबर है किस तरह से वह उस की जोरू हुई राजा ने कहा उन दोनों ने इहसान किया इस से उन को सवाब हुआ और यह लड़कर उसे भाँके लाया है इस वास्ते वह इस की जोरू हुई ॥

यिह कहानी इन्तिखाब की गई है बैताल पच्चीसी में से ॥

फिर बैताल बोला ऐ राजा धर्मपुर नाम एक नगर है वहां का राजा धर्मशील और उस के मंत्री का नाम अंधक

उस लड़की की मा से कहा था कि तू अप्नी बेटी हमें दे उस ने भी उसे यही जवाब दिया था कि जो सब बिद्या जान्ता होगा उसी को अप्नी लड़की दूंगी उस ब्राह्मण के लड़के ने भी कहा था कि मैं संपूर्ण शास्त्र बिद्या जान्ता हूं और शब्द बेधी तीर मारती हूं यह सुन्के उन्ने भी कहा था कि मैं ने कबूल किया तुझे ही दूंगी ॥

गरज इसी तरह से तीनों बर आन्के इकठे हुए हरि दास अप्ने मन में चिंता करने लगा कि एक कन्या और तीन बर किसे दूं किसे न दूं इसी फ़िक्र में था कि रात को एक राक्षस आन्के उस कन्या को उठाके बिंध्याचल पर्वत के उपर ले गया कहा है कि बहुतायत किसी चीज़ की अच्छी नहीं अति रूपवती सीता थी रावण ने हरी राजा बलि ने अति दान दिया सो दलिद्री हुआ रावण ने अति गर्व कर्के अप्ने कुल की क्षै को ॥

गरज जब भोर हुई और सब घर के लोगों ने कन्या को न देखा तब अनेक अनेक प्रकार की चिन्ता करने लगे और यह बात वे तीनों बर भी सुन्के वहां आये उन में एक ज्ञानी था उस से हरिदास ने पूछा ऐ ज्ञानी तू बता कि वुह कन्या कहां गई उन ने घड़ी एक में बिचार कर्के कहा

महलमें गया और यह अप्पे स्थान पर आन्के बैठा कि इत्ते में एक बल्लनेटा उसके पास आ कहने लगा कि मैं तुझ से कुछ मांगने आया हूं यह सुन्के उन्ने कहा मांग क्या मांगता है उन्ने कहा कि अप्पी बेटी मुझ को दे हरिदास बोला कि जिस में सब गुण होंगे उस को दूंगा यह सुन्के वह बोला कि मैं सब बिद्या जान्ता हूं फिर उस ने कहा कुछ अप्पी बिद्या मुझे दिख्ला तो मैं जानूं कि तुझे बिद्या आती है तब उस बल्लनेटे ने कहा मैं ने एक रथ बनाया है उस में यह सामर्थ्य है कि जहां जाने का इरादः करो तहां वह एक क्षिन में ले पहुंचावे तब हरिदास ने कहा उस रथ को फ़ज़र के वक्क मेरे पास ले आइयो ॥

गरज़ वह भोर को रथ ले हरिदास पास आया फिर ये दोनों रथ पर सवार हो उज्जैन नगरी में आन पहुंचे पर यहां इतिफ़ाक़न उस के आने से पहले किसी और ब्राह्मण के लड़के ने उसके बड़े बेटे से आकर कहा था कि तू अप्पी बहिन मुझे दे और उस ने भी यही कहा था कि जो सब बिद्या जान्ता होगा उस को दूंगा और उस ब्राह्मण के पुत्र ने भी कहा था कि मैं सब ज्ञान बिद्या जान्ता हूं यह सुनके उस ने कहा था कि तुझे ही देंगे एक और ब्राह्मण के पुत्र ने

के साथ कर दूंगा फिर एक दिन उस राजा ने हरिदास को बुलाकर कहा कि दक्षिण दिशा में हरिचंद नाम राजा है उस के पास तुम जाकर मेरी तरफ से क्षेम कुशल पूछो और उन की क्षेम कुशल के समाचार ले आओ यह राजा की आज्ञा पाय बिदा हो उस राजा के पास कितने एक दिनों में पहुंचा और उससे अपने राजा का सब संदेश कहा और हमेशा उस राजा के निकट रहने लगा ॥

गरज एक दिन की बात है कि उस राजा ने इस से पूछा है हरिदास अभी कल जुग का आरंभ हुआ कि नहीं तब उन्ने हाथ जोड़ कर कहा महाराज कलिकाल वर्तमान है क्यों कि संसार में झूठ बढ़ा है और सत घट गया लोग मुंह पर बात मीठी कहते हैं और पेट में कपट रखते हैं धर्म जाता रहा पाप बढ़ा पृथ्वी फल कम देने लगी राजा डांड लेने लगे ब्राह्मण लालची हुए स्त्रियों ने लाज छोड़ दी बेटा बाप की आज्ञा नहीं मानता भाई भाई का इअतिबार नहीं कर्ता मित्रों से मित्राई जाती रही खाविन्दों से वफा उठ गई सेवकों ने सेवा छोड़ दी और जितनी नालाइक बातें थीं वे सब नज़र आती हैं ॥

जब राजा से यह सब कह चुका तब राजा उठकर

और आप ने यहां खड़े होकर हमारे लिये दुख पाया पर हमारा मत्ता बन न आया ॥

यिह सुन राजा ने कहा कि महाराज तुम अप्ने चित में निरास होकर उदास नहो चारों लज़ल तुम अप्ने घर ले जाओ मैं तुम्हें देता हूं क्यूं कि जिस में तुम्हारा कुटुम्ब भी प्रसन्न हो और तुम भी हमारा इसी में कल्याण है निदान राजा ने चारों लज़ल खुश होके ब्राह्मण के हाथ दिये ब्राह्मण लेकर असीस दे अप्ने धाम को गया ॥

यिह कहानी इन्तिखाब की गई है बैताल पचीसी में से ॥

बैताल बोला हे राजा उज्जैन नाम एक नगरी है और वहां का राजा महाबल और उस का हरिदास नाम एक दूत था उस दूत को बेटी का नाम महादेवी वह अति सुंदर थी जब वह बर जोग हुई तो उसके पिता को चिन्ता हुई कि इसका बर दूढ़ बिबाह कर दिया चाहिये ॥

गरज़ एक दिन उस लड़की ने अप्ने बाप से कहा कि पिता जो सब गुण जान्ता हो मुझे उसे दीजो तब उसने कहा कि जो सब इल्म से वाकिफ़ होगा तेरी शादी मैं उस

पड़े तो बेंच बेंच बहुत सा धन ले और जित्ना मांगोगे उतना उससे पाओगे और कित्ना बिलाओगे पुरुष हमारा बावला है और सास बुद्धि हीन है इस से ससुर तुम सज्जानी हो और तुम से मैं कहती हूं वही लज़ल ले आओ जो मैंने तुम से कहा है उससे तुम सब कुछ पाओगे ॥

यिह सुनकर ब्राह्मण बोला कि तुम तीनों बौराये हो और मेरी इच्छा सिवाय धर्म के और किसी पर नहीं क्युं कि धर्म से संसार में आग्नी राज पाता है और धर्म से सब काम सिद्ध होते हैं और धर्म से जग में जस होता है और धर्म कर्ने से देखो कि राजा बलि ने पातालका राज पाया और धर्म से राजा इंद्र ने स्वर्ग में जा इंद्रासन पाया और धर्म से यिह काया अमर हो जाती है गर्भ बास छुट जाता है उस से तुम मेरा धर्म मत डुलाओ और मैं भी अप्ना सत न छोड़ूंगा इस में जो हो सो हो ॥

इसी तरह चारों ने चार मत की बातें कहीं एक की एक ने न मानी तब वुह ब्राह्मण फिर कर राजा के निकट आया और आकर सब अहूवाल सुनाया कहा कि महाराज मैं घर तो गया पर बात कुछ बन न आई अप्नी अप्नी सब कोई कहता है और हम चारों की चार मत हैं

कहा कि पहले अप्ने घर को आउं तब तुम से कहूं यह कह कर ब्राह्मण अप्ने घर को गया और राजा वहां खड़ा रहा वह घर में जाकर अपनी स्त्री पुत्र और पुत्र की बहू से कहने लगा कि उन चारों लड़कों का यह ब्योरा है उन्हें तीनों में से उस की ब्राह्मणी बोली कि स्वामी तुम वह लड़क लो जो लक्ष्मी दे है लो और खियाल मन से उठा दो क्यों कि लक्ष्मी से मिले हैं सहाय और लक्ष्मी से होते हैं सब उपाय धर्म कर्म ज्ञान नेम पुण्य दान यह सब लक्ष्मी से होता है इस से तुम और तरफ चित्त मत डुलाओ जाकर लक्ष्मी ले आओ ॥

फिर उस का पुत्र बोला कि लक्ष्मी किस काम की है जो साथ सामान नही और जो सामान हो तो राजा कहावे और सब कोई सिर निवावे सरनजाम हो तो दुर्जन उरें और संसार में शोभा पाए जो लक्ष्मी हुई और जग में शोभा नपाई तो उस पुरुष का जन्म लेना निर्फल है तुम वह लड़क लो जो संसार में शोभा दे ॥

इतने में उसके बेटे की बहू बोली कि तुम वह लड़क लो आभूषण दे कि गहने के पहन्ने से स्त्री अप्सरा मज़लूम हो जो राउं भी पहने तो अति सुंदरी दिखाई दे और बिपत

तुम मांगोगे इत्नी इस से पाओगे और तीसरे लज्जलका यह गुण है कि जितनी लक्ष्मी जाचोगे उतनी यह देगा और चौथे रत्न का यह प्रभाव है हरिभजन और सत्करम करने की जितनी इच्छा रखोगे उतनी यह पूरी करेगा ॥

इस तरह चारों लज्जलों के गुण राजा से समझा कर कहे और बिदा किया राजा हाथ जोड़ कर खड़ा हो कहने लगा महाराज मैं आप के गुण की उपमान हीं दे सकता पर आप मुझे दास समझ कर कृपा रखिये ॥

यिह कह कर राजा वहां से स्तब्ध हो हुआ और बैतालों को बुला सवार हो अपने नगर को आया जब कोस एक नगर रह गया तब बैतालों को छोड़ आप राजा पांओं पांओं शहर को चला देखता क्या है कि एक दुर्बल भूखा ब्राह्मण चला आता है जब वह पास आया यह उस ने कहा कि मैं भूखा हूं कुछ मुझे भिक्षा दे जो मैं जाकर कुटुम्ब को पालूं ॥

सुन्तेही चिंता कर अपने मन में कहने लगा इस ब्राह्मण को इस में से एक लज्जल दूं यह विचार कर ब्राह्मण से कहा कि देवता मेरे पास चार रत्न हैं और चारों के ये गुण हैं जो तू प्रसन्न करे इन में से मैं वह तुझे दूं तब ब्राह्मण ने

विक्रम का नाम सुनतेही शेषनाग मिला और हाथ पकड़ अप्ने मकान में ले गया अच्छी जगह बैठा क्षेम कुशल पूछी राजा ने कहा महाराजके दर्शन से सब आनंद हैं फिर कहा तुम किस कारण यहां आये हो और आते हुए पंथ में तुमने बहुत कष्ट पाया होगा विक्रम बोला कि फणनाथ मैंने जो कष्ट पाया सो सब तुम्हारे दर्शन कियेसे बिच्चा फिर राजाको रहनेके लिये एक अच्छास्थान दिया और बहुतसे लोग टहल करने को और उन्हें लोगोंसे कह दिया कि मेरी सेवा से भी तुम अधिक राजा की सेवा जान्ना इस तरह से पांच सात दिन राजा विक्रमाजीत वहां रहा ॥

बअद उस के एक दिन हाथ जोड़ कर कहा कि पृथी नाथ मुझे बिदा कीजिये तो मैं अप्ने नगर में जाऊं और वहां बैठ आप का गुण गाऊं तब शेषने हंस कर कहा कि अब राजा तुम्हें घर जाने की इच्छा हुई है भला कुछ प्रसाद हम देते हैं तुम लेते जाओ यह कह चार लज्जल मंगवा राजा को दिये और उन का गुण कहने लगा एक रत्न का यह सुभाव है कि जित्ना गहना चाहोगे सो यह तुम्हें देगा और क्षिन भरदेते बिलंब नकरेगा और दूसरे नग का यह सुभाव है कि हाथी घोड़े पाल्कियां जित्नी

धन्यभाग हैं मेरे कि मैं यहां तक आन पहुंचा हूं और चारों तरफ़ से राम कृष्ण राम कृष्ण की आवाज़ आती थी और राजा के मंदिर से बेद की धुन कान पड़ती थी जब दर्बान राजा के संमुख जा प्रणाम कर हाथ जोड़ खड़ा हुआ राजा ने उस की ओर दृष्ट की ॥

उन्ने कहा महाराज एक मनुष्य द्वारे पर खड़ा है और कहता है कि मर्त्य लोक से आया हूं द्वारे को हज़ारों दंडवतें कर्ती है बल्कि जिस को देखता है उस को भी आपके दर्शन की अभिलाषा है जिससे निहायत बे चैन है यह बात सुनतेही शेषनाग उठ के द्वारे पर आया ॥

राजा ने देखतेही अष्टांग प्रणाम किया और उसने हंस कर आसीस दी और पूछा कि तुम्हारा नाम क्या है और कौन्सा देश है राजा ने हाथ जोड़ कर कहा कि स्वामी बिक्रम भूपाल मेरा नाम है और मर्त्य लोक का राजा हूं आपके चरण दर्शन की मुझे इच्छा थी सो मेरे मन की इच्छा पूरी हुई आज मुझे कड़ोड़ यज्ञ का फल हुआ और कड़ोड़ीं दान किये का पुण्य और धन्यभाग मेरे जो आपके चरण कंवलके दर्शन हुए बल्कि चौंसठ तीर्थ अश्वनान का मुझे फल हुआ ॥

रानी उसके यहां है और कभी सोग संताप उसे नहीं व्याप्ता आनंद से अचल राज वहांका वुह कती है और जैसा वुह राजा सुखी है संसार में कोई नहीं ॥

यिह सुन कर राजा को उसके मिलने की इच्छा हुई बैतालों को बुलाकर कहा कि मेरे तई पाताल को लेचलो मैं शेषनागके दर्शन को जाउंगा ॥

बैताल उठाकर पाताल को लेगये और शेषनागका दूर से मंदिर दिखा दिया राजा ने दूर से देख बैतालों को बिदा किया और आप मंदिर को चला जब जाकर उसके पास पहुंचा देखे तो वुह कंचनका मंदिर रत्न जड़े हूये जग्मगा रहा है और ऐसी जोत है उसकी कि जिस में रोशनीके सिवा रात दिन कुछ नहीं मज़लूम होता दर दर पर कंवलके फूलोंकी बंदनवारें बंधी हुई हैं और घर घर आनंद हो रहे हैं ॥

राजा कुछ उती उती कुछ खुशी खुशी द्वारे जा खड़ा हुआ और वहांके डापीलों से दंडवत कर कहा महाराज को हमारा समाचार पहुंचाओ कहो कि मर्त्य लोक से एक राजा आपके दर्शन को आया है दर्बान राजा को खबर देने गया और यिह द्वार पर खड़ा हुआ कहता था

यिह कहानी इन्तिखाब की गई है सिंहासन बत्तीसी में से एक दिन राजा बीर विक्रमाजीत सभा में इंद्र समान बैठा था और गंधर्व मधुर मधुर सुरों में गा रहे थे पातुर नृत्य कर भाव बता रहीं थीं कहीं भाट खड़े हुए जस वर्णन कर रहे थे किसी तरफ ब्राह्मण बेद पाठ कर रहे थे किसी तरफ मत्त आपस में युद्ध कर रहे थे और किसी तरफ चीते कुत्ते सियाहगोश हरन मेंढे भीर्षिकार लिये खड़े थे किसी तरफ अतदीन पान्दान चगेरें गुलाबपाशें लिये खवास खड़े थे और जित्नी तैयारी राजाओं की चाहिये सब थी ॥

सभा में एक से एक पंडित चतुर और बीर बैठा था उन्ह में राजा इंद्र की तरह बैठा था और सब सामान इंद्र के अखाड़े का सा था इस में राजा ने अप्ने चित में बिचार कर पंडितों से कहा कि तुम एक बात मेरी सुनो कि स्वर्ग में राजा इंद्र जो है सो मर्त्य लोक का सब मर्म्म जान्ता है कहो कि पाताल का राजा कौन है और किस जगह वुह रहता है ॥

तब उन्ह में से एक पंडित बोला कि महाराज पाताल का राजा शेषनाग है जिस के हजार फण हैं और पद्मिनी

ने उस से कहा कि बिद्या तुझे न आई फिर इन ने कहा
हां महाराज न आई ॥

इत्ना किस्सः कह बैताल बोला कि ऐ राजा कहो किस
कारण उसे बिद्या न आई राजा बोला कि वुह साधक
दुचिता हुआ इस लिये न आई और ऐसे कहा है कि एक
चित होने से मंत्र सिद्धि होता है और दुचित होने से नहीं
होता और ऐसे भी कहा है कि जो दान के हीन हैं तिन
की कीर्ति नहीं होती और जो सत से हीन हैं उन्हें लाज
नहीं जो न्याय से हीन हैं तिन्हें लक्ष्मी नहीं मिली और
जो ध्यान के हीन हैं उन्हें भगवान नहीं मिला ॥

यिह सुन बैताल ने कहा कि जो साधक मंत्र सिद्ध कर्णों
के लिये आग में बैठा वुह किस तरह दुचिता हुआ राजा
ने कहा कि मंत्र साधे की बिरियां जब वुह अप्ने कुटुम्ब
से मिलने गया उस भर्मे जोगी ने क्रोध कर अप्ने मन में कहा
कि ऐसे दुदिले साधक को मैं ने बिद्या क्यूं सिखाई इस
लिये उसे बिद्या न आई ॥

बना हुआ है सो कीड़ोंकी खान है और सुभाव इसका यह है कि एक रोज़ इसकी ख़बर न लीजे तो दुर्गंध आती है जो ऐसे शरीर से प्रीति कर्ते हैं सो मूरख हैं और जो इस से हित नहीं कर्ते वे पंडित हैं और इस शरीर का यही धर्म है कि बार बार जन्म लेता है और मिटता है ऐसे शरीर का क्या भरोसा कीजे इसे बहुतेरा पवित्र कीजे पर यह पवित्र नहीं होता जैसे मल का भरा घड़ा उपरके धोने से पाक नहीं होता और कोयले को कोई बहुतेरा धोदे पर वह धौला नहीं होता और जिस शरीर में मलके सोत सदा बहा करें वह किस तरह से शुद्ध हो ॥

इत्ता कह फिर बोला कि किसकी मा किसका बाप किसकी जोरू किसका भाई इस संसारकी यही रीत है कि कित्ते आते हैं और कित्ते जाते हैं जो यज्ञ और होम के कर्णैवाले हैं सो अग्नि को ईश्वर जानते हैं और जो कम अक्ल हैं सो प्रतिमा कर भगवान को मानते हैं और जोगी लोग अप्ने घट में ही हरि जानते हैं ऐसे गृहस्ती धर्म को मैं न करूंगा बल्कि जोगाभ्यास करूंगा इत्ता कह उस ने घर से बिदा ले जोगी के पास आ अग्नि में बैठ मंत्र साधा पर यक्षनी न आई तब जोगीके पास गया और जोगी

अनेक तरह के भय नज़र आते पर यह किस्म से न उती जब कि वह मुदत हो चुकी तो इस ने जोगी से आकर कहा कि महाराज जितने दिन आप ने कहे थे मैं साध आया उस ने कहा कि इतने दिन अब आग में बैठ कर साध इस ने कहा महाराज एक बेर अप्ने कुटुम्ब से मिल आउं फिर आके साधूंगा ॥

यह जोगी से कह बिदा हो अप्ने घर को गया और कुम्बे के लोगों ने इसे जो देखा तो गले लगा लगा रोने लगे और इसके बाप ने कहा ऐ गुणाकर इतने दिनों तू कहाँ था और किस वास्ते घर को बिसारा ऐ पुत्र ऐसे कहा है जो पतिव्रता स्त्री को छोड़के जुदा रहता है और जवान नारी को पीठ देता है या जो जिसे चाहता है वह उसे नहीं चाहता वह चंडाल के समान होता है और ऐसे कहा है गृहस्ती धर्म बराबर कोई धर्म नहीं और घरवाली की बराबर कोई संसार में सुख देनेवाली नहीं और जो माता पिता की निंदा कर्ते हैं सो अधम नर हैं और उनकी गति मुक्ति कभी नहीं होती ऐसा ब्रह्मा ने कहा है ॥

तब गुणाकर बोला कि यह शरीर रक्त और मांस का

उस में सब सुख के सामान रखके इसे यहां से अप्ने साथ ले गई और एक चौकी पर बैठा भांति भांति के बिंजन और पकवान् थाल भर भर उस के रूबरू रखे ॥

उस ने मन मान्ता जो भाया सो खाया और इसके बज्रद पान्दान उस के संमुख रख दिया और केसर चंदन गुलाब में घिस्कर उसके बदन में लगाया फिर अच्छे वस्त्र सुगंधों से बास्कर पहना फूलों की माला गले में डाल वहां से पलंग पर ला बिठाया कि इत्ने में सांझ हुई और यह भी अप्नी तैयारी कर सेज पर जा बैठी और उस ब्राह्मण ने सारी रैन सुख चैन से काटी ॥

जब भोर हुई वह यक्षनी अप्ने स्थान पर गई और इस ने जोगी के पास आन्कर कहा कि स्वामी वह तो चली गई अब मैं क्या करूं जोगी बोला वह बिद्या के बल से आई थी और जिसे बिद्या आती है उस के पास रहती है इस ने कहा महाराज यह बिद्या मुझे दो तो मैं साधूं तब जोगी ने एक मंत्र उस को दिया और कहा कि इस मंत्र को चालीस दिन आधी रात के समें जल में बैठ एक चित होके साध ॥

इसी तरह से यह साधे को जाया कती और अनेक

यिह कहानी इन्तिखाब की गई है बैताल पचीसी में से

बैताल बोला ऐ राजा उज्जैन नगरीका महासैन नाम राजा था और वहांका बासी देवशर्मा ब्राह्मण जिस के बेटेका नाम गुणाकर वुह बड़ा ज्वारी हुआ यहां तलक कि जो कुछ उस ब्राह्मणका धन था सो जूए में हार दिया तब सारे कुम्बेके लोगों ने गुणाकरको घर से निकाल दिया और उस से कुछ बन न आया लाचार होकर वहां से चला तो किन्ने दिनों में एक शहर में आया वहां देखता क्या है कि एक जोगी धूनी लगाये हुए बैठा है उसे देखत कर यिह भी वहां बैठ गया ॥

जोगी ने इस से पूछा तू कुछ खायगा इसने कहा महाराज दोगे तो क्यूं न खाउंगा जोगीने एक आग्नी की खोप्री में खाना भर के इसे ला दिया इस ने देख कर कहा इस कपाल का अन्न मैं न खाउंगा जब इन ने भोजन न किया तब जोगीने ऐसा मंत्र पढ़ा कि एक यक्षनी हाथ जोड़ आन्के हाज़िर हुई और बोली महाराज जो आज्ञा हो सो करूं जोगी ने कहा इस ब्राह्मण को अच्छा भोजन दे इत्ना मुन्के उस ने एक अच्छा सा मंदिर बना

(the division of	<i>win</i> , pron. them.	<i>kān</i> , s. m. ear.*
time).	<i>har ko'ī</i> , every one.	<i>ānkh</i> , s. f. eye.†

18 for *athārah*, Eighteen, or *athārahwin*, Eighteenth, *nakl*, Story.

<i>mullā</i> , s. m. school-	<i>śāhib</i> , s. m. master.†	teach to write.
master, doctor.	<i>likhā</i> , v. a. cause or	<i>ān</i> , having come.‡

19 for *unnīs*, Nineteen, or *unniswin*, Nineteenth, *nakl*, Story.

<i>bisan pad</i> , a song in	<i>hitū</i> , s. m. f. friend.	<i>ba-ma'nī</i> , with or in
the name of <i>Vishṇu</i> .	<i>hamārau</i> , (Braj) our.	the meaning.
<i>jasodā</i> , the foster mo-	<i>chalat</i> , (Braj) going.	<i>naum</i> , s. f. sleep.
ther of <i>Kṛishṇa</i> .	<i>gopāl-hi</i> , (to) <i>Kṛishṇa</i> .	<i>phirne wālā</i> , goer a-
<i>bār</i> , time, door, water.	<i>rākhai</i> , (Braj) will keep.	bout, wanderer.¶
<i>bhākhai</i> , (Braj) says.	<i>ma'nā</i> , s. m. meaning.	<i>ronā</i> , to weep, weeping.
<i>ko'ū</i> , (Braj) any. some.	<i>wis</i> , pron. that, him, &c.	<i>bāl</i> , s. m. hair.

* *kānon sunnā*, to hear with (one's own) ears.

† *ānkhon dekhnā* to see with (one's own) eyes.

‡ *miyān śāhib*, like *miyān jī*, applied as a respectful appellation of a school-master.

§ See Gram. par. 24.

|| *taum*, the word following has not apparently of itself any meaning; *naum taum* may, perhaps, be jingling words of the like sort and meaning as fiddle faddle in English.

¶ See Gram. par. 46.

<i>mulkan</i> , (in Braj, for	<i>yāteñ</i> , (Braj) from this.	<i>khus̄h</i> , adj. pleased.
<i>mulkoñ</i>) countries.	<i>hār</i> , s. f. loss: <i>hār</i>	<i>taḡṣīr</i> , s. f. fault.
<i>jahāñ</i> , adv. where.	<i>mānnā</i> , to give up	<i>mu'āf</i> , adj. pardoned.
<i>dekhyaū</i> , (in Braj, for	in despair.	<i>naukarī</i> , s. f. service.
<i>dekhā</i>) seen.	<i>āsmān</i> , s. m. sky.	<i>ba-hāl</i> , in state (as
<i>lahāñ</i> , adv. there.	<i>la'i</i> , (Braj, for <i>lī</i>) taken.	before), reinstated.
<i>kau</i> , (in Braj) of.	<i>latīfa</i> , s. m. pleasantry.	

{ *v* for *satrah*, Seventeen, or *satrahwīn*, Seventeenth, *naḡl*, Story.

<i>ṭhaḡur</i> , v. n. be fixed.	<i>siyānā</i> , adj. knowing.	<i>ārz</i> , s. f. representa-
<i>jī-mēñ</i> , in the mind.	<i>mat</i> , s. f. opinion,	tion.
<i>pīr</i> , s. m. old man ;	mind.†	<i>mizāj</i> , s. m. tempera-
spiritual guide.	<i>mash'hūr</i> , adj. well	ment, humour.
<i>murshid</i> , s. m. direc-	known.	<i>āzmā</i> , v. a. try, prove.
tor.*	<i>gur</i> , (for <i>guru</i>) teacher.	<i>bulā bhej</i> , send for.
<i>sau</i> , n. num. hundred.	<i>bidyā</i> , s. f. science.‡	<i>pahar</i> , s. m. a watch,

* *pīr murshid*, a very respectful form of address, Sire ! your Majesty !
See Gram. par. 85.

† *sau siyāne ek mat*, a proverb meaning that, a hundred sensible men will be of one opinion.

‡ *sir sir āḡl*, a proverb meaning that, each head (has its own) intellect, or "many men of many minds." *Gur gur bidyā*, each teacher (has a peculiar) science.

| 7 for *solah*, Sixteen, or *solahwān*, Sixteenth, *naḥl*, Story.

<i>kalāwant</i> , s.m. a kind of singer or musician.	<i>mol</i> , s. m. price.	<i>chalā jā</i> , go away.
<i>yahān</i> , at the abode.	<i>bīs</i> , n., num. twenty.	<i>chalā ā</i> , come along.
<i>akṣar</i> , most ; often.	<i>shāh</i> , s. m. king.	<i>ūnchā</i> , adj. high, tall.
<i>bādshāh</i> , s. m. king.	<i>ḥarām-zāda</i> , bastard.	<i>bar</i> , s. m. Bengal fig-tree.
<i>chuhāl</i> , s.f. merriment.	<i>mulḳ</i> , s. m. country.	<i>unhoñ</i> , pron. plur. those ; he.†
<i>gustākḥ</i> , adj. presumptuous, rude.	<i>be-tarah</i> , unmannerly.	<i>per</i> , s. f. tree.
<i>gā</i> , v. a. sing.; <i>gā'o</i> , sing ye. <i>gā'o</i> , s. f. a cow.	<i>pesh ā</i> , behave, treat.	<i>pahchān</i> , v. a. recognise.
<i>jahān</i> , s. m. world.	<i>ḥal'ā</i> , s. m. a fort.	<i>be</i> , interj. you rascal!
<i>panāh</i> , s. f. protection.*	<i>nikalwā</i> , v. a. expel.	<i>tum-se</i> , with you.
<i>bail</i> , s. m. bull, ox.	<i>dar</i> , s. m. fear.	<i>na-rahnā</i> , not to remain.‡
<i>farmā</i> , v. a. command, say.	<i>do kos-ī</i> , of two <i>kos</i> .	<i>balaiyā lai'uni</i> , may I take (your) evils (on myself).
<i>abe</i> , interj. you rascal !	<i>chau kos-ī</i> , of four <i>kos</i> .	
	<i>bāhir</i> , adv. out.	
	<i>gāñw</i> , s. m. village.	
	<i>is-ī</i> , this very.	
	<i>bhāntī</i> , s. f. manner.	
	<i>shām</i> , s. f. evening.	
	<i>tarḳā</i> , s.m. dawn of day.	

* *jahān-panāh*, an address to a sovereign, your majesty! See Gram. par. 85.

† Gram. par. 64.

‡ Gram. par. 72.

<i>kaun</i> , pron. who? what?	<i>ilm-i-ghaib</i> , the science of what is occult.	<i>akhlāk</i> , s. m. manners.
<i>khādim</i> , s. m. servant.		<i>hās</i> , v. n. laugh.
<i>liyākat</i> , s. f. fitness.	<i>sharmanda</i> , adj. a-	<i>ṣāhib</i> , s. m. possessor.
<i>bas</i> , adj. enough.	shamed.	

15 for *pandrah*, Fifteen, or *pandrahwīn*, Fifteenth, *naḥl*, Story.

<i>tūjār</i> , s. m. merchant.	<i>betā</i> , s. m. son.	<i>ho jā</i> , v. n. become.
<i>khāna-jang</i> , breeder of disturbances.	<i>māmī pīnā</i> , to shew partiality.	<i>baras</i> , s. m. year.
<i>khāna-jang-i</i> , breeding of disturbances.	<i>nī</i> , adv. constantly.	<i>wah-īn</i> , that very (place).
<i>bāp</i> , s. m. father.	<i>qānd</i> , s. m. fine.	<i>hāth uthā</i> , desist.
<i>rupai</i> , s. m. plur. (of <i>rūpiya</i>) rupees.	<i>bhar</i> , v. a. fill; pay.	<i>inhon</i> , pron. plur. these.*
<i>chhurā</i> , v. a. liberate.	<i>daulat</i> , s. f. wealth.	<i>mangā</i> , v. a. send for.
<i>wis-kā</i> , pron. of him.	<i>kho</i> , v. a. lose.	<i>hīn</i> , adv. very.
<i>samjhā</i> , v. a. admonish.	<i>bhūkhā</i> , adj. hungry.	<i>wah-ī</i> , that very.
	<i>kaid</i> , s. m. imprisonment.	<i>bal</i> , s. m. coil, twist.
	<i>sīdhā</i> , adj. straight.	

* Respectfully for *is*, this: see Gram. par. 17 and 64.

<i>na</i> , adv. no, not, neither.	<i>thaur</i> , s. f. place.	<i>sādhū</i> , adj. good, honest.
<i>girhistī</i> , householder.	<i>liye</i> , taken; on account.	<i>jan</i> , s. m. man, person.
<i>des</i> , s. m. country.	<i>bhagwān</i> , s. m. god.	<i>ram</i> , v. n. roam, wander.
<i>dosh</i> , s. m. crime.	<i>dhyān</i> , s. m. meditation.	<i>dāg</i> , (for <i>dāgh</i>) s. m. spot.
<i>faḥīr</i> , s. m. devotee.	<i>kahāwat</i> , s. f. saying.	<i>lāg</i> , v. n. be applied.
<i>bhaṭak</i> , v. n. wander.	<i>bah</i> , v. n. flow.	<i>ko'e</i> (for <i>ko'ī</i>), pron. any.
<i>kyauṇ</i> , adv. why? how?	<i>nir-malā</i> , adj. pure.	
<i>bharam</i> , s. m. character.	<i>bandh</i> , v. n. be bound.	
<i>gañwā</i> , v. a. lose, spend.	<i>gandhilā</i> , adj. stinking.	

14 for *chaudah*, Fourteen, or *chaudahwīn*, Fourteenth, *naḥl*, Story.

<i>tālibu-l-ilm</i> , student.	<i>mushtāk</i> , adj. desirous.	<i>sonhīn</i> , adv. in front.
<i>zabān-i</i> , s. f. from the tongue, by the mouth.	<i>ghar</i> , s. m. house, home.	<i>mu'addab</i> , respectful.
<i>ālīm</i> , adj. learned.	<i>darwāza</i> , s. m. door.	<i>ḥazrat</i> , s. f. presence; Sir, highness, majesty.
<i>ilm</i> , s. m. science.	<i>kitāb</i> , s. f. book.	<i>salāmat</i> , s. f. safety.*
<i>ta'rif</i> , s. f. praise.	<i>mutālā'a</i> , s. m. study.	<i>kaun-sū</i> , what-like?
	<i>salām</i> , s. m. salutation.	

* *Hazrat salāmat*, a respectful form of address, implying, may you, Sir, be (or remain) in safety.

<i>khel</i> , v. a. play.	<i>kaurī</i> , s. f. a small shell	<i>andhā</i> , adj. blind.
<i>rūpiya</i> , s. m. a rupee.	used as coin; money.	<i>pīs</i> , v. a. grind.
<i>āgā</i> , s. m. front, before.	<i>maṣāl</i> , s. f. proverb.	<i>pāp-i</i> , adj. sinner.
<i>khiskā</i> , v. a. slip, slide.	<i>ta'ajjub</i> , s. m. wonder-	<i>akārath</i> , adj. useless.
<i>luḡandrā</i> , s. m. a rake.	ing.	

۱۳ for *terah*, Thirteen, or *terahwīn*, Thirteenth, *naḡl*, Story.

<i>baniyān</i> , s. m. trader.	<i>dikhā'i de</i> , v. a. appear.	<i>haridwār</i> , n. prop.†
<i>baṭohī</i> , s. m. traveller.	<i>ḍandwat</i> , s. f. obei-	<i>kuruchhetṛ</i> , n. prop.§
<i>bāt</i> , s. f. road, way.	sance.	<i>kāshī</i> , n. prop.
<i>bhūl</i> , v. n. err, stray.	<i>nāth</i> , s. m. lord!	<i>gangā godāvarī</i> , n.
<i>ban</i> , s. f. forest, wood.	<i>bābā</i> , s. m. father, sir.	prop.¶
<i>aise</i> , pron. to him.	<i>hinglāj</i> , n. prop.*	<i>melā</i> , s. m. a fair.
<i>aur</i> , adj. other, more.	<i>jwālū-mukhī</i> , a vol-	<i>set bandh</i> , n. prop.**
<i>jogī</i> , s. m. a devotee.	cano.†	<i>mahārāj</i> , sire, sir.

* A place of pilgrimage, dedicated to *Durgā* or *Devī*, towards *Thathā*.

† A place of pilgrimage.

‡ A place of pilgrimage on the Ganges.

§ Name of a lake, supposed by the Hindūs to be the navel of the earth, and the spot where the first creation took place; also, of the country around, where the *Kaurava* and *Pāndava*, ancient reigning families of Dihli, fought: hence, it is a great place of pilgrimage.

|| Benares.

¶ Name of a river.

** Name of the place where *Rāma* is said to have built a bridge, on which was placed an image of *Mahādeva*, called here *Rāmeshwar*.

<i>marde admī</i> , gentle- man.	<i>pasand</i> , s. f. approba- tion.	<i>kadalī</i> , s. f. a plantain.
<i>tumhārā</i> , pron. your.	<i>da²wā</i> , s. m. claim.	<i>bhayau</i> , (in Braj) be- came.
<i>kazīya</i> , s. m. quarrel.	<i>iz'hār</i> , s. m. explaining.	<i>kapūr</i> , s. m. camphor.
<i>mit</i> , v. n. be effaced.	<i>dohā</i> , s. m. couplet.	<i>kārā</i> , s. m. black snake.
<i>mu'āmla</i> , s. m. affair.	<i>swāt</i> , s. f. arcturus.	<i>mukh</i> , s. m. mouth.
<i>munṣif</i> , s. arbitrator.	<i>būnd</i> , s. f. a drop.	<i>bish</i> , s. m. poison.
<i>mān</i> , v. a. respect, mind.	<i>sīpi</i> , s. f. a shell.	<i>sobhā</i> , s. f. splendour.
	<i>mukt</i> , s. m. a pearl.	<i>sūr</i> , for <i>sūrdās</i> .*

12 for *bārah*, Twelve, or *bārahwīn*, Twelfth, *nakl*, Story.

<i>jū'ārī</i> , s. m. gamester.	<i>tau</i> , adv. then.	<i>jad</i> , adv. when.
<i>jūl</i> , v. a. win, conquer.	<i>ummed</i> , s. f. hope.	<i>tad</i> , adv. then.
<i>ghāfil</i> , adj. careless.	<i>shuhdā</i> , s. m. vaga- bond, rake.	<i>māl</i> , s. m. property.
<i>paharnū</i> , v. a. to dress; s. m. dressing, dress.	<i>sāth</i> , s. m. (in) com- pany.	<i>ghair</i> , adj. strange.
<i>utār</i> , v. a. strip off.		<i>mahfil</i> , s. f. assembly.
		<i>jū'ā</i> , s. m. dice, game.

* The name of a Hindī poet and singer, who was blind; hence, a blind man is called *sūrdās*, or by way of abbreviation *sūr*. The translation of the couplet is, the drop of rain that fell when the moon was in the mansion *swātī* (arcturus) into a shell became a pearl, on the plantain became camphor, in the black snake's mouth became poison; society is the splendour (or decoration) of the blind.

<i>sirhānū*</i> , s. m. place of the head.	<i>khunsā</i> , v. n. be angry.	<i>yah-in</i> , adv. this very.
<i>makkhī</i> , s. f. a fly.	<i>patthar</i> , s. m. stone.	<i>daryāft kar</i> , discover.
<i>hānk</i> , v. a. drive.	<i>khayāl</i> , s. m. imagina- tion, idea, fancy,	<i>ākṣ-³mand</i> , adj. wise.
<i>jam*</i> , s. m. collection.	thought.	<i>nā-dān</i> , adj. ignorant.
<i>ba-dastūr</i> , as usual.	<i>dab</i> , v. n. be pressed down.	<i>dost</i> , s. m. friend.
<i>'har-chand</i> , however much.	<i>be-chāra</i> , adj. helpless.	<i>dānū</i> , adj. knowing.
<i>idhar</i> , here, this side.	<i>pis</i> , v. n. be ground down, be reduced to powder.	<i>dushman</i> , s. m. enemy.
<i>udhar</i> , there, that side.		<i>bhalā</i> , adj. good ; better.
<i>hāl</i> , s. m. state, con- dition.		<i>dar pai</i> , in pursuit.
		<i>bihtar</i> , adj. better.

|| for *igārah*, Eleven, or *gyārahwīn*, Eleventh, *naḥl*, Story.

<i>do</i> , n. num. two.	<i>makān</i> , s. m. place.	<i>paidā</i> , adj. created.
<i>kāyath</i> , (name of a tribe).	<i>baḥas</i> , v. a. argue.	<i>pandit</i> , adj. learned.
<i>likhā paṭhā</i> , learned.	<i>uttam</i> , adj. best.	<i>chatur</i> , adj. clever.
	<i>baran</i> , s. m. class, tribe.	<i>sangāt</i> , s. f. society.

* This word is apparently from the Sanskrit शिरः Head, and स्थान Place; being applied to denote the place where the head rests when the body is reclined; as, the head of a bed, the head of a tomb, &c.; *sirhāne*, therefore, in this story means, at the place where his head rested.

<i>kaprā</i> , s. m. cloth ; dress.	<i>uṭh</i> , v. n. rise.	<i>mol leṭā</i> , v. a. buy.
<i>terā</i> , pron. of thee, thy.	<i>bol uṭh</i> , speak out.	<i>andesha</i> , s. m. thought.
<i>nā-pāk</i> , adj. impure.	<i>diwāna</i> , adj. mad.	<i>samet</i> , adv. along with.
<i>soch</i> , v. a. consider.	<i>jot</i> , s. f. lustre, light.	<i>naddā</i> , s. f. river.
<i>āge</i> , adv. before.	<i>ghaṭ</i> , v. n. decrease.	<i>kūḍ</i> , v. n. leap.
<i>chuk</i> , v. n. be finished.	<i>jānwar</i> , s. m. animal.	<i>nahā</i> , v. n. bathe.
<i>utār</i> , v. a. make alight.	<i>yaḳīn</i> , s. m. certainty.	<i>dho</i> , v. a. wash.
<i>ḍuriyā le</i> , take and lead by a cord (in hand).	<i>shāyad</i> , adv. perhaps.	<i>ghar</i> , s. m. house, home.
<i>būṛhā</i> , adj. old (man).	<i>āhl</i> , s. f. understand- ing.	<i>shauk</i> , s. m. avidity.
	<i>bīnā-ī</i> , s. f. sight.	<i>chaṭ kar</i> , v. a. eat.
	<i>khalal</i> , s. m. defect.	
	<i>jān</i> , v. a. know, think.	

† • for *das*, Ten, or *daswīn*, Tenth, *naḳl*, Story.

<i>bāghbān</i> , s. m. gar- dener.	<i>kyā</i> , what ? whether, or.	<i>muhabbat</i> , s. f. friend- ship, love.
<i>be-wuḳūf-ī</i> , s. f. stupi- dity.	<i>bāgh</i> , s. m. garden.	<i>ulfat</i> , s. f. familia- rity.
<i>rīchh</i> , s. m. bear.	<i>khet</i> , s. m. field.	<i>paidā</i> , adj. produced.
<i>dost-ī</i> , s. f. friend- ship.	<i>donoñ</i> , n. num. both.	<i>yahān tak</i> , to this de- gree.
	<i>ikaṭṭhe</i> , adj. in one place.	

<i>chillā</i> , v. n. scream.	<i>mihnalī</i> , adj. laborious.	<i>chhor</i> , v. a. let go,
<i>malaku-l-maut</i> , angel of death.	<i>rūh</i> , s. f. soul.	leave.

⁹ for *nau*, Nine, or *nauwīn*, Ninth, *naḥl*, Story.

<i>mard</i> , s. m. man.	<i>chhal bal</i> , s. m. artifice.	<i>kuttā</i> , s. m. dog.
<i>multān-i</i> , of Multan.	<i>uṛā</i> , v. a. cause to fly.	<i>kahān</i> , adv. where?
<i>bāzār</i> , s. m. market.	<i>sab</i> , adj. all.	<i>jawāb</i> , s. m. answer.
<i>bakrī</i> , s. f. a goat.	<i>zabān</i> , s. f. tongue.	<i>mol le</i> , v. a. purchase.
<i>kharīd</i> , v. a. purchase.	<i>bandish</i> , s. f. contrivance.	chase.
<i>rassī</i> , s. f. string, cord.		<i>lekin</i> , conj. but, yet.
<i>pakar</i> , v. a. seize, take.	<i>bāndh</i> , v. a. bind; contrive.	<i>munh</i> , s. m. face, mouth.
<i>nazdik</i> , prepos. near.	<i>tīn</i> , n. num. three.	<i>pher</i> , v. a. turn, revert.
<i>gū'oni</i> , s. m. village.	<i>chār</i> , n. num. four.	<i>ma'lūm</i> , adj. known.
<i>ka'ī ck</i> , some few.	<i>judā</i> , adj. separate.	<i>le-chal</i> , v. a. take along.
<i>rind</i> , s. m. a profligate.	<i>rāh</i> , s. f. road, way.	<i>thorū</i> , adj. little.
<i>kharā</i> , adj. standing.	<i>mulāḥāt</i> , s. f. meeting.	<i>dūr</i> , s. f. distance.
<i>āpas</i> , pron. themselves.	<i>bhā'ī</i> , s. m. brother; comrade.	<i>barh</i> , v. n. advance.
<i>ṣalāh</i> , s. f. counsel.	<i>najīs</i> , adj. impure,	<i>dūsarā</i> , adj. second.
<i>ādmī</i> , s. m. man.	nasty.	<i>le-jā</i> , v. a. take away.
		<i>mūt</i> , v. n. make water.

<i>bīmār</i> , adj. sick.	<i>nau</i> , adj. new, fresh.	<i>shorbū</i> , s. m. broth.
<i>tap</i> , s. f. fever.	<i>javān</i> , adj. young.	<i>bū</i> or <i>bo</i> , s. f. smell,
<i>sozish</i> , s. f. burning.	<i>bakhsh</i> , v. a. give,	odour.
<i>be-tāb</i> , adj. powerless.	forgive.	<i>sir</i> , s. m. head.
<i>gird</i> , s. m. round ;	<i>phūs</i> , s. m. old dry	<i>degcha</i> , s. m. pot, small
around.	grass or straw.	caldron.
<i>phir</i> , v. n. turn, go	<i>zindagī</i> , s. f. life,	<i>ḍāl</i> , v. a. cast, throw.
about.	living.	<i>jo kuchh</i> , whatever.
<i>du'ā</i> , s. f. prayer.	<i>ser</i> , adj. satiated.	<i>nikāl</i> , v. a. cause to
<i>niyāz</i> , s. f. supplica-	<i>badlā</i> , s. m. ex-	issue, take out.
tion.	change.*	<i>sak</i> , v. n. be able.
<i>jān</i> , s. f. m. life, soul.	<i>shafukat</i> , s. f. com-	<i>konā</i> , s. m. corner.
<i>mādar</i> , s. f. mother.	passion.	<i>nāgāh</i> , adv. suddenly.
<i>kurbān</i> , s. m. sacrifice.	<i>mūduri</i> , adj. maternal.	<i>bhayānak</i> , adj. fright-
<i>ta'in</i> , postpos. to, &c.	<i>shab</i> , s. f. night.	ful.
(governing dat. or	<i>zārī</i> , s. f. lamentation.	<i>dar</i> , v. n. fear.
acc. case).	<i>gā'e</i> , s. f. cow.	<i>log</i> , s. m. people.
<i>ṣadka</i> , s. m. sacrifice.	<i>hār</i> , s. m. flock, pas-	<i>firishta</i> , s. m. angel.
<i>ṣubh</i> , s. f. morning.	turage.	<i>ḡabḡ kar</i> , v. a. seize.
<i>āh</i> , s. f. sigh ; alas !	<i>bāwarchī</i> , s. m. cook.	<i>so</i> , pron. that ; then,
<i>nāla</i> , s. m. lamentation.	<i>khāna</i> , s. m. house,	so.
<i>yā</i> , interj. O.	room.	<i>shakk</i> , s. m. doubt.

* *Badle lenā*, to take in exchange or instead.

<i>khadū</i> , s. m. God.	<i>tarah</i> , s. f. manner.	<i>charh</i> , v. n. ascend ;
<i>shukr</i> , s. m. thanks.	<i>farāghat</i> , s. f. leisure,	be strung (a bow,
<i>ba-jā</i> , in place.	ease.	&c.)
<i>lū</i> , v. n. bring.	<i>kabāb</i> , s. m. a roast.	<i>zih</i> , s. f. bowstring.
<i>ghizā</i> , s. f. food.	<i>sukhā</i> , v. a. dry.	<i>kaṭ</i> , v. n. be cut.
<i>latīf</i> , adj. fine, de-	<i>khair</i> , adj. good ; well.	<i>tab</i> , adv. then.
licious.	<i>harīṣ</i> , adj. covetous,	<i>gosha</i> , s. m. corner ;
<i>muyassar</i> , adj. attain-	greedy.	horn (of a bow).
able.	<i>khayāl</i> , s. m. fancy,	<i>zor</i> , s. m. force, vio-
<i>jaisā</i> , adj. such as, as.	idea.	lence.
<i>āj</i> , adv. to-day.	<i>bāndh</i> , v. a. bind.	<i>sīna</i> , s. m. breast,
<i>ab</i> , adv. now.	<i>pahle</i> , at first, sooner.	bosom.
<i>chund</i> , adj. how many ?	<i>hamān</i> , s. f. a bow.	<i>lālchī</i> , adj. covetous.
some.	<i>chillā</i> , s. m. bowstring.	<i>pānī</i> , s. m. water.
<i>achchhā</i> , adj. good.	<i>chabā</i> , v. a. gnaw.	<i>māng</i> , v. a. ask for.*

^ for *āṭh*, Eight, or *āṭhwin*, Eighth, *naḳl*, Story.

<i>burhiyā</i> , s. f. old	<i>nihāyat</i> , adv. ex-	<i>kaṣā-rā</i> , adv. by chance.
woman.	tremely.	<i>zamāna</i> , s. m. fortune.
<i>nāme</i> , adv. by name.	<i>khūb-ṣūrat</i> , handsome.	<i>gardish</i> , s. f. revolu-
<i>betī</i> , s. f. daughter.	<i>hasīn</i> , adj. beautiful.	tion.

* *Pānī na māngnā*, to be killed at once, with a single blow.

√ for *sāt*, Seven, or *sātwin*, Seventh, *naḳl*, Story.

<i>nām</i> , s. m. name.	<i>hāth</i> , s. m. hand.	<i>pīchhe</i> , in the rear.
<i>shahr</i> , s. m. city.	<i>khā</i> , v. a. eat; suffer.	<i>le</i> , v. a. take.
<i>shakhs</i> , s. m. person.	<i>thartharā</i> , v. n. tremble.	<i>ālchirash</i> , adv. at last.
<i>hākim</i> , s. m. governour.	<i>gir</i> , v. n. fall.	<i>ḳābū</i> , s. m. opportu-
<i>ittifāḳan</i> , adv. by	<i>hāndhā</i> , s. m. shoulder.	nity.
chance.	<i>uṭhā</i> , v. a. raise, take	<i>bhī</i> , conj. also, even.
<i>sawār</i> , adj. riding.	up.	<i>sū'ar</i> , s. m. the hog.
<i>shikār</i> , s. m. hunting.	<i>chal</i> , v. n. move, go.	<i>jhunjlā</i> , v. n. rage.
<i>wāste</i> , for the sake.	<i>woñhāñ</i> , adv. (at) that	<i>dānt</i> , s. m. tooth.
<i>kuchh</i> , pron. some,	very (time or place).	<i>mar</i> , v. n. die.
any.	<i>khūk</i> , s. m. hog.	<i>shikār-ī</i> , s. m. hunter.
<i>hīran</i> , s. m. a deer.	<i>āhū</i> , s. m. the deer.	<i>tinon</i> , n. num. the
<i>khūb</i> , adj. good.	<i>māre</i> , stricken; by	three.
<i>śūrat</i> , s. f. form, figure.	reason.	<i>jagah</i> , s. f. place.
<i>sā</i> , adj. like.	<i>hīrṣ</i> , s. f. covetousness.	<i>gharī</i> , s. f. a twenty-
<i>jald</i> , adj. quick, quickly.	<i>zamīn</i> , s. f. ground.	four minutes.
<i>ghorā</i> , s. m. horse.	<i>ṭuk</i> , adj. a little.	<i>do ek</i> , about two.*
<i>utar</i> , v. n. alight.	<i>sāmhānā</i> , s. m. front.	<i>maidān</i> , s. m. a plain.
<i>tīr</i> , s. m. arrow.	<i>katrā</i> , v. n. slink away.	<i>gīdar</i> , s. m. jackal.
<i>mār</i> , v. a. strike, kill.	<i>bachā</i> , v. a. save, avoid.	<i>khushī</i> , joy, pleasure.

* G. par. 40.

<i>rakh</i> , v. a. place, keep.	<i>kyūñ</i> , adv. why? how?	<i>bol</i> , v. n. speak.
<i>us-ī</i> , that very.	<i>de</i> , v. a. give; let.	<i>be-adab-ī</i> , s. f. pre- sumptuousness.
<i>parhā</i> , v. a. cause to read.	<i>bahut sā</i> ,* adj. very much.	<i>wāste</i> , (by) cause, (by) reason.
<i>itnā</i> , adj. this-much.	<i>ro</i> , v. n. weep.	<i>ākhūnd</i> , s. m. precep- tor.
<i>pinak</i> , s. f. drowsiness from opium.	<i>āp</i> , pron. self; you Sir.†	<i>jī</i> , Sir, master.
<i>shamla</i> , s. m. the work- ed end of a turband.	<i>man</i> *, s.m. prohibition.	<i>lā</i> , adv. not, (is) not.
<i>tem</i> , s. f. flame of a lamp or candle.	<i>sonā</i> , v. n. to sleep, sleeping.	<i>haul</i> , s. power;
<i>pagrī</i> , s. f. turband.	<i>waqt</i> , s. m. time; (at) time.	<i>wa</i> , conj. and.
<i>garmi</i> , s. f. heat.	<i>mat</i> , adv. not, do not.	<i>kūwat</i> , s. f. strength.‡
<i>jo</i> , who, which; when.	<i>be</i> , prepos. without.	<i>nuḡṣān</i> , s. m. detri- ment.
<i>pahunch</i> , v. n. arrive.	<i>buzurg</i> , adj. great; elder.	<i>khabar</i> , s. f. informa- tion.
<i>chaunk</i> , v. n. start up.		
<i>bad-zāt</i> , adj. villain.	<i>bāl</i> , s. f. affair, matter.	<i>baith</i> , v. n. sit.

* G. par. 15.

† G. par. 64.

‡ The whole expression intended is, *lā haul wa lā kūwata illā billāhi*, there is no power or strength but in God, implying, that there is no striving against fate.

¶ for *chha*, Six, or *chhat̤i*, Sixth, *naḥl*, Story.

<i>yūn</i> , adv. thus.	<i>lafz</i> , s. m. word.	<i>roz</i> , s. m. day.
<i>sun</i> , v. a. hear.	<i>sabak</i> , s. m. lesson.	<i>yah-ī</i> , this very.
<i>lakhnauti</i> , n. prop.	<i>pūchh</i> , v. a. ask.	<i>tākid</i> , s. f. injunction.
<i>basti</i> , s. f. village.	<i>to</i> , conj. then, indeed.	<i>phir</i> , adv. again, then.
<i>wahān</i> , adv. there.	<i>khafā</i> , adj. angry.	<i>kabhi</i> , adv. ever.
<i>mu'allim</i> , s. m. teacher.	<i>khūb</i> , adj. good; well.	<i>ba-ghair</i> , adv. with-
<i>larkā</i> , s. m. boy.	<i>mār</i> , v. a. beat, strike.	out.
<i>parh</i> , v. a. read.	<i>be-wukūf</i> , adj. foolish.	<i>bāt</i> , s. f. word, speech.
<i>niyān-jī</i> , s. m. school-	<i>auwal</i> , adj. first.	<i>mujhe</i> , pron. me, to
master.	<i>maktub</i> , s. m. school.	me.
<i>afim-ī</i> , opium-eater.	<i>adab</i> , s. m. good man-	<i>sotā</i> , s. m. sleeping.
<i>jab</i> , adv. when.	ners.	<i>jagā</i> , v. a. waken.
<i>afim</i> , s. f. opium.	<i>sikh</i> , v. a. learn.	<i>mār-dāl</i> , v. a. kill.
<i>utar</i> , v. n. descend.	<i>chāh</i> , v. a. desire.	<i>tauba</i> , s. f. penitence.
<i>nind</i> , s. f. sleep.	<i>bā'is</i> , s. m. cause,	<i>hargiz</i> , adv. ever.
<i>ā</i> , v. n. come.	reason.	<i>aisā</i> , adj. this-like,
<i>ūngh</i> , v. n. doze.	<i>bahut</i> , adj. much,	such.
<i>agar</i> , conj. if.	many.	<i>din</i> , s. m. day.
<i>hālat</i> , s. f. state.	<i>kām</i> , s. m. affair, act.	<i>rāt</i> , s. f. night.
<i>yā</i> , conj. or.	<i>gharaz</i> , adv. in short.	<i>chirāgh</i> , s. m. lamp.
<i>shāgird</i> , s. m. scholar.	<i>har</i> , adj. every.	<i>sāmne</i> , s. m. (in) front.

<i>apnā</i> , pron. of self,	<i>koshish</i> , s. f. endeavour.	<i>kah</i> , v. a. say.
own.	<i>rah</i> , v. n. remain.	<i>afsos</i> , s. m. sorrow ;
<i>soch</i> , v. a. think.	<i>yahān</i> , adv. here.	alas !
<i>gosht</i> , s. m. flesh.	<i>tuk</i> , adv. to, up to, till.	<i>śirf</i> , adv. merely.
<i>post</i> , s. m. skin.	<i>phār</i> , v. a. tear.	<i>dhokhā</i> , s. m. decep-
<i>muwāfik</i> , adj. conform-	<i>siwā</i> , prepos. besides.	tion.
able (to).	<i>khushk</i> , adj. dry.	<i>sabab</i> , s. m. cause,
<i>dil</i> , s. m. body, bulk.	<i>chamrā</i> , s. m. leather.	reason.
<i>mutawajjih</i> , adj. turn-	<i>sakht</i> , adj. hard.	<i>bihtarī</i> , s. f. welfare.
ing towards, atten-	<i>lakrī</i> , s. f. wood.	<i>bāz</i> , adv. back.
tive.	<i>chīz</i> , s. f. thing.	<i>sach</i> , adj. true ; truth.
<i>ḥādīṣa</i> , s. m. incident.	<i>pā</i> , v. a. get, find.	<i>ḍhol</i> , s. m. drum (large).
<i>wāqif</i> , adj. acquaint-	<i>ālāsh</i> , s. f. fire.	<i>hamesha</i> , adv. always.
ed.	<i>pashemāni</i> , s. f. repen-	<i>shor</i> , s. m. noise.
<i>bhāg</i> , v. n. flee.	tance, regret.	<i>par</i> , adv. but ; on, at.
<i>hazār</i> , n. num. thou-	<i>jī</i> , s. m. life, soul.	<i>be-fū'ida</i> , adj. profit-
sand.	<i>jul</i> , v. n. burn.	less.
<i>taklīf</i> , s. f. trouble.	<i>lag</i> , v. n. be applied.	<i>andar</i> , indec. within.
<i>ūpar</i> , adv. above,	<i>ānsū</i> , s. m. tear.	<i>kuchh</i> , pron. any
upon.	<i>ānkh</i> , s. f. eye.	(thing).
<i>charḥ</i> , v. n. ascend.	<i>jārī</i> , adj. flowing.	<i>nahīn</i> , adv. not, (is) not.

agreeing with *arab* understood: *jā'ūngā*, v. n. fut. indef. tense first pers. sing. (root *jā*) governed by *main*, and forming with the foregoing pres. part. a compound to denote the continuance⁸⁰ of the action intended by the first verb.

◊ for *pānch*, Five, or *pānchwān*, Fifth, *naḥl*, Story.

<i>jangal</i> , s. m. forest.	<i>char</i> , v. n. graze, eat.	tact. s. m. coming
<i>lomṛī</i> , s. f. a fox.	<i>ghāt</i> , s. f. ambus-	in contact.
<i>khānā</i> , s. m. eating,	cade.	<i>sahm-nāk</i> , adj. frightful.
food.	<i>kar</i> , v. a. do, make.	<i>āwāz</i> , s. f. sound,
<i>talāsh</i> , s. f. search.	<i>chāh</i> , v. a. desire.	voice.
<i>har</i> , adj. every.	<i>shikār</i> , s. m. chase,	<i>nikal</i> , v. n. issue.
<i>taraf</i> , s. f. side (on).	prey.	<i>barā</i> , adj. great.
<i>par</i> , v. n. fall, lie.	<i>ek bārgī</i> , all at once.	<i>hī</i> , adv. very, exactly
<i>phir</i> , v. n. wander.	<i>naḥkūra</i> , s. m. kettle-	<i>muhīb</i> , adj. tremen-
<i>nazar</i> , s. f. sight, view.	drum.	dous.
<i>murgh</i> , s. m. a fowl.	<i>laṭak</i> , v. n. hang.	<i>nīm</i> , adj. half.
<i>khāngī</i> , adj. domestick.	<i>ho</i> , v. n. be, become.	<i>murda</i> , adj. dead.
<i>jā</i> , v. n. go.	<i>dekh</i> , v. a. see, look.	<i>samajh</i> , v. a. under-
<i>darakht</i> , s. m. a tree.	<i>dāli</i> , s. f. a branch.	stand.
<i>niche</i> , adv. beneath.	<i>lag</i> , v. n. come in con-	<i>dil</i> , s. m. heart, mind.

(compound as before explained) sing. nom. case, governing the verb : *be*, prepos.⁷⁰ : *ikẖtiyār*, s. m. sing. forming with the prepos. *be* the compound adj. *be-ikẖtiyār*,⁷¹ : *ho-kar*, v. n. past conjunctive part. formed by affixing *kar* to the root *ho*⁷² : *bolā*, v. n. past indef. tense sing. third pers. mas. (root *bol*) governed by *nān-bā'i* : *ai ārab*, interj. governing the voc. case,⁷³ with the s. m. sing. governed by it : *kittī*, adj. sing. fem. nom. case acted upon by the following verb,⁷⁴ and agreeing with *rofi* understood : *khā'egā*, v. a. fut. indef. tense second pers. sing. mas. (root *khā*)⁷⁵ referring to *ārab* understood : *us ne*, pron. third pers. sing. (from *wih*) being inflected before *ne* which is an expletive or affix to the noun denoting the agent before a transitive verb in a past tense⁷⁶ : *jawāb*, s. m. sing. nom. case, governing the verb : *diyā*, v. a. past indef. tense or past part. sing. mas. (root *de*)⁷⁷ governed by *jawāb* : *ki*, conj. : *jab*, adv. of time : *talak*, adv. (used as a postpos. to the preceding adv.) : *yih*, pron. demonstrative proximate nom. case sing. agreeing with *pānī*, s. m. sing. nom. case, governing the verb : *bahegā*, v. n. fut. indef. tense third pers. sing. mas. (root *bah*)⁷⁸ governed by *pānī* : *maini*, pron. first pers. sing. nom. case governing the verb : *khālā*, v. a. pres. part. sing. mas. (root *khā*)⁷⁹

(70) G. par. 36.

(71) G. par. 49.

(72) G. par. 24.

(73) G. par. 8.

(74) G. par. 57.

(75) G. par. 27.

(76) G. note to par. 25, and par. 71.

(77) G. par. 22 and 25.

(78) G. par. 27.

(79) G. par. 23.

followed by *kar* a usual affix to this participle : *khātā*, v. a. pres. part. sing. mas. (root *khā*) agreeing with *ārab* understood : *thā*, v. subst. or auxiliary past tense third pers. sing. governed by *wuh* and forming with the preceding pres. part. the compound pres. past, or imperfect, tense⁵⁸. *Rotīyān*, s. f. plur. (from *roṭī*) nom. case to the verb following : *ādhi dīnār*, adj. f. and the s. f. with which it agrees, sing. gen. case : *kī*, postpos. fem. governing the gen. case and agreeing with the subsequent noun⁵⁹ : *kīmat se*, s. f.⁶⁰ sing. abl. case, with *se*, postpos. governing that case : *guṣar kar*, v. n. past conjunctive part. formed by affixing *kar* to the root⁶¹ : *chār*, n. of number : *dāng*, s. f. sing. following a numeral⁶², and governed by the subsequent adv. as by a postpos. : *talak*, adv.⁶³ : *pahunchīn*, v. n. past indef. tense plur. fem. (root *pahunch*)⁶⁴ governed by *rotīyān* : *balki*, conj.⁶⁵ : *us-se*, pron. third pers. or remote demonstrative sing. abl. case (from *wuh*)⁶⁶ with *se*, postpos. governing that case : *guṣar kar*, v. n. past conjunctive part. (as before) : *dīnār*, s. m. or f.⁶⁷ sing. gen. case : *kī*, postpos. f. governing the gen. case and agreeing with the following noun : *naubat*, s. f.⁶⁸ sing. nom. case governing the verb : *ā'ī*, v. n. past tense indef. sing. fem. (root *ā*)⁶⁹ governed by *naubat*. *Nān-bā'ī*, s. m.

(58) G. par. 26.

(59) G. par. 7.

(60) G. par. 3.

(61) G. par. 24.

(62) G. par. 61.

(63) G. par. 37.

(64) G. par. 22, and 25.

(65) G. par. 38.

(66) G. Chap. IV.

(67) G. par. 3.

(68) G. par. 3.

(69) G. par. 22, and 25.

ke, postpos. which governs the gen. case, and which is mas. inflected to agree with the following noun : *kināre*, s. m. sing. inflected (from *kināra*) as governed by a postpos. understood⁴⁷ : *baithā*, v. n. past tense indef. sing. mas. (root *baith*)⁴⁸ governed by *arab* understood : *nān-bā'i*, s. m. (compound, as before explained) sing. mas. nom. case governing the verb : *roṭiyān*, s. f. plur. nom. case (from *roṭī*)⁴⁹ acted upon by the following verb : *nikāl nikāl*, v. a. past conjunctive part. (being the same in form as the root⁵⁰, which is transitive or causal, derived from the intrans. or neuter *nikāl*)⁵¹ repeated to denote the repetition or continuation of the action⁵² : *detā*, v. a. pres. part. sing. mas. (root *de*) agreeing with *nān-bā'i* : *thā*, v. subst. or auxiliary past tense sing. mas. governed by *nān-bā'i* and forming with the preceding pres. part. the present past, or imperfect, tense⁵³ : *aur*, conj. : *wuh*, pron. third pers. or remote demonstrative sing. nom. case, referring to *arab* and governing the following verb : *pānī men*, s. m.⁵⁴ sing. abl. case, with *men*, postpos. governing it : *bhigo bhigo kar*, v. a. past conjunctive part. (being the same in form as the root⁵⁵, which is the transitive or causal derived from the intransitive *bhig*)⁵⁶ repeated to denote the repetition or continuation⁵⁷ of the action, and

(47) G. par. 57.

(48) G. par. 25.

(49) G. par. 5.

(50) G. par. 24.

(51) G. par. 29.

(52) G. par. 84.

(53) G. par. 26.

(54) G. par. 3.

(55) G. par. 24.

(56) G. par. 29.

(57) G. par. 84.

another numeral without the intervention of a conj.: *roṭiyon se*, s. f. plur. abl. case (ōf *roṭī*) with *se*, postpos. governing the abl. case: *ziyādu*, s. m. sing. nom. case acted upon by the verb following: *na*, adv. of negation³⁹: *khā*, v. a. the root used in compos. with *sakegā*, v. n. fut. indef. tense third pers. sing. mas. (root *sak*) forming with *khā* preceding, a compound verb⁴⁰, and governed by *ārab* understood: *bolā*, v. n. past tense indef. third pers. sing. mas. (root *bol*) governed by *nān-bā'ī* understood: *ai ārab*, an interjection or vocative sign⁴¹ prefixed to a s. m. in the voc. case: *ādhi*, adj. sing. fem. agreeing with *dinār*, s. f. sing. nom. case, acted upon by the verb: *de*, v. a. imper. second pers. sing. being the same in form as the root⁴²: *aur*, conj.: *jīnī*, adj. (derived from the pron. *jo* or *jaun*⁴³) fem. sing. agreeing with *roṭī* understood: *chāhe*, v. a. fut. indef. or aorist (root *chāh*) second pers. sing.: *khā*, v. a. imper. second pers. sing. being the same in form as the root⁴⁴.

Ārab-ne, s. m. sing. with *ne* the expletive or affix to the name of an agent before a transitive verb in a past tense⁴⁵: *ādhi*, adj. sing. fem. agreeing with *dinār*, s. f. sing. nom. case governing the verb: *dt*, v. a. past part. or past tense indef. sing. fem. (root *de*)⁴⁶ governed by *dinār*: *aur*, conj.: *dajle ke*, s. m. sing. gen. case (from *dajla*) with

(39) G. par. 77.

(40) G. par. 30, divis. 3. (41) G. par. 39, and 8.

(42) G. par. 20, and 27. (43) G. par. 51.

(44) G. par. 20, and 27.

(45) G. note to par. 25, and par. 71.

(46) G. par. 22, and 25.

with the expletive or affix *ne*²⁵: *us*, pron. demonstrative remote, agreeing with the following noun: *javān ko*, adj. used substantively, dat. or accus. case sing. with *ko*, postpos. governing it²⁶: *auron ke*, adj. used pronominally, plur. (from *aur*)²⁷ gen. case with *ke*, postpos. governing the gen. case and being mas. inflected to agree with *mānand*, s. m. sing. used as an indeclinable word²⁸ or as governed by a postpos. understood: *kḥayāl*, s. m. sing. nom. case: *kiyā*, v. a. past tense indef. sing. mas. (root *kar*)²⁹ forming with the preceding noun a compound verb³⁰: *ki*, conj.³¹: *kitnā*, adj. interrog. (derived from the pron. *kaun*³²) sing. mas. nom. case, acted upon by the verb: *khā'egā*, v. a. fut. indef. tense sing. third pers. mas. (root *khā*)³³ governed by *ārab* understood: *agar*, conj.³⁴: *bahut*, adj. used adverbially³⁵: *bhūkhā*, adj. sing. mas. (seemingly derived from *bhūkh* by affixing *ā*³⁶) nom. case agreeing with *ārab* understood: *ho*, v. n. fut. indef. or aorist tense third pers. sing. (being a contraction of *ho'e* or *howe* from the root *ho*³⁷) governed by *ārab* understood: *to*, conj. answering to *agar* in the preceding member of the sentence³⁸: *do*, noun of number: *tīn*, noun of number, idiomatically following

(25) G. note to par. 25, and par. 71.

(26) G. par. 7.

(27) G. par. 6.

(28) G. par. 36.

(29) G. par. 22, and 25.

(30) G. par. 30.

(31) G. par. 38, and 78. (32) G. par. 51.

(33) G. par. 27.

(34) G. par. 38.

(35) G. par. 14.

(36) G. par. 49.

(37) G. par. 27.

(38) G. par. 38, and 80.

chāk, s. m. sing. nom. case forming with the subjoined *karke* the compound nominal verb¹⁵ (root *chāk-kar*) past conjunctive part. agreeing with *ārab* understood : *nān-bā'i ke*, s. m. (compound of *nān* and *bā'i* before explained) sing. gen. case with the governing postpos. *ke* which is mas. inflected before *pās*, an indeclinable word¹⁶ : *gayā*, v. n. past tense indef. sing. third pers. mas. (root *jā*)¹⁷ governed by *ārab* understood : *aur*, conj. : *kahā*, v. a. past tense indef. sing. third pers. mas. (root *kah*) governed by *ārab* understood : *ai*, interj. governing the voc. case¹⁸ : *khṛājā*, s. m. sing. voc. case : *mere*, pron. first pers. sing. gen. case mas. inflected to agree with *khilāne* following : *pet*, s. m. sing. : *bhar*, adj. and forming with *pet* a noun of measure ; the following noun being idiomatically constructed without a postposition¹⁹, or in the nom. case : *rotiyān*, s. f. plur. (from *roṭi*) nom. case, acted upon by the following verb²⁰ : *khilāne kā*, v. a. infin. or noun of action²¹ (the root *khilā* being the causal form from *khā*²²) mas. gen. case, with *kā*, postpos. governing the gen. case : *kyā*, pron. interrog.²³ used absolutely, nom. case acted upon by the verb : *loge*, v. a. fut. indef. second pers. plur. mas. (root *le*) being a contraction of *le'oge*²⁴ : *us-ne*, pron. third pers. inflected from *wuh*

(15) G. par. 30.

(16) G. par. 36.

(17) G. par. 25.

(18) G. par. 8.

(19) G. par. 56.

(20) G. par. 57.

(21) G. par. 21.

(22) G. par. 29.

(23) G. Chap. IV

(24) G. par. 27.

Persian word *nān*, bread, and *bā'z* a corruption of the Arabic *bā'ī*,⁽³⁾ seller) sing. gen. case: *kī*, postpos. fem. governing the gen. case preceding, and agreeing with the noun following⁽⁴⁾: *dūkān men*, s. f. sing. abl. case with its governing postposition: *dekh-kar*, v. a. past conjunctive part. formed by affixing *kar*⁽⁵⁾ to the root *dekh*: *muztarib*, an Arabic part. used as an adj.: *hū'ā*, v. n. past tense indef. sing. mas. (root *ho*)⁽⁶⁾ governed by *ārab*: *be-chāra*, adj. (formed by prefixing *be* a prepos. to the substantive *chāra*⁽⁷⁾) agreeing with *ārab* understood: *širf*, adv.⁽⁸⁾: *bo se*, s. f. sing. abl. case, with the governing postpos. *se*: *jūtā*, v. n. pres. part. sing. mas. (root *jī*)⁽⁹⁾ agreeing with *ārab* understood: *thā*, v. substantive or auxiliary past tense sing. mas.⁽¹⁰⁾ governed by *ārab* understood, and forming with the preceding pres. part. the present past, or imperfect, tense⁽¹¹⁾: *jab*, adv. of time, derived from the pron. *jo* or *jaun*⁽¹²⁾: *kī*, conj.⁽¹³⁾: *rotī kā*, s. f. sing. gen. case, with the governing postpos. *kā* which is sing. mas. to agree with the following noun⁽¹⁴⁾: *munh*, s. m. sing. nom. case governing *dekhā*, v. a. past part. sing. mas. (root *dekh*)⁽¹⁵⁾: *šabr kā*, s. f. sing. gen. case, with the governing postpos. *kā* which is mas. to agree with the following noun: *girebān*, s. m. sing. nom. case acted upon by the subsequent verb:

(3) G. par. 7.

(4) G. par. 24.

(5) G. par. 25.

(6) G. par. 49.

(7) G. par. 37.

(8) G. par. 23.

(9) G. par. 33, and note.

(10) G. par. 26.

(11) G. par. 51.

(12) G. par. 38.

(13) G. par. 7.

(14) G. par. 22.

himself on the bank of the Tigris (the river that flows by Baghdad): the baker having taken out one after another loaves was giving; and, that (Arab) having moistened moistened (or having continued to moisten) was eating. The loaves, having passed the value of half a dinar, amounted to four *dāng*; having, moreover, exceeded that, the turn of a dinar came (the value of the loaves passed on from a half dinar to four *dāng*, and then to a dinar). The baker having become without choice (not knowing what to do), spoke, O Arab, how much wilt thou eat? He gave answer, that as long as this water shall flow, I shall go (on) eating.

GRAMMATICAL ANALYSIS.

Chaulhī, ordinal of number fem. agreeing with *naḥl*, s. f. sing. nom. case. *Ek*, noun of number: *ārab*, adj. used as a s. m. sing. nom. case governing the verb: *badawī*, adj. agreeing with *arab*: *shahr-i*, the first of two nouns in the Persian construction, abl. case, with the sign of (*izāfat*) the attribute¹ or of the gen. case: *baghdād*, n. prop. being the latter of two nouns in the Persian construction, abl. case: *men*, postpos. governing the abl. case: *āyā*, v. n. past tense indef. third pers. sing. (root *ā*)² governed by *ārab*: *aur*, conj.: *girdē*, s. m. plur. nom. case, from *girdā*, acted upon by the following participle: *nān-bā'ī*, s. m. (compounded of the

(1) G. par. 9.

(2) G. par. 25.

<i>ādhi</i> , half,	<i>guzar kar</i> , having	<i>khā'egā</i> , wilt thou eat.
<i>dīnār kī</i> , of a dinar,	passed,	<i>us-ne</i> , he,
<i>kīmat se</i> , from price,	<i>dīnār kī</i> , of a dinar,	<i>jawāb</i> , answer,
<i>guzar kar</i> , having	<i>naubat</i> , turn, degree,	<i>diyā</i> , gave,
passed,	<i>ā'ī</i> , came.	<i>kī</i> , that,
<i>chār</i> , four,	<i>nān bā'ī</i> , the baker,	<i>jab talak</i> , as long as,
<i>dāng</i> (name of a	<i>be-ikhtiyār</i> , without	<i>yih pānī</i> , this water,
weight),	choice,	<i>bahegā</i> , shall flow,
<i>talak</i> , up to,	<i>hokar</i> , having become,	<i>main</i> , I,
<i>pahunchīn</i> , arrived;	<i>bolā</i> , spoke,	<i>khātā</i> , eating,
<i>balki</i> , but, moreover,	<i>ai ārab</i> , O Arab !	<i>jā'ūngā</i> , shall go (on).
<i>us-se</i> , from that,	<i>kittī</i> , how much ?	

An Arab of the desert came into the city of Baghdad : and, having seen round loaves in the shop of a baker, became anxious (for them). Helpless he was living merely from the smell (or, the poor wretch was living from the smell only). When that he saw the face of the bread, having rent the collar of patience, he went near the baker, and said ; O merchant, what will you take for the giving of me to eat a belly-full (of) loaves ? He (the baker) imagined that young man like others, (saying to himself) that, how much will he eat ? if he be very hungry, then he will not be able to eat more than two (or) three loaves ; he spoke, O Arab, give half a dinar, and eat as much as thou mayest desire. The Arab gave the half dinar, and seated

<i>dekhā</i> , seen, he saw,	<i>ki</i> , (saying) that,	<i>ārab-ne</i> , the Arab,
<i>ṣabr kā</i> , of patience,	<i>kitnā</i> , how much ?	<i>ādhī</i> , half,
<i>girebān</i> , the collar,	<i>khā'egā</i> , will he eat,	<i>dinār</i> , a dinar,
<i>chāk karke</i> , having	<i>agar</i> , if,	<i>dī</i> , gave,
rent,	<i>bahut</i> , much, very,	<i>aur</i> , and,
<i>nān bā'ī ke</i> , of baker,	<i>bhūkhā</i> , hungry,	<i>dajle ke</i> , of the Tigris,
<i>pās</i> , to the side, near,	<i>ho</i> , he should be,	<i>kināre</i> , on the shore,
<i>gayā</i> , he went,	<i>to</i> , then,	<i>baithā</i> , sat :
<i>aur kahā</i> , and said ;	<i>do tīn</i> , two (or) three,	<i>nān-bā'ī</i> , the baker,
<i>ai khwāja</i> , O merchant,	<i>rotīyonse</i> , from loaves,	<i>rotīyān</i> , loaves,
<i>mere</i> , of me, my, mine,	<i>ziyāda</i> , increase, more,	<i>nikāl</i> , having taken
<i>pet bhar</i> , belly-full,	<i>na khā</i> , not eat,	out,
<i>rotīyān</i> , loaves,	<i>sakega</i> , he will be able;	<i>nikāl</i> , having taken
<i>khilāne kā</i> , of giving	<i>bolā</i> , he spoke,	out,
to eat,	<i>ai ārab</i> , O Arab,	<i>detā thā</i> , was giving ;
<i>kyā</i> , what ?	<i>ādhī</i> , half,	<i>aur wuh</i> , and that
<i>loge</i> , will you take.	<i>dinār</i> , a dinar,	(Arab),
<i>us ne</i> , he,	<i>de</i> , give,	<i>pānī meñ</i> , in the water,
<i>us jawān ko</i> , that	<i>aur</i> , and,	<i>bhigo bhigo kar</i> , hav-
young man,	<i>jītnī</i> , as much as,	ing moistened, mois-
<i>auron ke</i> , of others,	<i>chāhe</i> , thou mayest	tened,
<i>mānand</i> , the like,	wish,	<i>khātū thā</i> , was eating.
<i>khayālkiyā</i> , imagined,	<i>khā</i> , eat.	<i>rotīyān</i> , the loaves,

with *taiyārī*, s. f. (derived from *taiyār* by subjoining *ī*) sing. nom. case governing the verb: *rahī*, v. n. past tense indef. sing. fem. governed by *taiyārī*: *na*, adv. of negation: *wuh*, pron. as before, agreeing with *jism*, s. m. sing. nom. case governing the verb: *hī*, adv.: *rahā*, v. n. past tense indef. sing. mas. governed by *jism*: *ab*, adv.: *kyā*, pron. interrogative nom. or accus. case acted upon by the verb: *dekhoge*, v. a. fut. indef. tense second pers. plur. mas.: *itnā*, adj. (derived from the pron. *yih*⁽⁴⁹⁾) nom. case mas. used absolutely and acted upon by the verb: *kah*, v. a. root used as the past conjunctive part.⁽⁵⁰⁾: *champat hū'ā*, v. n. (compound from *champat* and the root *ho*⁽⁵¹⁾) past tense indef.⁽⁵²⁾ sing. mas. governed by *būḥhū* understood.

۴ for *chār*, Four, or *chauthī*, Fourth, *naḥl*, Story.

<i>ek</i> , one, a, an,	<i>aur</i> , and,	<i>be-chāra</i> , helpless,
<i>ārab</i> , Arab, Arabian,	<i>gīrde</i> , round loaves,	<i>śirf</i> , purely, merely,
<i>badawī</i> , of the desert,	<i>nān-bā'ī kī</i> , of baker,	<i>bo se</i> , from the smell,
<i>shahr-i</i> , the city of,	<i>dūkān men</i> , in shop,	<i>jītā thā</i> , he was living.
<i>baghdād</i> , Baghdad,	<i>dekh-kar</i> , having seen,	<i>jab kī</i> , when that,
<i>men</i> , in, into,	<i>muzṭarīb</i> , anxious,	<i>roṭī kā</i> , of the bread,
<i>āyā</i> , came :	<i>hū'ā</i> , he became.	<i>munh</i> , the face,

(49) G. par. 51.

(50) G. par. 24.

(51) G. par. 30.

(52) G. par. 25.

pron. second pers. plur. (from *tū* or *tain*): *ne*, expletive or affix to the noun denoting the agent before a transitive verb in a past tense⁴⁴: *kahānī*, adv. of place derived from the pron. *kaun*⁴⁵: *ghā'o*, s. m. plur. nom. case governing the verb: *khā'e*, v. a. past part. plur. mas. (root *khā*) agreeing with *ghā'o*: *haiñ*, verb substantive or auxiliary verb pres. tense third pers. plur. forming with the preceding part. the past definite, or past present, tense. *Wuh*, pron. third pers. sing. nom. case referring to *būṛhā* and governing the verb: *hañske*, v. n. past conjunctive part.⁴⁶ formed by affixing *ke* to the root *hañs*: *bolā*, v. n. past indef. tense (root *bol*) governed by *wuh*: *miyāñ*, s. m. sing. voc. case: *gabrū*, s. m. sing. voc. case: *na*, adv. of negation⁴⁷: *wuh*, pron. demonstrative remote nom. case sing.: *zamāna*, s. m. sing. nom. case governing the verb: *rahā*, v. n. past tense indef. third pers. sing. (root *rah*) governed by *zamāna*: *na*, adv. of negation: *we*, pron. demonstrative remote nom. case plur. (from *wuh*) agreeing with the noun following: *din*, s. m. plur. nom. case governing the verb: *rahe*, v. n. past tense indef. plur. mas. governed by *din*: *na*, adv. of negation: *wuh*, pron. as before, agreeing with *jawāñi*, s. f. (derived from the adj. *jawān* by subjoining *ī*⁴⁸) sing. nom. case governing the verb: *rahī*, v. n. past tense indef. sing. fem. governed by *jawāñi*: *na*, adv. of negation: *wuh*, pron., as before, agreeing

(44) G. note to par. 25, and par. 71.

(45) G. par. 51.

(46) G. par. 24.

(47) G. par. 77.

(48) G. par. 45.

pron. interrog. nom. case : *zakham*, s. m. nom. case sing. or plur.
acted upon by the verb : *khū'egū*, v. a. fut. indef. tense, third pers.
sing. (root *khū*) governed by *ko'i*, understood.

Itmī, adj. fem. sing. derived from *yih*³⁸ and agreeing with the
following noun : *būt*, s. f. sing. gen. case : *ke*, postpos. mas. go-
verning the noun in the gen. case preceding, and agreeing with the
part. used as a mas. noun, next following : *sunte*, v. a. part. pres.
mas. used as a noun governed by a postpos. understood³⁹ : *hī*, adv. :
um, pron. third pers. plur. abl. case (from *wuh*) : *men*, postpos.
governing the abl. case : *se*, postpos. governing the abl. case (two
postpositions occurring together⁴⁰) : *ek*, noun of number : *jawān*, adj.
used substantively mas. sing. nom. case governing the verb : *khufā*,
adj. sing. mas. nom. case agreeing with *jawān* : *hokar*, v. n. past
conjunctive part. formed by affixing *kar* to the root *ho* : *bolā*, v. n.
past indef. tense third pers. sing. mas. governed by *jawān* : *bare*, adj.
plur. mas. voc. case agreeing with *miyān*, s. m. voc. case plur. (being
the same in form as the nom. and used in the plur. by way of respect,
though addressed to one person⁴¹) : *kappre*, s. m. nom. case plur. (of
kappū) acted upon by the verb : *to*, adv. : *ulāro*, v. a. imperative⁴²
second pers. plur. (root *ulār* which is the transitive or causal from
*utar*⁴³) : *dckhen*, v. a. imperative first pers. plur. (root *dckh*) : *tum*,

(38) G. par. 51.

(39) G. par. 73.

(40) G. par. 7.

(41) G. par. 64.

(42) G. par. 27.

(43) G. par. 29.

hazāroñ, s. m. plur. taking, as a noun of number, the affix *oñ* to denote plurality though accompanied by another noun in the nom. case²⁷: *zakḥm*, s. m. plur. nom. case governing the verb: *khā'e*, v. a. past tense indef. plur. mas. governed by *zakḥm*: *aise*, adv. or adj. plur. mas. agreeing with *zakḥm* and derived from the pron. *yih*²⁸: *ki*, conj.: *kahñ*, adv. of place derived from the pron. *kaun*²⁹: *badan-par*, s. m. sing. abl. case with the postpos. *par* by which it is governed³⁰: *til*, s. m. sing. nom. case acted upon by the following verb³¹, or compounded with it: *dharne*, v. a. infinitive, gerund or noun of action³², sing. mas. gen. case: *kī*, postpos. fem. governing the preceding noun and agreeing with the noun next following: *jagah*, s. f. sing. nom. case governing the verb: *bāḳī*, adj. sing. agreeing with *jagah*: *nahñ*, adv. of negation³³: *rahī*, v. n. past tense indef. sing. fem. (root *rah*) governed by *jagah*: *hamāre*, pron. first pers. plur. gen. case mas. (sing. nom. *main*) agreeing with *āge*, s. m. sing. (inflected from *āgā*) governed by a postpos. understood³⁴ or used as an indeclinable word³⁵: *ab*, adv.: *ko'ī*, pron. indef. nom. case governing the verb: *kyā*, pron. interrogative³⁶ nom. case: *laṛegā*, v. n. fut. indef. tense third pers. sing. mas. (root *laṛ*)³⁷ governed by *ko'ī*: *aur*, conj.: *kyā*,

(27) G. par. 11.

(28) G. par. 51.

(29) G. par. 51.

(30) G. par. 7.

(31) G. par. 57.

(32) G. par. 21.

(33) G. par. 77.

(34) G. par. 57.

(35) G. par. 36.

(36) G. Chap. IV.

(37) G. par. 27.

postpos. mas. governing *un* and agreeing with¹⁹ *pās*, an indeclinable word²⁰ constructed as a s. m. sing. governed by a postpos. understood : *baithā*, v. n. (root *baith*) past part. sing. mas. agreeing with *būrhā* : *thā*, v. substantive or auxiliary verb past tense sing. third pers. mas. governed by *būrhā* and forming with the preceding past part. the past past, or pluperfect, tense²¹ : *bolā*, v. n. past tense indef. third pers. sing. mas. (root *bol*) governed by *būrhā* understood : *kī*, conj. : *miyān*, s. m. plur. voc. case : *jawānī*, s. f. (being the abstract noun derived from *jawān* by subjoining *ī*²²) sing. abl. case : *men*, postpos. governing the abl. case²³ : *ham*, pron. first pers. plur. (nom. sing. *main* for which the plur. is used) governing the verb : *bhī*, conj. : *saiḱṛon*, s. m. plur. (of *saiḱṛā*) taking, as an aggregate or collective number, the termination *on* to denote plurality though constructed with a noun in the nom. case²⁴ : *laṛā'iyān*, s. f. nom. case plur. of *laṛā'ī* : *laṛe*, v. u. past tense indef. third pers. plur. governed by *ham* (*laṛnā* being, like *bolnā* and *lānā*, considered a neuter verb, and therefore not admitting *ne* to the nom. case before it²⁵) : *aur*, conj. : *ham-ne*, pron. first pers. nom. case plur. of *main* (the plur. being used for the sing. as is frequently the case with regard to all the pers. pronouns) and followed by *ne* the expletive or affix to a nom. case before a transitive verb in a past tense²⁶ : *bhī*, conj. :

(19) G. par. 7.

(20) G. par. 36

(21) G. par. 25.

(22) G. par. 45.

(23) G. par. 7.

(24) G. par. 11.

(25) G. par. 71.

(26) G. note to par. 25, and par. 71.

mas. governed by *ghā'o*¹⁰ : *aur*, conj. : *ko'ī*, pron. indef. nom. governing the verb : *kahtā thā*, v. a. pres. past, or imperfect tense¹¹, third pers. sing. mas. as before : *pānch*, noun of numb. : *gharaz*, s. m. sing. used absolutely or adverbially : *har*, adj. agreeing with *ek*, noun of number : *ne*, expletive or affix¹², as before : *apne*, pron. common or reflective gen. case mas. agreeing with *larne* and repeated to denote individuality¹³ : *larne*, v. n. infin. (root *lar*) used as a noun of action,¹⁴ mas. sing. gen. case : *aur*, conj. : *zakham*, s. m. nom. case sing. or plur. acted upon by the following verb or compounded with it¹⁵ : *khāne*, v. a. infin. (root *khā*) used as a noun of action¹⁶, mas. sing. gen. case : *kā*, postpos. mas. governing the preceding two nouns, which are coupled by the conjunction, and agreeing with the following noun : *aḥwāl*, s. m. (Arabic plur. of *hāl* used in Hindustani as a) sing. nom. case governing the verb, as *ne* follows the name of the agent¹⁷ : *bayān*, s. m. nom. case : *kiyā*, v. a. (root *kar*) past tense indef. forming with the preceding noun the compound nominal verb¹⁸ *bayān kiyā* governed by *aḥwāl* : *ek*, noun of number : *būrḥā*, s. m. or adj. used substantively, nom. case sing. governing the verb : *thathol*, adj. agreeing with *būrḥā* : *un*, pron. gen. case plur. from *wuh* : *ke*,

(10) G. note to par. 25, and par. 71.

(11) G. par. 26.

(12) G. note to par. 25, and par. 71.

(13) G. par. 84.

(14) G. par. 21.

(15) G. par. 30.

(16) G. par. 21.

(17) G. note to par. 25, and par. 71.

(18) G. par. 30.

postcase : *ke*, postpos. mas. governing the gen. case preceding, and agreeing with the word following : *bīch*, indeclinable word², constructed as a s. m. governed by some postpos. understood : *pāñch*, noun of numb. : *sāt*, noun of numb. : *sipāhī*, s. m. plur. nom. case, derived from *sipāh* by the addition of the very usual affix *ī*,³ and governing the verb : *baiṭhe*, v. n. part. past plur. mas. (root *baiṭh*) agreeing with *sipāhī* : *āpas-men*, pron. common or reflective⁴ abl. case, *men* being the governing postpos. : *ḍīng mārte*, v. a. part. pres. plur. mas. (from the nominal compound root *ḍīng mār*⁵) agreeing with *sipāhī* : *the*, subst. verb or auxiliary verb past tense third pers. plur. mas.⁶ governed by *sipāhī* and forming with the preceding part. the compound, present past or imperfect, tense⁷ : *ko'ī*, pron. indef. nom. case governing the verb : *kahtā*, v. a. part. pres. sing. mas. (from the root *kah*) : *thū*, subst. verb or auxiliary verb, past tense sing. mas. agreeing with the noun to which the pron. *ko'ī* may refer, and forming with the preceding part. the compound, present past or imperfect, tense : *main*, pron. first pers. sing. nom. case : *ne*⁸, expletive or affix to the nom. case, or name of the agent, before a trans. verb in a past tense : *chūr*, noun of number : *ghā'o*, s. m. nom. case plur. or sing. with a numeral⁹, and governing the verb : *khū'e*, v. a. past tense indef. third pers. plur.

(2) G. par. 36.

(3) G. par. 46.

(4) G. Chap. IV.

(5) G. par. 30.

(6) G. par. 33.

(7) G. par. 26.

(8) G. note to par. 25, and par. 71.

(9) G. par. 61.

<i>kyā</i> , what ?	<i>itnā</i> , this much,	<i>champut hū'ā</i> , he ran
<i>dekhoge</i> , will you see.	<i>kah</i> , having said,	off.

In some place, five (or) seven soldiers were seated, making (their) boasts amongst themselves. Some one was saying, I suffered four wounds; and, some one was saying, five. In short, each one explained the circumstances of his own fighting, and suffering wounds. A jocose old man was seated near them: he spoke (saying) that, Sirs, in youth we also fought hundreds (of) fights; and we, also, suffered thousands (of) wounds, such that any where on the body room to place a seed of sesamum remained not: before us, now, what will any one fight, and what will (he) suffer wounds?

On the very hearing of this much speech, a young man from among them, having become angry, spoke (saying), great Sir, take off then (your) clothes; let us see where you have suffered wounds: he laughing spoke (saying), master young man, neither has that time remained, nor have those days remained, nor has that youth remained, nor has that readiness remained, nor has that very body remained; what will you now see? Having said so much, he ran off.

GRAMMATICAL ANALYSIS.

Tisrī, ordinal of number fem. agreeing with *naḥl*, s. f. sing. nom. case. *Kisī*, pron. indef. from *ko'ī* agreeing with *makān*, s. m. sing.

(1) G. Chap. IV.

, even,	<i>ko'ī</i> , any one, some,	<i>dekhen</i> , let us see,
<i>sakron</i> , hundreds,	<i>kyā</i> , what?	<i>tum ne</i> , you,
<i>larā'iyān</i> , battles,	<i>laregā</i> , will fight,	<i>kahān</i> , where?
<i>lare</i> , fought;	<i>aur</i> , and,	<i>ghā'o</i> , wounds,
<i>aur</i> , and,	<i>kyā</i> , what?	<i>khā'e</i> , suffered,
<i>ham-ne</i> , we,	<i>zakhm</i> , wounds,	<i>haiñ</i> , are, have:
<i>bhī</i> , also, even,	<i>khā'egā</i> , will suffer.	<i>wuh</i> , he, that (person),
<i>hasāron</i> , thousands,	<i>itnī</i> , this-much,	<i>hañskar</i> , laughing,
<i>zakhm</i> , wounds,	<i>bāt ke</i> , of speech,	<i>bolā</i> , spoke,
<i>khā'e</i> , suffered,	<i>sunte</i> , (on) hearing,	<i>miyān</i> , master, Sir,
<i>aise</i> , this-like, such,	<i>hī</i> , very, exactly,	<i>gabru</i> , young man,
<i>kī</i> , that,	<i>un</i> , them,	<i>na</i> , not, neither,
<i>kahīn</i> , any where,	<i>men se</i> , from among,	<i>wuh</i> , that,
<i>badan par</i> , on body,	<i>ek jawān</i> , a young man,	<i>zamāna</i> , time,
<i>til</i> , seed of sesamum,	<i>khafā</i> , angry,	<i>rahā</i> , remained,
<i>dharne kī</i> , of placing,	<i>hokar</i> , having become,	<i>na</i> , not, nor,
<i>jagah</i> , place, room,	<i>bolā</i> , spoke,	<i>we dīn</i> , those days,
<i>būkī</i> , remaining,	<i>barē</i> , great,	<i>rahe</i> , remained,
<i>nahīn</i> , not,	<i>miyān</i> , master, Sir,	<i>jawānī</i> , youth,
<i>rahī</i> , remained.	<i>kapre</i> , clothes,	<i>rahī</i> , remained,
<i>humāre</i> , of us,	<i>to</i> , then, indeed,	<i>taiyārī</i> , readiness,
<i>āge</i> , in front, before,	<i>utāro</i> , cause to de-	<i>jism</i> , body;
<i>ab</i> , now,	scend, take off,	<i>ab</i> , now,

being the same in form as the root of the verb¹¹⁹: *umr*, s. m. sing. governed by a postpos. understood¹²⁰ or used adverbially compounded with the following *bhar*, adj. agreeing with *umr*: *na*, adv. of negation¹²¹: *bhūlegī*, v. n. fut. indef. tense third pers. sing. fem. (root *bhūl*) governed by *mār*.

™ for *tīn*, Three, or *tīsri*, Third, *naḥl*, Story.

<i>kisī</i> , some, a, any,	<i>chār</i> , four,	<i>aḥwāl</i> , circumstances,
<i>makān ke</i> , of place,	<i>ghā'o</i> , wounds,	<i>bayān</i> , explanation,
<i>bīch</i> , in the midst, in,	<i>kḥā'e</i> , suffered;	<i>kiyā</i> , made.
<i>pānch</i> , five,	<i>aur</i> , and,	<i>ek</i> , one,
<i>sāt</i> , seven,	<i>ko'ī</i> , some one,	<i>būṛhā</i> , old man,
<i>sipāhī</i> , soldiers,	<i>kahtū thā</i> , was saying,	<i>thāthol</i> , jocose,
<i>baiṭhe</i> , seated,	<i>pānch</i> , five.	<i>un ke</i> , of them,
<i>āpas-men</i> , among	<i>gharaz</i> , aim; in short,	<i>pās</i> , at the side, near,
themselves,	<i>har ek ne</i> , every one,	<i>baiṭhā</i> , seated,
<i>ḍāng mārte</i> , boasting,	<i>apne apne</i> , each his	<i>thā</i> , was:
<i>the</i> , were.	own,	<i>bolā</i> , he spoke,
<i>ko'ī</i> , some one,	<i>larne</i> , fighting,	<i>ki</i> , that,
<i>kahtū</i> , saying,	<i>aur</i> , and,	<i>miyān</i> , masters,
<i>thā</i> , was,	<i>zakḥm</i> , wound,	<i>jarwānī men</i> , in youth,
<i>maiñ ne</i> , I,	<i>khāne kū</i> , of suffering,	<i>ham</i> , we,

(119) G. par. 20.

(120) G. par. 57.

(121) G. par. 77.

conjunctive part.¹¹⁰ or the root compounded with the following
¹¹¹ *gayā*, v. n. past indef. tense mas. sing. (from the root *jā*)¹¹²
governed by *wuh* : *aur*, conj. : *sārā*, adj. mas. nom. sing. agreeing
with *tel*, s. m. nom. sing. governing the verb : *bah*, v. n. the past
conjunctive part. or the root compounded with the following verb¹¹³ :
gayā, v. n. past tense indef. third pers. mas. sing. (root *jā*) governed
by *tel* : *tab*, adv. : *baniye*, s. m. sing. inflected from *baniyā* because it
is followed by *ne* an expletive or affix to the nominative or name of
the agent before a transitive verb in a past tense¹¹⁴ : *us*, pron. third
pers. sing. gen case from *wuh* referring to *naʿl-band* : *ke*, postpos.
mas. governing the gen. case preceding, and agreeing with the
following noun : *sir*, s. m. sing. gen. case : *ke*, postpos. mas. as before :
bāl, s. m. plur. nom. case acted upon by the part. following : *pakarḱar*,
v. a. past conjunctive part. formed by affixing *kar* to the root *pakar*¹¹⁵ :
aisā, adj. sing. nom. case mas. or adv. derived from the pron. *yih*¹¹⁶ :
latiyāyā, v. a. past tense indef. sing. mas. governed by *naʿl-band*
understood, the imper. or root being *latiyā*¹¹⁷ which is derived from
the subst. *lāl*¹¹⁸ : *ki*, conj. : *use*, pron. third pers. sing. dat. case from
wuh referring to *naʿl-band* : *wuh*, pron. demonstrative remote sing.
nom. case, agreeing with *mūr*, s. f. sing. nom. case, a verbal noun,

(110) G. par. 24. (111) G. par. 30, second division. (112) G. par. 25.

(113) G. par. 30, second division. (114) G. par. 25 note, and par. 71.

(115) G. par. 24. (116) G. par. 51. (117) G. par. 25. (118) G. par. 31.

governing *un* and agreeing with the following noun : *taʿẓīm*
 (being of the form تَعْزِيل⁽¹⁰¹⁾) nom. case sing. acted upon by the verb : *o*,
 conj. : *takrim*, s. f. (being of the form تَعْمِيل⁽¹⁰²⁾) sing. nom. case coupled
 with *taʿẓīm* by the conj. *o* : *kareñ*, v. a. aorist or fut. indef.⁽¹⁰³⁾ third
 pers. plur. (root *kar*) governed by *log*.

Is, pron. demonstrative proximate inflected from *yih* agreeing with
 the noun *khayāl* following : *behūda*, adj. not admitting inflection,⁽¹⁰⁴⁾
 constructed with the noun following : *khayāl*, s. m. sing. abl. case :
meñ, postpos. governing the abl. case : *ghare*, s. m. sing. gen. case
 from *gharā*⁽¹⁰⁵⁾ : *kā*, postpos. mas. governing the gen. case *ghare* and
 agreeing with the noun following : *dhyān*, s. m. sing. nom. case
 governing the verb : *jātā*, v. n. part. pres. mas. sing. (root *jā*)⁽¹⁰⁶⁾
 agreeing with *dhyān* : *rahā*, v. n. past tense indef. third pers. mas. sing.
 (root *rah*)⁽¹⁰⁷⁾ governed by *dhyān* (*jātā rahā* may also be considered
 as a compound verb having a continuative sense⁽¹⁰⁸⁾) : *wuh*, pron. third
 pers. nom. sing. referring to *gharā* and governing the verb : *sir*, s. m.
 sing. abl. case : *se*, postpos. governing the abl. case : *zamīn*, s. f. sing.
 abl. case : *par*, postpos. governing the abl. case⁽¹⁰⁹⁾ : *girke*, v. n. past
 conjunctive part. formed by affixing *ke* to the root *gir*⁽¹⁰⁹⁾ : *phūt*, v. n.

(101) G. par. 3.

(102) G. par. 27.

(103) G. par. 6.

(104) G. par. 7.

(105) G. par. 23.

(106) G. par. 25.

(107) G. par. 30, tenth division.

(108) G. par. 7.

(109) G. par 24.

(from *wuh*) referring to *beṭe* and governing the verb :
 adj. nom. case plur. agreeing with *we* : *hokar*, past conjunctive
 part. formed by the addition of *kar* to the root *ho*⁹² : *shahzādoṇ* s. m.
 plur. gen. case from *shahzāda*⁹³ : *kī*, postpos. fem. governing *shahzādoṇ*
 and agreeing with the noun following : *ṭarah*, s. f. used as an
 indeclinable word⁹⁴ or governed by a postpos. understood : *tāzī*, adj.
 plur. constructed⁹⁵ with *ghoṛoṇ*, s. m. plur.⁹⁶ abl. case from *ghoṛā* : *par*,
 postpos. governing the abl. case⁹⁷ : *sawār*, adj. plur. mas. agreeing
 with *we* : *hokar*, v. n. past conjunctive part. as before : *shikār*, s. m.
 sing. gen. case : *kā*, postpos. mas. governing the gen. case and
 agreeing with the following noun⁹⁸ : *irāda*, s. m. sing. nom. case acted
 upon by the verb : *karēṅge*, v. a. fut indef. tense third pers. plur. mas.
 (root *kar*) governed by *we* : *to*, adv. : *main*, pron. of the first pers.
 nom. case sing. governing the verb : *un*, pron. of the third pers.
 gen. case plur. from *wuh*⁹⁹ : *kī*, postpos. fem. governing *un* and
 agreeing with the following noun : *jīlau*, s. f. sing. abl. case : *meṇ*,
 postpos. governing the abl. case¹⁰⁰ : *chalūṅgā*, v. n. fut. indef. tense
 first pers. sing. mas. (root *chal*) : *tā*, adv. : *kī*, conj. : *aur*, adj.
 agreeing with *log*, s. m. plur. nom. case governing the verb : *un*,
 pron. third pers. plur. gen. case referring to *beṭe* : *kī*, postpos.

(92) G. par. 24.

(93) G. par. 6.

(94) G. par. 36.

(95) G. par. 12.

(96) G. par. 6.

(97) G. par. 7.

(98) G. par. 7.

(99) G. Chap. IV.

(100) G. par. 7.

forming with *lūṅgā* the compound *mol lūṅgā*⁸⁰, v. a. fut. indef. first pers. sing.⁸¹ contraction of *mol le'ūṅgā* (the imper. or root being *mol le*).

Jab, adv. : *is*, pron. demonstrative proximate sing. inflected from *yih*⁸², agreeing with *saudāgarī*, s. f. (formed by the addition of *i* to *saudāgar*⁸³, which latter is derived from *saudā* by adding the very usual Persian affix *gar*⁸⁴) sing. abl. case : *se*, postpos. governing the abl. case : *bahut*, adj. agreeing with *daulat*, s. f. sing. nom. case, governing the verb : *hāth*, s. m. sing. governed by a postpos. understood⁸⁵ : *ā'ī*, v. n. past indef. tense third pers. sing. fem. (root *ā*) governed by *daulat* : *tab*, adv. (derived from the pron. *taun*)⁸⁶ : *chār*, noun of number : *byāh*, s. m. nom. case plur. or sing. (following a numeral)⁸⁷ acted upon by the verb : *karūṅgā*, v. a. fut. indef. tense first pers. sing. mas. from the root *kar* : *har*, adj. : *ek*, noun of number : *jorū*, s. f. sing. abl. case : *se*, postpos. governing the abl. case : *chār*, noun of number : *chār* (as before) repeated in a distributive sense⁸⁸ : *beṭe*, s. m. plur. nom. case from *beṭā*⁸⁹ governing the verb : *tawallud*, s. m. sing. governed by a postpos. understood, or compounded with the verb⁹⁰ : *hoṅge*, v. n. fut. indef. tense third pers. plur. mas. contraction of *ho'eṅge*⁹¹ from the root *ho* : *jab*, adv. : *we*, pron. third pers. plur.

(80) G. par. 30.

(81) G. par. 27.

(82) G. Chap. I V.

(83) Ġ. par. 45.

(84) G. par. 46.

(85) G. par. 57.

(86) G. par. 51.

(87) G. par. 61.

(88) G. par. 43.

(89) G. par. 5.

(90) G. par. 30.

(91) G. par. 27.

contraction of *ho'enge*⁶⁷ from the root *ho*, governed by *we* :

on, third pers. plur. accus. case from *wuh*⁶⁸ : *ko*, postpos. governing the dat. or accus. case⁶⁹ : *bechkar*, v. a. past conjunctive part. formed by the addition of *kar*⁷⁰ to the root *bech*, which is the causal or transitive of *bik*⁷¹ : *bakrī*, s. f. sing. nom. case, formed from the mas. *bakrā*⁷², and acted upon by the verb : *kharīdūngā*, v. a. fut. indef. first pers. sing. mas. (root *kharīd*)⁷³ : *us*, pron. third pers. sing. gen. case from *wuh*⁷⁴ : *ke*, postpos. mas. governing the gen. case, and agreeing with the noun following⁷⁵ : *kach bach*, s. m. abl. case sing. (though in fact two words with a plural signification) : *se*, postpos. governing the abl. case⁷⁶ : *gā'e*, s. f. sing. nom. case, acted upon by the last mentioned verb here understood : *phir*, adv. : *us*, pron. third pers. sing. abl. case : *se*, postpos. governing the abl. case : *ghoṛī*, s. f. (derived from the mas. *ghoṛā* by changing the final *ā* into *ī*)⁷⁷ nom. case sing. acted upon by the verb *kharīdūngā* understood : *ghoṛī*, s. f. sing. abl. case governed by *se* : *ūtnī*, s. f. (derived from the mas. *ūtnī* by the addition of *nī*)⁷⁸ sing. nom. case acted upon by the verb *kharīdūngā* understood : *phir*, adv. : *halnī*, s. f. (from the mas. *hāthī*)⁷⁹ sing. nom. acted upon by the following verb : *mol*, s. m.

(67) G. par. 27.

(68) G. Chap. IV.

(69) G. par. 7.

(70) G. par. 24.

(71) G. par. 29.

(72) G. par. 4.

(73) G. par. 27.

(74) G. Chap. IV.

(75) G. par. 7.

(76) G. par. 7.

(77) G. par. 4.

(78) G. par. 4.

(79) G. par. 4.

of *yih*⁵²: *take*, s. m. sing. gen. case governed by *kī*⁵³, postp. governing the gen. case, and agreeing with the following noun: *murghī*, s. f. sing. nom. case, being derived from the mas. *murgh* by the addition of *ī*⁵⁴, and acted upon by the verb: *lūngā*, v. a. fut. indef. tense first pers. sing. mas. (root *le*) being a contraction of *le'ūngā*⁵⁵: *wuh*, pron. third pers. sing. nom. case referring to *murghī* and governing the verb: *bīs*, noun of number⁵⁶: *andē*, s. m. nom. case plur. from *andā*: *degī*, v. a. fut. indef. tense fem. third pers. sing. from the root *de*, being a contraction of *de'egī*⁵⁷, governed by *wuh*: *phir*, adv.: *bā'is*, noun of number⁵⁸: *din*, s. m. gen. case sing. following a numeral⁵⁹, and governed by *ke*, a postpos. mas. inflected before *ba'd*, an indeclinable word⁶⁰: *bīs*, noun of number: *bachche*, s. m. nom. case plur. from *bachcha*⁶¹ acted upon by the verb following: *nikālegī*, v. a. (transitive of *nikalnā*⁶²) fut. indef. tense third pers. sing. fem.⁶³ governed by *murghī* understood: *jab*, adv. derived from the pron. *jo* or *jaun*⁶⁴: *we*, pron. third pers. nom. case plur. of *wuh*⁶⁵, referring to *bachche*: *barē*, adj. mas. nom. case plur. from *barā*⁶⁶ agreeing with *bachche* understood: *honge*, v. n. fut. indef. third pers.

(52) G. Chap. IV.

(53) G. par. 7

(54) G. par. 4.

(55) G. par. 27.

(56) G. par. 40

(57) G. par. 27.

(58) G. par. 40.

(59) G. par. 61.

(60) G. par. 36

(61) G. par. 5.

(62) G. par. 29.

(63) G. par. 27.

(64) G. par. 51.

(65) G. Chap. IV.

(66) G. par. 12.

pron. third pers. sing. gen. case³⁷ fem.³⁸ agreeing with
 . f. sing. gen. case governed by *kī*³⁹ which is a postpos.
 governing the gen. case, and fem. to agree with the noun following :
taraf, s. f. sing. governed by a postpos. understood⁴⁰ or used as an
 indeclinable word⁴¹ : *le*, v. a. root or conjunctive past part.⁴² : *chalā*,
 v. n. past tense indef. sing. third pers. (from root *chal*)⁴³ governed by
na'l-band understood : *aur*, conj. : *chalte*, v. n. part. pres. sing. mas.
 (from root *chal*)⁴⁴ inflected, being used absolutely or elliptically as if
 some postpos. was understood : *hū'e*, v. n. part. past sing. mas. (from
 the root *ho*)⁴⁵ inflected, being used with the preceding part. absolutely
 or elliptically⁴⁶ as if governed by some postpos. understood : *yih*,
 pron. demonstrative proximate sing. nom. case agreeing with *manṣūba*
 following : *dil*, s. m. sing. abl. case governed by *men*⁴⁷, postpos. :
manṣūba, s. m. sing. nom. case acted on by the verb⁴⁸ : *karne*, v. a.
 infin. or verbal noun mas. (from the root *kar*)⁴⁹ inflected, being in
 compos. with *lagā*⁵⁰, v. n. past tense indef. third pers. sing. (root
lag)⁵¹ : *ki*, conj. : *is*, pron. demonstrative proximate sing. inflection

(36) G. par. 29

(37) G. Chap. IV.

(38) G. par. 7.

(39) G. par. 7.

(40) G. par. 57.

(41) G. par. 36.

(42) G. par. 24.

(43) G. par. 25.

(44) G. par. 23.

(45) G. par. 22.

(46) G. par. 73.

(47) G. par. 7.

(48) G. par. 57.

(49) G. par. 21.

(50) G. par. 30, fifth division.

(51) G. par. 25.

with *dūkān*, s. f. sing. governed by *tal*, a postpos. or adv.²¹ : *chāwe*, v. a. aor. or indef. fut. tense third pers. sing.²² the infinitive being *pahunchānā* which is the causal of *pahunchnā*²³ : *to*, conj.²⁴ : *ek*, noun of number : *ṭakā*, s. m. sing. nom. case though acted upon by the verb²⁵ : *use*, pron. demonstrative remote sing. dat. case : *mazdūrī*, s. f. sing. nom. case derived from *mazdūr* by the addition of the very usual affix *ī* called *yā-i-nisbat*²⁶ : *dūngā*, v. a. fut. indef. tense first pers. sing. contraction of *de'ūngā* from the root *de*²⁷ : *dalwālī*, n. prop. : *nām*, s. m. sing. governed by a postpos. understood²⁸ : *ek*, noun of number : *na'l-band*, s. m. sing. nom. case, compounded of *na'l* and *band*²⁹, and governing the verb : *wahān*, adv. of place derived from the pron. *wuh* or *wah*³⁰ : *kharā*, adj. sing. nom. case mas. agreeing with *na'l-band* : *thā*, v. subst. past tense third pers. sing.³¹ governed by *na'l-band* : *wuh*, pron. third pers. sing.³² referring to *na'l-band* : *gharā*, s. m. sing. nom. case acted upon by the verb³³ : *apne*, pron. common gen. case mas. inflected to agree with *sir*, s. m. sing. abl. case governed by *par*, postpos.³⁴ : *uthākar*, v. a. past conjunctive part. formed by the addition of *kar* to the root *uthā*³⁵, which latter is the transitive or causal verb obtained by the addition of *ā* to the original intransitive

(21) G. par. 37.

(22) G. par. 27.

(23) G. par. 29.

(24) G. par. 38.

(25) G. par. 57.

(26) G. par. 45.

(27) G. par. 27.

(28) G. par. 57.

(29) G. par. 46.

(30) G. par. 51.

(31) G. note to par. 33. (32) G. Chap. IV.

(33) G. par. 57.

(34) G. par. 7.

(35) G. par. 24.

baniye, s. m. sing. inflected from *baniyā*⁷ before *ne*, may be considered as an affix or expletive to a nominative case before a transitive verb in a past tense⁸: *bāzūr se*, s. m. sing. abl. case⁹: *gharā*, s. m. sing. nom. case: *bhar*, adj. and forming with *gharā* a noun of measure, the following noun being idiomatically constructed without a postpos.¹⁰: *karwā*, adj. mas. sing. uninflected agreeing with *tel*, s. m. sing. nom. case: *kharidā*, v. a. past tense indef. mas. sing. (root *kharid*)¹¹ governed by *gharā bhar karwā tel*: *aur*, conj.: *wahān*, adv. of place derived from the pron. *wah* or *wah*¹²: *kharā*, adj. mas. sing. uninflected, agreeing with *baniyā* understood: *ho*, v. n. the root used as the conjunctive past part. or part. of suspension¹³: *pukārne*, v. n. infin. mas. inflected, in composition with *lagā*¹⁴, v. n. past tense indef. third pers. sing. mas. (root *lag*)¹⁵ governed by *baniyā* understood: *ki*, conj.: *jo*, pron. rel. sing. nom. case¹⁶: *ko'ī*, pron. indef.¹⁷ nom. case constructed with *jo* and governing the verb: *mīhnatī*, adj. derived from the subst. *mīhnat* by the addition of the very usual termination *ī*¹⁸ called *yā-i nisbatī*, and agreeing with *ādmi* or some such noun understood: *ise*, pron. demonstrative proximate accus. case sing from *yih*¹⁹: *merī*, pron. of the first pers.²⁰ gen. case fem. sing. agreeing

(6) G. par.40.

(7) G. par. 6 and 10. (8) G. note to par. 25.

(9) G. par. 7 and 10.

(10) G. par. 56.

(11) G. par. 25.

(12) G. par. 51.

(13) G. par. 24.

(14) G. par. 30, fifth division.

(15) G. par. 25.

(16) G. Chap. IV.

(17) G. Chap. IV.

(18) G. par. 49.

(19) G. Chap. IV.

(20) G. Chap. IV.

camel; then, a female elephant I will buy. When from this transaction much wealth (is) come (to) hand, then I will make four marriages; from each wife four sons will be born: when they, having become young (men), being in the manner of princes riding on Arabian horses, shall form a design of hunting, then I will go in their equipage, to the end that other people may magnify and honour them.

In this absurd imagination, the thought of the pitcher passed away. It, having fallen from his head on the ground, broke to pieces; and, all the oil flowed away. Then, the shopkeeper, having seized the hair of his head, kicked him thus, that that beating will not be forgotten to him the whole of (his) life.

GRAMMATICAL ANALYSIS.

Dūsri, an ordinal of number¹ fem. sing. derived from *do*, two: *nakl*, s. f. sing. nom. case.

Yūn, adv. derived from the pron. demonstrative *yih*²: *kahte*, v. a. pres. part.³ plur. mas. from the root *kah*: *haiñ*, subst. verb pres. tense third pers. plur.⁴ governed by some noun, such as *log*, people, understood: *ki*, conj.: *shādī*, noun proper: *nām*, may be considered as a s. m. governed by some postpos. understood⁵, or as an indec. word: *ek*, noun

(1) G. par. 41.

(2) G. par. 51.

(3) G. par. 23.

(4) G. par. 33 and note.

(5) G. par. 57.

<i>e-kā</i> , of pitcher,	<i>sārā</i> , all,	<i>aisā</i> , this-like, thus,
<i>dhyān</i> , the thought,	<i>tel</i> , the oil,	<i>latiyāyā</i> , kicked,
<i>jālā</i> , going,	<i>bah</i> , having flowed,	<i>ki</i> , that,
<i>rahā</i> , remained.	<i>gayā</i> , went.	<i>use</i> , to him,
<i>wuh</i> , that, it,	<i>tab</i> , then,	<i>wuh</i> , that,
<i>sir se</i> , from (his) head,	<i>baniye</i> , the shopkeeper,	<i>mār</i> , beating,
<i>zamīn par</i> , on-ground,	<i>ne</i> (expletive),	<i>umr</i> , life-time,
<i>gir-ke</i> , having fallen,	<i>us ke</i> , of him,	<i>bhar</i> , full, the whole,
<i>phūt</i> , having broken,	<i>sir ke</i> , of the head,	<i>na bhūlegi</i> , will not be
<i>gayā</i> , went;	<i>bāl</i> , the hair,	forgotten.
<i>aur</i> , and,	<i>pakarṅkar</i> , having seiz-	
	ed,	

(They, or people) are thus saying, that a shopkeeper, (by) name *Shādī*, bought a pitcher full of pungent oil in the market; and, standing there, began to call out, that whoever (man) of labour will convey this to my shop, then I will give him a *takā* (nearly a penny) pay for (his) labour. *Dalwālī* (by) name, a farrier, was standing there: he having raised the pitcher on (his) head, took (it) towards his shop; and, (in) going began to make this project in (his) mind; (saying) that I will buy a hen with this *takā*; she will lay twenty eggs; then, twenty-two days after, she will produce twenty young ones. When they shall become grown up, having sold them, I will buy a she-goat; with its young ones, a cow; again, with that, a mare; with the mare, a she-

<i>jab</i> , when,	<i>se</i> , from, with,	<i>ghorōn par</i> , on horse,
<i>we</i> , they, those,	<i>bahut</i> , much,	<i>sawār</i> , riding,
<i>barē</i> , great, grown up,	<i>daulat</i> , wealth, riches,	<i>hokar</i> , having become,
<i>honḡe</i> , shall become,	<i>hāth</i> , (to) hand,	<i>shikār kā</i> , of hunting,
<i>un ko</i> , them, those,	<i>ā'ī</i> , come,	<i>irāda</i> , wish, design,
<i>bech-kar</i> , having sold,	<i>tab</i> , then,	<i>kareṅge</i> , shall make,
<i>bakrī</i> , a she-goat,	<i>chār</i> , four,	<i>to</i> , then,
<i>charidūṅgā</i> , I will buy;	<i>byāh</i> , marriages,	<i>main</i> , I,
<i>us ke</i> , of it, of that,	<i>karūṅgā</i> , I will make;	<i>un kī</i> , of them,
<i>kachbach</i> , young ones,	<i>har ek</i> , every one,	<i>jilau</i> , equipage,
<i>se</i> , from, with,	<i>gorū se</i> , from wife,	<i>meñ</i> , in,
<i>gū'e</i> , a cow ;	<i>chār chār</i> , four four,	<i>chalūṅgā</i> , will go,
<i>phir</i> , again, then,	<i>bete</i> , sons,	<i>tā ki</i> , to the end that,
<i>us se</i> , with that,	<i>tawallud</i> , birth,	<i>aur</i> , other,
<i>ghorī</i> , a mare ;	<i>honḡe</i> , will become :	<i>log</i> , people,
<i>ghorī se</i> , with the mare,	<i>jab</i> , when,	<i>un kī</i> , of them,
<i>ūntnī</i> , a she-camel ;	<i>we</i> , they, those,	<i>ta'ẓīm</i> , magnifying,
<i>phir</i> , again, then,	<i>jawān</i> , young (men),	<i>o takrīm</i> , and honour-
<i>hathmī</i> , a she-elephant,	<i>hokar</i> , having become,	ing,
<i>mol lūṅgā</i> , I will buy.	<i>shahzādoñ</i> , princes,	<i>kareñ</i> , may make.
<i>jab</i> , when,	<i>kī</i> , of,	<i>is</i> , this,
<i>is</i> , this,	<i>tarah</i> , (in) the manner,	<i>behūda</i> , absurd,
<i>saudāgarī</i> , traffick,	<i>tāzī</i> , Arabian,	<i>khayāl</i> , imagination,

market,	to, then,	<i>chalte</i> , moving, going,
(a) pitcher,	<i>ek takā</i> , one <i>takā</i> *,	<i>hū'e</i> (in) being, become,
<i>ohar</i> , full,	<i>use</i> , to him,	<i>yih</i> , this,
<i>karṇā</i> , bitter, pungent,	<i>mazdūri</i> , pay of labour,	<i>maṇṣūba</i> , project,
<i>tel</i> , oil,	<i>dūngā</i> , I will give.	<i>karne</i> , to make,
<i>kharidā</i> , purchased ;	<i>dalwālī</i> (proper name),	<i>lagā</i> , applied, began ;
<i>aur</i> , and,	<i>nām</i> , name, (by) name,	<i>kī</i> , that,
<i>wahan</i> , there,	<i>ek</i> , one,	<i>is</i> , this,
<i>kharā</i> , standing,	<i>na'l-band</i> , farrier,	<i>take kī</i> , of <i>takā</i> ,
<i>ho</i> , having become,	<i>wahān</i> , there,	<i>murghī</i> , a hen,
<i>pukārne</i> , to cry out,	<i>kharā</i> , standing,	<i>lūngā</i> , I will take, buy ;
<i>lagā</i> , applied, began,	<i>thū</i> , was :	<i>wuh</i> , that, she,
<i>kī</i> , that,	<i>wuh</i> , he, that,	<i>bīs</i> , twenty,
<i>jo ko'ī</i> , whoever,	<i>gharā</i> , pitcher,	<i>ande</i> , eggs,
<i>miḥnatī</i> , (man) of la-	<i>apne</i> , of (him) self,	<i>degī</i> , will give, lay ;
bour,	<i>sir par</i> , on (the) head,	<i>phir</i> , again, then,
<i>ise</i> , this,	<i>uṭhākar</i> , having raised,	<i>bā'īs</i> , twenty-two,
<i>merī</i> , of me, my,	<i>us kī</i> , of him, his,	<i>din ke</i> , of day,
<i>dūkān</i> , shop,	<i>dūkān kī</i> , of shop,	<i>ba'd</i> , after,
<i>tak</i> , to, up to,	<i>ṭaraf</i> , (to) the side,	<i>bīs</i> , twenty,
<i>pahunchāwe</i> , will cause	<i>le-chalū</i> , took away ;	<i>bachche</i> , young ones,
to arrive, will convey,	<i>aur</i> , and,	<i>nikāl-gī</i> , will produce.

* The thirty-second part of a rupee, or nearly one penny.

demonstr. objective or accus. case sing. from *waḥ*²⁵: *bhī*, conj.: *pānī*, s. m. sing. abl. case governed by *se*, a postpos.²⁶: *nīkāl*, past conjunctive part. or part. of suspension²⁷ of the transitive or causal verb *nīkāl*,²⁸ derived from the intrans. root *nīkal*: *le*, v. a. aorist or fut. indef. third pers. sing. contraction of *le'e* or *lewe* from the root *le*²⁹: *ākḥūr*, adj. or adv.³⁰: *haddī*, s. f. sing. nom. case governing the verb: *jo*, pron. rel. sing. nom. case³¹ referring to *haddī* and governing the verb *thī*: *munh*, s. m. sing. abl. case governed by *men*³² a postpos.: *thī*, verb subst. past tense sing. fem.³³ agreeing with *haddī* understood: *kho*, v. a. past conjunctive participle, participle of suspension³⁴ or root of the verb: *dī*, v. a. part. past or past tense indef. sing. fem. from the root *de*³⁵ agreeing with *haddī*. (The verb *de*, however, is often used, as in this instance, to form a compound with the root of a verb preceding³⁶).

‡ for *do*, Two, or *dūsri*, Second, *naḥl*, Story.

<i>yūñ</i> , thus,	<i>ki</i> , that,	<i>ek</i> , one,
<i>kahte</i> , saying,	<i>shādī</i> , (proper name),	<i>baniye</i> , shopkeeper,
<i>haiñ</i> , (they) are,	<i>nām</i> , name, by name,	<i>ne</i> , (expletive),

(25) G. Chap. IV.

(26) G. par. 7.

(27) G. par. 24.

(28) G. par. 29.

(29) G. par. 27.

(30) G. par. 37.

(31) G. Chap. IV.

(32) G. par. 7.

(33) G. par. 33, with the note.

(34) G. par. 24.

(35) G. par. 22 and 25

(36) G. par. 30, second division.

aur, conj. : *munh*, s. m. sing. abl. case⁹ governed by the postpos.
men : *le*, past conjunctive particip. or particip. of suspension¹⁰, root
le : *joñ*, adv. formed from the relative pron. *jo*. or *jauñ*¹¹ : *parchhā'ñ*,
 s. f. sing. nom. case governing the verb : *us*, pron. demonstrative,
 inflected from *wuh*¹², gen. case sing. governed by *kī*, a postpos. fem.¹³
 governing *us* and agreeing with *parchhā'ñ* : *pāñi*, s. m.¹⁴ sing. abl. case
 governed by *men*, a postposition : *dekhī*, past part. or past tense indef.
 fem. sing.¹⁵ from the root *dekh*, agreeing with *parchhā'ñ* : *samjhā*,
 past part. or past tense indef. mas. sing. from the root *samjñh*¹⁶ governed
 by *kuttū* understood : *ki*, conj. : *dūsrī*, ordinal of number¹⁷ fem.¹⁸ sing.
 derived from the cardinal *do* : *haddī*, s. f. sing. nom. governing the
 verb : *hai*, subst. verb pres. tense third pers. sing.¹⁹ governed by *haddī* :
māre, v. a. part. past, from root *mār*, inflected mas. sing. used as an
 indeclinable word²⁰ : *lālach*, s. m. sing. gen. case²¹ : *ke*, a postpos. mas.
 inflect. agreeing with *māre* and governing *lālach*²² : *munh*, s. m. sing.
 nom. case governing the verb : *pasārā*, v. a. past part. or past tense
 indef. mas. sing. from the root *pasār*,²³ which is the causal or transitive
 of the neuter verb *pasar*,²⁴ governed by *munh* : *ki*, conj. : *use*, pron.

(9) G. par. 7.

(10) G. par. 24.

(11) G. par. 51.

(12) G. Chap. IV.

(13) G. par. 7.

(14) G. par. 3.

(15) G. par. 22 and 25.

(16) G. par. 22 and 25.

(17) G. par. 41.

(18) G. par. 4.

(19) G. note to par. 33.

(20) G. par. 36.

(21) G. par. 7.

(22) G. par. 7.

(23) G. par. 22 and 25.

(24) G. par. 29.

<i>pānī-se</i> , from the	<i>le</i> , (he) might take :	<i>munīh-men</i> , in mouth,
water,	<i>ākhir</i> , last, at last,	<i>thī</i> , was,
<i>nīkāl</i> , having made	<i>hadḍī</i> , the bone,	<i>kho</i> , lose, having lost,
issue,	<i>jo</i> , which, what, who,	<i>dī</i> , given, (he) gave.

Some dog found a bone on a river side, and having taken it in (his) mouth, as (he) saw the shadow of it in the water, he understood that (there) is another bone ; through avarice (he) stretched out (his) mouth that (he) might take it also out of the water : at last, (he) gave (away) having lost the bone which was in (his) mouth.

GRAMMATICAL ANALYSIS.

Pahlī, an ordinal of number,¹ fem. sing. agreeing with *naḥl*, s. f. sing. nom. case. *Kisī*, pron. indef. inflection of *ko'ī*,² agreeing with *kutte*, s. m. sing. inflected from *kuttā*³, because it is followed by *ne*⁴, which is an expletive to a nominative case, or to the noun denoting the agent, before a transitive verb in a past tense : *daryā*, s. m. sing. compounded with the following noun, *kanāre*, s. m. sing. inflected from *kanāra*⁵ and governed by a postposition understood⁶ : *ek*, a noun of number⁷ : *hadḍī*, s. f. sing. nom. case governing the verb, *pā'ī*, past part. or past tense indef. fem. sing. from the root *pā*, agreeing with

(1) See Grammar, paragraph 41.

(2) G. Chap. IV.

(3) G. par. 6 and 10. (4) G. note to par. 25, and par. 71. (5) G. par. 6 and 10.

(6) G. par. 57.

(7) G. par. 40.

(8) G. par. 22, 25 and 33.

MUNTAKHABĀT-I-HINDĪ.

NAKLIYĀT:

SHORT STORIES,

VERBALLY TRANSLATED

OR

EXPLAINED BY PARTICULAR VOCABULARIES,

WITH SOME GRAMMATICAL ANALYSIS.

! for *ek*, One, or *pahlī*, First, *naḥl*, Story.

<i>kisī</i> , some, a, any,	<i>meṇ</i> , in,	<i>dūsarī</i> , second, another,
<i>kutte</i> , dog,	<i>le</i> , having taken,	<i>haḍḍī</i> , bone,
<i>ne</i> (an expletive),	<i>joṇ</i> , as,	<i>hai</i> , (it) is ;
<i>daryā</i> , sea, river,	<i>parchhā'ī</i> , shadow,	<i>māre</i> , stricken, through,
<i>kanāre</i> , shore (on),	<i>us-kī</i> , of it, of that,	<i>lālach-ke</i> , of avarice,
<i>ek</i> , one, a,	<i>pānī-meṇ</i> , in the water,	<i>munh</i> , mouth,
<i>haḍḍī</i> , bone,	<i>dekhi</i> , seen, (he) saw,	<i>pasārā</i> , stretched out,
<i>pā'ī</i> , found,	<i>samjhā</i> , (he) under-	<i>ki</i> , that,
<i>aur</i> , and,	stood,	<i>use</i> , it, that,
<i>munh</i> , mouth,	<i>ki</i> , that,	<i>bhī</i> , also, even,

CORRECTIONS.

Page. Line from the top.

۵	14	for	روٹیو	read	روٹیون
۱۰	6	—	یکال	—	نکال
۱۲	1	—	بیائی	—	یا بینائی
—	2	—	کچھ اندیشہ	—	کچھ اندیشہ
۱۳	6	after	برن	insert	مین
۲۸	12	for	بڑھی	read	بڑھی
—	13	—	تو	—	تو
۲۹	last	—	نہ	—	نہ
۳۱	6	—	قاضی	—	قاضی
۵۸	14	—	چیزیں	—	چیزیں
۶۶	15	—	ہی	—	ہی
۶۸	14	—	مین	—	مین
—	15	—	آؤنگا	—	آؤنگا
—	16	—	شکار	—	شکار
۷۴	1	—	فانون	—	فانون
۷۷	16	—	میاہی	—	میاہی
۸۷	last	—	بدل	—	بدل
۹۱	7	—	ذایقہ	—	ذایقہ

Page. Line from the top.

۹۲	3	for	نازگی	read	نازگی
۹۶	last	—	بدن	—	بدن
—	—	—	ہی	—	ہی
۹۸	14	—	چوپاؤن	—	چوپاؤن
۱۰۴	last	—	بہینس	—	بہینس
۱۲۳	8	—	ہی	—	ہی
۱۲۴	11	—	صحبت	—	صحبت
۱۳۲	6	—	کہیں	—	کہیں
۱۴۲	5	—	کرین	—	کرین
۱۴۳	6	—	پیر	—	پیر
5	3	after	yih, this,	read	dil-men, in the heart.
19	8	for	haniskar	read	hanske.
—	11	—	gabru	—	gabrū.
38	20	—	dālī	—	dālī.
۶۶	6	—	تینوں	—	تینوں
۶۶	13	—	دونوں	—	دونوں
۷۲	6	—	گوجری	—	گوجری
۷۶	5, 8, 17	—	دونوں	—	دونوں
۷۶	3	—	نہوں	—	نہوں

. number or the future tense or the ordinal of a number the always nasal, as well as in the pronouns تین, the substantive verb ہوں, the postpositions تین میں, تین سے, and in all adverbs derived from Hindustani pronouns. Of the letter *s* when used as supplementary to the preceding consonant to represent some aspirated Indian letter, the form *s* or *sh* or *ç* is adopted discriminatively in the middle or at the end of a word: and, at the end of a word the compound *ç* is used to distinguish the *hā-i-malfūzī* or the *s* which is sensibly uttered from the *hā-i-mukhtaḥḥ*, which is but very imperceptibly if at all sounded, and which the simple character denotes. To mark the ends of verses in poetry, and sometimes to make a division in prose where rhyme is adopted, or the sense might be doubtful without it, the sign “ or ‘ is here used: and, a mark thus (ç) is occasionally inserted to point out the beginning of a new subject in the discourse.

The powers of the letters by which the Hindustani pronunciation is denoted in the Roman part of this impression, together with the corresponding Arabic and Nagari characters, have been explained in the Author's Hindustani Grammar, as well as in the Preface to his Dictionary; for which reason it is thought needless to repeat them here: it may be noted, however, that when, in that part, two vowels come together, each of which should be distinctly sounded, they are often separated by a comma placed above: and, a hyphen is very frequently used to distinguish the adventitious from the radical part of a word, as well as to shew the different portions of a compound term or word and the connexion between a noun and the postposition by which it is governed.

These selections are made from many different authors; so variety of style is exhibited in a small compass: but a considerable part of the impression in the Arabic character, which comprises a description of some of the most important productions of India, as well as of the sciences, religious sects and manners of the Hindūs, by *Sher Āli Afsos*, is preferred on account both of the elegance of the language, and of the correct, interesting information it contains: and, the second volume is intended to comprise, in the first place, a general description of the various provinces and most remarkable places of that country by the same author.

In reading that part which is in the Arabic character, the vowel *fat'ha* may be generally understood to be pronounced after a consonant which is not marked with any vowel or with the sign *jazm*: excepting, after either of the letters ا, or ي, or when the consonant is final in a word, or after a letter followed by either the *wāw-i-maj'hūl* pronounced as oa in the English word “boar,” or the *yā-i-maj'hūl* pronounced as ea in the English word “bear”; the consonant immediately preceding the ا, or ي when either of these sounds is intended being necessarily left void of any vowel point, because the Arabic orthography affords not the means of denoting them: and after final letters, if no vowel is given to them, as well as after all consonants which have the sign *jazm* superscribed, no vowel is to be sounded. To distinguish, in the Arabic character, the *nūn-i-ghunna*, or nasal *nūn*, which in Nagari the sign *anuswāra* (•) denotes, no discriminative mark or character has been devised which can uniformly and conveniently be adopted in printing; this sound is, therefore, here signified by the simple letter ن: to assist learners, however, in ascertaining the pronunciation, we may remark, that in Hindī terminations denoting

P R E F A C E.

To learners of Hindustani, in Europe, the oral assistance of an instructor can rarely be given so assiduously as to enable them to advance well at the outset in reading and translating Hindustani compositions, whether manuscript or printed in the usual manner: and, so different is the taste of the people of India from that of Europeans, that passages not unfrequently occur in the literary productions of the former, which to the latter appear indecent or disgusting. With a view to supply that deficiency in some measure, and to obviate the inconvenience above noticed, the following selection, with some assistance in reading, translating, and grammatical analysis, has been prepared. The Arabic and Nagari characters used in the impression are plain and legible: and, where the former are adopted, the notation peculiar to the Arabs is made use of, as far as appears practicable and necessary, to guide the reader's pronunciation. But, besides this help on so important a point to the learner of a living language as pronunciation, the reading of a few short stories at the commencement is given word by word in the Italic character; a verbal translation of the same stories is also given, as well as a grammatical analysis of them, together with references to the rules in the Author's Hindustani Grammar, for the accommodation of mere beginners: and particular vocabularies of some subsequent stories are, moreover, inserted to facilitate the student's ulterior progress.

STELL, Esq., M.P. Chairman.	
MARJORIBANKS, Esq. Deputy Chairman.	
MARTON ELPHINSTONE.	WILLIAM STANLEY CLARKE, Esq.
Esq. M.P.	JOHN THORNHILL, Esq.
JOHN MOONE, Esq.	GEORGE RAIKES, Esq.
RICHARD CHICHELEY PLOWDEN, Esq.	ROBERT CAMPBELL, Esq.
JOHN HUDLESTON, Esq.	JOHN GOLDSBOROUGH RAVENSHAW, Esq.
JOHN BEBB, Esq.	JOHN LOCH, Esq.
JAMES PATTISON, Esq.	CHARLES ELTON PRESCOTT, Esq.
SIR GEORGE ABERCHOMBIE ROBINSON, Bart.	JOSIAS DU PRE ALEXANDER, Esq. M
JAMES DANIELL, Esq.	NEIL BENJAMIN EDMONSTONE, Esq.
HON. HUGH LINDSAY, M.P.	CHARLES MILLS, Jun. Esq.
JOHN MORRIS, Esq.	JOHN MASTERMAN, Esq.

DIRECTORS
FOR
MANAGING THE AFFAIRS
OF THE
Honourable United Company of Merchants of England,
TRADING TO THE EAST-INDIES :
THE
SECOND EDITION
OF
SELECTIONS IN HINDUSTANI,
PREPARED UNDER THEIR PATRONAGE,
IS,
WITH GREAT DEFERENCE AND RESPECT,
DEDICATED BY
THEIR MOST OBEDIENT, AND
MOST HUMBLE SERVANT,
JOHN SHAKESPEARE

London, 22d April, 1824.

NTAKHABĀT-I-HINDĪ,

OR

SELECTIONS IN HINDUSTANI,

WITH

VERBAL TRANSLATIONS OR PARTICULAR VOCABULARIES

AND A

GRAMMATICAL ANALYSIS OF SOME PARTS,

FOR THE

USE OF STUDENTS OF THAT LANGUAGE.

BY JOHN SHAKESPEAR,

ORIENTAL PROFESSOR AT THE HONOURABLE EAST-INDIA COMPANY'S
MILITARY SEMINARY.

SECOND EDITION.

VOL. I.

LONDON:

PRINTED FOR THE AUTHOR,

By Cox and Baylis, 75, Great Queen-Street, Lincoln's-Inn-Fields,

And sold by KINGSBURY, PARBURY, and ALLEN, Booksellers to the Honourable
East-India Company, Leadenhall Street.

1824.

۲۲۵۳
(۵۳)

۱۹۱۵۲۳.۱

DUE DATE

۲۲ ۱۹۲

۲۲۰۳ ۸۹۱۵۴۳.۸

(۵۴)

۲۲ ۱۹۲

Date	No.	Date	No.